

somut

18 ŞUBAT 1983

50 LİRA

Yıl: 3 Sayı: 29

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

nasılsınız

İnsanı korku içinde tutmak ve bir başkasına kul köle etmek amacıyla kurulmamıştır Devlet: Tam tersine, bireyi - elinden geldiğince güvenlik duyarak yaşayabilmesi, yani... mümkün olduğunca başkasına zararı dokunmaksızın kendi doğal yaşama ve eyleme hakkını koruyup sürdürülebilmesi için-kurtarmak amacıyla kurulmuştur. Yeniden söylüyorum: Devletin ereği, insanları akıllı varlıklar durumundan çıkarıp alarak birer vahşi hayvan ya da birer otomat durumuna düşürmek değildir, hayır. Tam tersine Devlet, insanlar ruhları ve bedenleriyle kendilerine düşen tüm görevleri eksiksiz yerine getirebilsinler, hür bir akıldan kendiliklerinden yararlanabilsinler, kin, öfke ve kurnazlığa düşüp birbirleriyle mücadele etmek yerine karşılıklı iyi niyet ve barış içinde yaşasınlar diye vardır. Demek ki işin aslında Devletin ereği, özgürlüktür.

SPİNOZA

Bu yıl Birleşmiş Milletlerce ilan edilen "Dünya Haberleşme Yılı"nda, ülkemizde:

KÜLTÜR PAHALILAŞIYOR

1983 "Dünya Haberleşme Yılı"nda Türkiye'de göstermelik yanı ağır basan programlar yerine, kültür pahalılaşmasının ciddi basın üstündeki olumsuz etkilerinin önüne geçilmesi için gerçekçi yollar aranmalıdır.

"Eğitim seferberliği"ne gerek duyulan bir ülkede kağıt zammı uygulamak çelişkili bir durumdur.

Bilindiği gibi, özellikle son iki yılda gerçekleşen fiyat artışlarından en çok etkilenen alanlardan biri de kağıt sektörüdür. İzlenen zam politikası sırasında bu sektör ile ülkenin kültür yaşamı arasındaki organik bağın ciddiyetle değerlendirilmemesi, kültür yaşamımızın çok olumsuz yönde etkilenmesine yol açtı. 1981'den bu yana yayınevlerinin, gazetelerin ve dergilerin gerçek bir ölüm-kalım savaşına sürüklenmeleri, doğan bunalımın en somut sonuçlarından biri olarak görüldü.

Kağıda zam yapılırken nelerin göz önünde tutulmadığına, bunun da hangi sonuçları doğurduğunu daha ayrıntılı ele almadan önce, durumu daha açık sergileyen bazı rakamlar vermek istiyoruz.

İstanbul Ticaret Odası toptan eşya fiyatları indeksine göre; **1981 yılı** ortalama toptan eşya **fiyat artışları** % 34,1. Aynı indeksin **1982 yılı** için verdiği **fiyat artışları ise** % 27,4. Bu durumda 2 yıllık **toplam toptan eşya fiyatları artışı** % 61,50 olmaktadır. Oysa aynı sürede kâğıt fiyatlarına yapılan zam oranı, sırasıyla şöyledir:

Bobin gazete kâğıdında : % 115
Dergi ve kitapların basıldığı ebat kâğıtta :% 145

Kağıt fiyatlarındaki 2 yıllık artışın, Türkiye genelindeki fiyat artışlarına oranını çıkardığımızda ise, şu rakamlarla karşılaşıyoruz:

Bobin gazete kağıdında : % 187
Ebat kağıtta : % 236

Bu rakamların ortaya çıkardığı gerçekleri daha açık biçimde özetlemek istersek, şöyle diyebiliriz: 2 yıl önce 100

Türkiye genelinde, kağıt fiyatlarının da genel fiyat artışları doğrultusunda yükselmesi, yani % 60 ile % 65 arasında artması gerekirdi. Oysa durum böyle olmamış, **kağıt fiyatlarındaki artış % 145 oranında gerçekleşmiştir.**

KAĞIT ZAMMI VE KÜLTÜR POLİTİKASI

Kağıdın üretimi, dağıtımı ve satışı, tartışmasız bir kültür politikası sorunudur; bu politikanın en temel sorunlarından birini oluşturur. Geniş anlamda eğitimin yaygınlaşması, okur sayısının artması, basın aracılığıyla gerçekleşen kitle iletişiminin çağdaş sayılabilecek bir yörüngeye oturabilmesi, ya da bütün bunların tersinin olması, kağıdın üretim, dağıtım ve satışına ilişkin politikalara geniş ölçüde bağımlıdır. Bu gerçekleri göz önünde tuttuğumuzda, Türkiye açısından karşılaştığımız durum şöyledir:

- Kağıt sektöründe izlenen resmi kültür politikası, belli bir düzeyi ayakta tutmak isteyen yayımcı ve okuru giderek artan özverilere zorlayan bir politikaya yöneltiyor. Özveride bulunulmaması, yayımcının nitelikli kitap basmayı azaltması, okurun da böyle kitap ve dergilerin alımını azaltması sonucunu yaratacak. Öte yandan söz konusu özverinin belli bir sınıra varıldığında artık durması da doğaldır.

- Böyle bir kağıt politikasının doğal sonucu düzeysiz yayın olayı karşımıza çıkar. Günümüz Türkiyesi'nde dergi piyasası, bunun tipik örneğidir. Akla gelebilecek her türlü konuyu sömürüp ilkelleştirerek yüksek tirajlara ulaşan bir yana, kendilerini batırmayacak ölçüde "zarar oranları"nı hesaplayarak varlıklarını sürdürme durumuna geliyorlar. Parasal olanaksızlıklar nedeniyle yakın geçmişte yayınlarını durdurmak zorunda kalan dergiler, ayrı bir konu.

- Yukarda sözü edilen koşulların yaygınlaşması, kitap piyasası için de geçerlidir. Yayınevlerinin genelde "çoksatar" kollamaları, şaşılacak bir hızla televizyon dizilerinin kitaplarını, daha dizilerin ikinci ya da üçüncü bölümüne varıldığında satışa çıkarmaları, değme "istihbaratçılara" parmak ısırtacak bir ustalıkla Nobel Edebiyat Ödülü'nün sonuçlarını gözlemeleri, bu düzeysizliğin "seçkin" örnekleri arasında yer alan başarılı çalışmalardır. Şunu da belirtmek gerekir ki bu düzeysizliğin günümüzde kimi yayın kuruluşları için gerçekten tatlı bir kazanç kaynağına dönüşmüş olduğundan artık kuşku duyulmuyor. Kuşku duyulması gereken nokta, böyle bir sonuca yol açan resmi kültür politikasının sağlıklı olup olmadığıdır.

- Bütün bunlar karşı, Türkiye'de sözü edilen bunalımlara, **seçmeci** bir okur kitlesinin henüz yeterince oluşmadığı savıyla cevap verilebilir. Bu savı ileri sürenlere anımsatılması gereken şudur: **Okur kitlesi yetiştirmek** de bir politika işidir. Yalnızca kağıt fiyatlarını kollamak, hiç kuşkusuz bu alanda yeterli bir önlem değil; ama alınması **kesinlikle gerekli** önlemlerden biridir. Kültürel gereksinimlerin çoğunlukla aile bütçelerinin son kaleminde yer alan bir ülkede, kağıt fiyatlarına ortalamanın çok üstünde zam yapmak, okur oranını artırmama amacına yönelik politikayla eşanlamlıdır.

YÖK'ÜN "SEÇTİKLERİ"

Geçen sayımızda yayımladığımız, YÖK'ün üniversitelerde okunacak 54 yazarı belirleyen listesindeki yazarlardan 37'sinin bu gün yaşamadığı, yaşayan 17 yazarın ise yazın hayatımızın "en etkin" gazete ve dergilerinde yazılarını sürdürdükleri gözlenmiştir.

YÖK'ün üniversitelerde okunmasını istediği bu 17 yazardan bazılarının halen yazılarını yayımladıkları gazete ve dergiler şunlar:

1- Arif Nihat Asya, şair/Hisar Dergisi
2- Mehmet Çınarlı, şair/Hisar Dergisi
3- Emine Işınsu, romancı/Türk Edebiyat Dergisi
4- Mehmet Kaplan, eleştirmen/ T. Edebiyat Dergisi
5- Ali Karamanlıoğlu, yazar/T. Edebiyat Dergisi
6- Zeynep Korkmaz, yazar/T. Edebiyat Dergisi

DÖRTLÜK

Şu deniz-aşırı davul sesleri
Yine kimbilir neyi kutluyorlar?
Batmış olmalı ki, bu bahtsız şehri
Her sabah yeniden kurtarıyorlar.

CAN YÜCEL

biyat D. ve Hisar D.
8- Sabahat Emir, öğretmen/Hisar Dergisi
9- Sevinç Çokum, yazar/Yeni Düşünce Dergisi ve T. Edebiyat D.
10- Tarık Buğra, romancı/Tercüman Gazetesi
11- Muharrem Ergin, öğ. görevlisi/ Ortadoğu Gazetesi ve T. Edebiyatı D.
12- Erol Güngör/ Ortadoğu Gazetesi ve Töre Dergisi
13- Mustafa N. Sepetçioğlu/ Ortadoğu Gazetesi ve T. Edebiyatı D.

Şili'deki festivalde sürgündeki Uruguaylı sanatçı birinci seçildi

Şili'de yapılan geleneksel Vina Şarkı Festivali'nde bu yıl birinciliği sürgünde bulunan Uruguaylı sanatçı Gervasio'nun kazandığı bildirildi. Gervasio birinciliği alan "Alma, Corazon y Pan" adlı şarkısında, dünyayı saran nükleer tehlikelere karşı dünya halklarını uyarmaya çalıştığını belirtti.

Uluslararası Şarkı Festivali'nde icra dalında birinciliği Endonezya'lı sanatçı Hetty Koes Andang'ın "Yumuşak Rock" türünde söylediği "My Love" adlı parçayla kazandığı kaydedildi.

24 yıldır yapılmakta olan şarkı festivalinde, Latin Amerikalı sanatçıların dışında ilk kez Uruguaylı ve uzak doğulu sanatçıların dereceye girmeleri memnuniyetle karşılandı.

Birinciliği kazanan Uruguaylı sanatçı Gervasio'nun 6.000 dolarlık para ödülü de alacağı belirtildi.

Oyun yazarları Kültür ve Turizm Bakanı ile görüştü

Necati Cumalı, Recep Bilginer, Sabahattin Kudret Aksal ve A. Turan Oflazoğlu, Oyun Yazarları Derneği adına Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu, Müsteşar Kemal Gökçe ve Müsteşar Yardımcısı Tevfik Rüştü Gökalp'la Türk Tiyatrosunun çeşitli sorunları ile ilgili bir görüşme yaptılar. Bu görüşmede ayrıca Devlet Tiyatrolarıyla ilgili temelde alınacak kararların aceleye getirilmemesini, Devlet Tiyatroları Kanunundaki günün koşullarına uymayan, bugünkü gelişmesine göre eskimiş olan maddelerin değiştirilmesi için önerilerde bulundular. Bu arada Kültür Şûrası çerçevesinde özel tiyatrolara verilen devlet yardımının Türk oyun yazarlarının yapıtlarının sergilenmesi konusuna ilişkin bir görüş de iletildi.

lira olan bir mamül fiyatı, 1983 başında 161,50 liraya yükselmiştir. Oysa yine 2 yıl önce 100 liraya alabildiğimiz belirli miktar kağıt için bugün 245 lira ödemekteyiz.

dergiler, kuşkusuz fiyat... mesinden etkilenmiyor. Buna karşılık sanatı, edebiyatı, bilimi vb. bu alanlara yakışan ciddiyetle işlemeyi ve vermeyi ilke edinen dergiler, kazanç sağlamaları

lan bir ülkede, ilkokuldan üniversiteye değin, öğrenimde kullanılan tüm kitapların maliyetini taşınabilir olmaktan çıkaran kağıt zammını uygulamak, böyle bir seferberlikle çelişen bir durum yaratmaktadır.

DÜNYA HABERLEŞME YILI,

İçinde bulunduğumuz 1983 yılı, Birleşmiş Milletler tarafından "Dünya Haberleşme Yılı" olarak kabul ve ilan edilmiştir. Bu yıl boyunca bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de haberleşme özgürlüğü ve çağdaş bir basın anlayışının gerekleri herhalde yoğun biçimde gündeme gelecektir. Bu konuda yapılması gereken en önemli çalışmalardan biri kısa aralıklarla gerçekleştirilen kağıt zamlarının Türkiye'de basını hangi tıkanmalarla karşı karşıya getirdiğini de açık seçik biçimde irdelemektedir.

Son yılların ekonomik bunalımları Türkiye'de basın alanında "magazinleşme" eğilimini yarattı. Bu eğilim, yine çoğunlukla, dürüst ve çağdaş içerikli bir gazetecilik yapma çabalarının zararına gelişmektedir. Başka deyişle, gazete kağıdına üstüste binen zamlarla tiraj yitiren, yine **ciddi gazetecilik** olmaktadır. Bu nedenle, birçok "dünya yılları"nda olduğu gibi, 1983 "Dünya Haberleşme Yılı"nda Türkiye'de **göstermelik** yanı ağır basan programlar yerine **kültür pahalılaşması**'nın ciddi basın üstündeki olumsuz etkilerinin önüne geçilmesi için gerçekçi yollar arayarak değerlendirilmesi çok yerinde bir davranış olacaktır.

İstanbul Devlet Opera ve Balesi'ne üç yıl içinde 6 müdür atandı

İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğüne, Aydın Gün'ün görevden alınışından bu yana son üç yıl içinde altıncı müdür atandı.

1960 yılında Tepebaşı Dram Tiyatrosunda Puccini'nin Tosca operasıyla perdelerini açan İstanbul Şehir Operası, Devlet Tiyatrosu ve Devlet Opera ve BalesiKanunu'nda yapılan bir değişiklikle İstanbul Devlet Opera ve Balesi'ne dönüştürülen kurumun sanat ve yönetim işlerini görevden alınıncaya dek Aydın Gün yönetti. Ancak, Ecevit Hükümetinin Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın görevden aldığı Aydın Gün, bir süre sonra kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Yerine Selahattin Erci atandı. Erci, sanatla ilgisi olmayan bürokrattı. Demirel Hükümeti kurulduğu zaman Kültür Bakanlığına Tevfik Koraltan getirildi.

Ankara Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü Gürer Aykal, görevinden alındı, yerine Ankara Operası solistlerinden Yalçın Davran atandı. Aynı dönemde, İstanbul Opera ve Balesi Müdürlüğüne, kurumun orkestrasında konsermeister olarak görev yapan Okan Demiriş getirildi. Büyük bütçeli kurumlar, bu denli sık yönetici değişikliğini kaldıracak düzeyde değildi.

Bununla birlikte atama ve görevden alma işlemi sürüyordu.

12 Eylül 1980'de Kültür Bakanlığı görevine getirilen Cihat Baban önce Yalçın Davran'ı görevde tuttu daha sonra İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğüne, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası Müdürlüğü görevlerinde bulunan İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası Müdürü flütist Mükerrem Berk atadı. Bir yıl bu görevde kalan Berk, daha sonra İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası Müdürlüğü görevine döndü. Kültür Bakanlığı, İstanbul Operası solist sanatçılarından Mustafa İktu'yu müdürlük görevine atadı. Ancak Mustafa Iktu 1982 eylül ayı içinde İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin açılış hazırlıklarında bulunmak üzere İzmir'e giderken yolda geçirdiği trafik kazası sonunda yaşamını yitirdi. İktu'nun ölümü ile boşalan müdürlüğe bir süre için opera yönetmenlerinden Gürçil Çeliktaş getirildi.

Gürçil Çeliktaş kısa bir süre bu görevi yaptı. Ancak, ocak ayı içinde İstanbul Opera ve Balesi Müdürlüğüne, Ankara Devlet Opera ve Balesi Müzik İşleri sorumlusu ve aynı zamanda orkestra şefi Orhan Tanrıkulu, üç yıl içinde altıncı müdür olarak İstanbul Opera ve Balesi Müdürlüğüne atandı.

1982 yılında kamu kuruluşlarında çalışan sanatçılara değişik bir yasa ile 45 bin ile 120 bin lira arasında değişen bir maaş uygulanmaya başlandı. Yıllardır özlenen ve beklenen parasal sorunun çözümü sanatçıları sevindirmesine karşın sanatsal ve idari yönlerden gerekli çözümler getirilemeyen İstanbul Devlet Opera ve Balesi, bütün sorunlarına üç yıl içinde atanan altıncı müdürüyle çözüm aramaya devam ediyor.

Bedri Rahmi Eyüboğlu / Düralit üzerine akrilik. 1972, 100 x 80 cm

SOMUT

KÜLTÜR DEVLETLEŞTİRİLİYOR MU?

Bu sorunun yanıtını **aramazdan** önce, soruya kaynaklık eden bazı olguları belirtelim:

1) Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu gibi, bugüne kadar hem yönetim açısından, hem de parasal açıdan özerk nitelikteki iki kurum, 1982 Anayasası'na göre - yüksek düzeyde - bir Devlet dairesinin çatısı altında birleşmektedir. Şu anda Danışma Meclisinde bulunan tasarı yasalaştığı takdirde, bu kurumların sözü edilen **özerklikleri** de son bulacaktır.

2) YÖK ile üniversite öğrenimi, bir "üst kurumun" yönlendirmesine bağımlı kılınmış, başka deyişle "ortaöğretim tedrisatı"nın disiplinine ve düzeyine indirgenmiştir. Günümüzde her ne kadar **bilimsel özerkliğe dokunulmadığı** vurgulanmak isteniyorsa da, bu yasa ile atanma işlemleri siyasal iktidarın etki alanına sokulmuş, böylece kişilerin bilimsel yetenek ve özgürlükleri gelecek siyasal iktidarların **takdirine** bırakılmıştır.

Ayrıca YÖK üniversite öğreniminde "soru ve yanıtları önceden bilinen merkezi ve standart bir tedrisat programı" uygulayarak düşünme, yaratma ve araştırmanın da bütün yollarını kapatmıştır.

3) Halen İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın, Devlet Tiyatrosu'na bağlanması girişimleri sürmektedir. Bu gerçekleştiği takdirde, bugüne değin **seçimle** oluşan bir yönetim birimine, yani belediyeye bağlı bir kurum, bundan böyle **atanma** temeline dayanan bir Devlet kurumuna bağlanmış olacaktır.

Bunlara, sinema ve televizyon üzerindeki Devlet denetimi de eklenince, ortaya çıkan manzara şudur: Demokrasiye ve çok partili yaşama geçiş sürecinde, Devletin kültür yaşamındaki gücü giderek ağırlık kazanmaktadır.

Hangi yöndedir bu ağırlık?

Bu ağırlığı koymaktaki amaç, bir tür **kurumlaştırma'yı** mı gerçekleştirmektir?

Devletleştirme ile **kurumlaştırma/kurumlaşma** arasındaki ayrımın ortaya çok açık konması gerekir.

Tarih boyunca parlamentoların ya da siyasal iktidarların koydukları yasalar doğrultusunda değil, **kendi** vasaları doğrultusunda gelişmiş olan bilim ve sanat, **yaratma süreci**'nden kaynaklanır. Kişinin kendisini gerçekleştirme yolu olan bu yaratma süreci, öteki adıyla **düşünceyi oluşturma** süreci, her zaman **bireysel** kalmıştır. Ya da bireysel kalabildiği/bırakılabildiği ölçüde bilimsel ve sanatsal olabilmiştir. Buradaki **bireysellik** ile **bireyci dünya görüşü** arasında bir ilinti yoktur. Anlatılmak istenen, sanatçının bilim adamının benimsediği dünya görüşünü özümseme sürecidir. Gerek sanatçı, gerekse bilim adamı, düşünce üretirken etkilere ne denli açık olursa olsun, düşünce düzeyinde kendi üretimiyle başbaşa kalır. Kalmadığı/bırakılmadığı takdirde **ürün**, bilimin ve estetiğin yasalarına aykırı kaçar.

Çağdaş olabilmiş toplumlarda **kurumlaşma** bilimin ve sanatın bu özgür bireysel sürecini sağlıklı **uygulamalara** bağlayabilmenin aracı ve güvencesidir. Çağdaş Devlet ise, bu kurumlara gelişebilmeleri için en elverişli ortamı sağlama çabasında olan Devlettir. Buna karşılık klasik anlamıyla devletleştirme, yani **devletin hüküm ve tasarrufu altına alma** bireysel yaratma süreçlerinin toplamı olan kültür yaşamına uygulanabilecek bir yönetim değildir. Yüzyılımızda kültürel alanda bu tür **devletleştirme** girişimlerine rastlanmıştır. Ama bunun sonuçları o toplumlarca -özellikle sanat alanında- acı biçimde yaşanmıştır. Bu yüzdendir ki, yakın geçmişte bu girişimlere son verildiğine, **yaratma süreci** üzerinden devlet müdahalesinin yine kaldırıldığına tanık olunmuştur ve olunmaktadır.

Devlete bilim açısından düşen görev, bilimsel yaşamın engellenmeksizin akışını sağlamak, bilimsel yasalara uyulup uyulmadığı yolundaki denetimin de yine **bilimsel kurumlarca** gerçekleştirilebilmesi için gerekli önlemleri almaktır. Aynı görev, sanat açısından da geçerlidir. Hiç kuşkusuz çok zor, çok **hassas** bir görevdir bu; ancak çağdaş içeriği ile Devlet olabilmenin ölçütü de, bu tür görevlerin üstesinden gelebilmektir.

Bu kurumsal yaklaşım yerine devletleştirme yeğlendiği takdirde kaçınılmaz sonuç, bilim ve sanat alanının siyasal iktidarların her türlü el uzatmasına açık kalmasıdır.

Devlet, yaratıcıları daha geniş olanaklardan yararlandırmak için bir **Devlet Tiyatrosu** kurulabilir; ama sanatın dışındaki hiçbir makam oyuncuya ve oyun yazarına nasıl oynaması, neyi yazması ya da yazmaması gerektiği yolunda buyruk veremez.

Devlet, bilimsel kurumlar oluşturur; görevidir oluşturmak. Ama bilim alanının dışındaki hiçbir makam onurlu bir bilim adamına neyi araştırması, neyi araştırmaması gerektiği yolunda buyruk veremez.

En başta da belirttiğimiz gibi, bir geçiş dönemindeyiz; böyle bir dönemde yasal düzeyde bir takım girişimleri gerçekleştirirken **kurumlaştırma** ile **devletleştirme'nin** ayrımının iyi gözetilmesi, gelecekteki pek çok sancının önünü şimdiden kesebilir.

GERÇEK SAYGISI

FETHİ NACİ

GARİP HAREKETİ, 40 KUŞAĞI, MEHMED KEMAL VE "HANGİ" EKREM

Bir şairin, bir romancının kendini övmeye kalkışması hoş görülmez; bunun için, kendini övmek isteyen bir şaîr ya da romancı, bunu, dolaylı olarak yapmak zorundadır. Sözgelimi kendini övmek isteyen bir romancı, "Türk romanı Batı romanı düzeyindedir." gibilerden bir söz eder; gerçekte söylemek istediği kendi romanının batı romanı düzeyinde olduğudur, ama bunu düpedüz söylemek zor olduğu için böyle bir yol seçmiştir.

Övünmenin bir başka yolu da, sanatsal açıdan yeteneği oldukça kıt olanların, sanatın, edebiyatın siyasal görevini abartmalarıdır, kendilerinin siyasal savaşıma katılmış kişiler olduklarını vurgulamalarıdır. Sözgelimi savın Kerim Korcan, "Sanırım edebi bir türün şaheserini vermemekle beraber, normalin üstünde bir edebi anlatım da yapmışım." demekle yetinemiyor; bu tümcesinden önce "Şair ve yazar olarak sosyal savaşa katılmış bir insanım." diyor, "Bu, es geçiliyor Türkiye'de." diye yakınıyor. (**Yazko Edebiyat**, Ocak 1983)

Övünmenin bir başka yolu da, doğrudan doğruya kendini değil, bağlı olduğu bir topluluğu övmek. Sözgelimi Mehmed Kemal, "40 Kuşağı" şairi diye bilinir; 40 Kuşağı'nı övmek ya da 40 Kuşağı'nın "gölgede" bırakılmasından yakınmak, kendini övmekten ya da kendi şiirinin gölgede bırakıldığından yakınmaktan daha akıllıca bir yöntemdir.

"Yaşam Için Şiir" başlıklı bir yazısı çıktı Mehmed Kemal'in **Cumhuriyet**'teki **Politika ve Ötesi** başlıklı fıkra köşesinde (23 Ocak 1983'te); aynı adla yayımlanan bir dergiden söz açıyor Mehmed Kemal; bu arada "başka konulara" da değiniyor. Mehmed Kemal'in fıkrasını okuyunca ilkin şu yukarıya yazdıklarımı düşündüm. O "başka konular" üzerinde söyledikleri de tartışmaya değer.

Şöyle diyor yazısının bir yerinde: "Özetleyecek olursak, bizim şiirimizde bütün akımların, baskının yoğunlaştığı, özgür düşüncenin açıklanmasının zorlaştığı, umutsuzluğun kol gezdiği dönemlerde ortaya çıktığı gözlemleniyor. Bu savı kanıtlamak için, ;Abdülhamit döneminde **Servet-i Fünun**'-un, İttihat ve Terakki döneminde **Fecr-i Ati**'nin, tek parti döneminde de **Garipçilerin** ortaya çıkışları gösteriliyor."

Servet-i Fünun ve Fecr-i Atî için "akım" değil, Ferit Edgü'nün M. Sanat Dergisi'ndeki deyişiyle, "takım" denebilir dense dense. Abdülhamit döneminde **Sis** (1901), **Sabah Olursa** (1905), **Tarih-i Kadîm** (1905), **Bir Lâhza-i Teahhur** (1906), **Millet Şarkısı** (1908) gibi şiirler yazmış bir Tevfik Fikret'le. "Edebiyat için güzellikten başka gaye tanımam. İtikadımca, güzel bir eser vücuda getirerek okuyucularda tatlı bir hülya uyandıran şair muvaffak olmuştur. " diyen, aşk şiirlerinden , doğa şiirlerinden başka şiir yazmayan bir Cenap Şahabettin aynı "akım" içinde değil, aynı "takım" içinde birliktedirler.

Fecr-i Atî topluluğu, 11 Şubat 1909'da Servet-i Fünun dergisinde yayımladıkları bir "Beyannâme" ile "... şimdilik Avrupa'daki benzerlerinin küçük bir örneğini temsil etmesine ve göstermesine çalışacaklarını" açıklayarak kurulmuştur. Edebiyat-ı Cedide'yi izlemekten başka bir şey yapmamışlardır. Akım değil, takımdırlar, hem de çok küçük bir takım.

Garip olayına gelince... Ferit Edgü, biraz önce andığım yazısında (Sanatta Akımlar ve Takımlar, **M. Sanat Dergisi**, 1 Aralık 1982) şöyle diyor: "Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rifat'ın "Garip"'i bile, bir akım değil, olsa olsa bir sanat olayıdır." açıklaması şöyle: "Sanatın bir alanında, eskiye bir tepki, yeni bir yol arama, bir dil değişikliği önerisiyle ortaya çıkan yenilikler olsa olsa bir olgu ya da olaydır, bir akım değil." (Ferit Edgü'nün "akım" tanımını da aktarmakta yarar var: "Kimi sanat akımları, dünyaya yeni bir bakış açısı getirmek ister. Ortaya çıkış nedenleri budur. Romantizm, Naturalizm, Dadacılık, Fütürizm, Gerçeküstücülük ve Varoluşçuluk bu tür akımlardır. Dolayısıyla, bu akımlar yalnız şiirde ya da romanda değil, sanatın diğer alanlarında, giderek felsefede gösterir kendini. Böylece de bir döneme damgasını vurur.") Ben de Ferit Edgü gibi düşünüyorum.

Mehmed Kemal, şiirimizdeki akımların baskı ve umutsuzluk dönemlerinde, özgür düşüncenin açıklanmasının zorlaştığı dönemlerde ortaya çıktığını söylerken, öyle sanıyorum, Plehanov'un ünlü yargısını, mekanik bir biçimde, bizim edebiyatımıza uygulamak istemiş. Plehanov, "Sanat sanat içindir" görüşünü inceleyerek şu sonuca varır: "Sanatçıların ve sanatsal yaratışla yakından ilgili kişilerin 'Sanat sanat içindir' görüşünü benimsemek eğilimi, bunlarla bunları saran toplumsal ortam arasında var olan çaresiz uyuşmazlıktan doğar ve kuvvetlenir." (**L'Art et la vie sociale**, s. 101).

Garip hareketinin ortaya çıkışını "tek parti dönemine" nasıl bağlıyor Mehmed Kemal? Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, ilk şiirlerini 1936 yılında Varlık dergisinde yayımlamaya başlamışlardı. Ama 1936 yılı, bir başka bakımdan da ilginçtir: İlk şiir kitabını 1929'da yayımlayan Nâzım Hikmet, o döneminin en üstün eserini 1936 yılında yayımlar: **Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı.** Yani Nâzım Hikmet de "tek parti dönemi"nde ortaya çıkmış bir şairdir.

Şiire, edebiyat ölçütleriyle değil de, o çok kolay siyasal ölçütlerle yaklaşmaya çalıştığınız zaman böylesi çıkmazlar kaçınılmazdır.

Ama Mehmed Kemal'in amacı şiire, **Garip** şiirine yaklaşmak değil; **Garip** şairlerine edebiyat dışı ölçütlerle saldırarak sözü 40 Kuşağı şairlerine getirmek. Şöyle diyor: "... Örneğin Garip akımı ikinci savaş yıllarında ön alırken, 40 Kuşağı şairleri diye adlandırdıklarımızı gölgede komamışlar mıdır? Garip şiir akımı, resmi görüş yanlılarının tartısmalı saymalarına karşın, resmi görüsce hiç bir zaman engellenmedı. Dahası var, öne çıkarılarak, kendinden olmayanları gölgeleyerek, resmi şiir niteliği kazanmadı mı?"

"40 Kuşağı şairleri" gölgede kalmışlarsa bunun suçunu Garip şairlerine yüklemek gülünç olmuyor mu? Eş dost hatırı dinlemeyip bir gerçeği söylemenin sanırım artık sırası gelmiştir: 40 Kuşağı şairleri gölgede kalmışlardır, çünkü yeteneksiz şairlerdi. Mehmed Kemal, "Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet yüzünden Mehmed Kemal gölgede kaldı." diyebiliyor mu, diyemiyor mu: İşte mesele! Niçin hiçbir şair Nâzım Hikmet'i gölgeleyemedi? Bir düşünsün bunu M. Kemal.

Sonra, bir şairin, başka şairlerin "resmi görüşçe engellenmemesi" üzerine üzülmesi, doğrusu, anlaşılacak şey değil. Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet hapse atılsaydı ya da sürgüne gönderilseydi Mehmed Kemal memnun mu olacaktı?

Mehmed Kemal, Garip şairlerine karşı en "vurucu" sandığı suçlamayı en sona saklamış: "... Tek parti döneminin son yıllarına doğru Garipçiler neredeydi; Dinamo, Nâzım, A. Kadir ve öteki arkadaşları neredeydi?"

Aynı şey: Sayın Kerim Korcan, "Şair ve yazar olarak sosyal savaşa katılmış bir insanım." diyor ve "Bu, es geçiliyor Türkiye'de." diye yakınıyordu; Mehmed Kemal de sayın Kerim Korcan'ın düzeyinden bakıyor şiire: Adını andığı şairler ya hapiste, ya sürgünde, ama Garip şairleri ne hapiste, ne sürgünde. Ee? Şair için, şiir için değerlendirme ölçütü nedir? Ortaya konan eser mi, hapiste ya da sürgünde olup olmamak mı?

Eş dost hatırı dinlemeyip bir gerçeği daha söylemenin artık sırası gelmiştir: Siyasal ve toplumsal bir savaşa katılmakla, bu savaş uğruna hapislere girmekle, sürgünlere gitmekle övünmek böyle bir eylem için karşılık beklemek, hiçbir devrimciye yakışmayacak çirkin bir davranıştır. Devrimcilik, insanların, karşılığında bir bedel istemeyecekleri tek görevdir. Türk halkı, hiçbir aydına, "Git, benim için savaş!" diye vekâlet vermedi; Türkiye'de aydınlar, bir dava uğruna savaşım veriyorlarsa, bunu aydın kişi olmanın onuru uğruna yapıyorlar, günün birinde halkın başına kakmak için değil, "Bu, es geçiliyor Türkiye'de." diye sızlanmak için değil.

Mehmed Kemal, yazısının sonlarında, "Geçtiğimiz kırk yılın edebiyat ve sanat atılımlarının canlı bir tanığı olduğumu sanıyorum." diyor. Tanıklık yetmiyor, bilgi de gerek. Mehmed Kemal, bir yazısında (Cumhuriyet, 26 Eylül 1982) "Bilirsiniz Muallim Naci ile Üstat Ali Ekrem arasında bir Demdeme - Zemzeme tartışması vardır." diyerek Recaizade Mahmut Ekrem'le Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'i birbirine karıştırıyordu. Her şeyi birbirine karıştırarak nereye varılabilir? Böyledir bizim güzel Türkiye'miz: Ali Ekrem'le Recaizade Ekrem'i lise öğrencisiyken birbirine karıştırırsanız sınıfta çakarsınız, liseyi bitiremezsiniz; ama Ali Ekrem'le Recaizade Ekrem'i birbirine karıştırarak büyük ve saygın bir gazetede edebiyat üzerine ahkâm kesebilirsiniz...

KÖŞEDEN

MURAT BELGE

BİREY ve ROMAN

Bugün klasikleşmiş kabul ettiğimiz Türk romancılarını okuduğumuzda, karakterlerin iç dünyalarında geçen duyguların dışsal jestlerle anlatıldığını görürüz. Örneğin büyük bir üzüntü anlatılacaktır. Karakter en azından, tarif edilemeyecek kadar sararır. Gözlerinden seller gibi yaşlar akar. Büyük bir ihtimalle baygınlık geçirir. Veya ciddî bir kellik tehlikesi yaratacak miktarlarda saç yolar başından. Yani, duygular yalnız jestle değil, ayrıca abartılmış jestlerle anlatılır.

Oysa bir batı romanında benzer duygular böyle jestlere, dışsal "tezahür"lere yüklenilerek verilmez. Zihinden geçenlerle, imgelerle, içsel ayrıntılarla sunulur. Aradaki fark, yalnızca "estetik" bir yetkinleşmenin sonucu mu dersiniz? Bunun payı olmadığını herhalde söyleyemeyiz. Batı romanı çok daha önceden başlamış, geleneğini kurmuş, kuşakların kendilerinden önceki kuşakları eleştirerek özümlemesiyle hem yaşantı alanlarını, hem de anlatım tekniklerini fethederek, geliştirerek yetkinleşmiştir.

Ama sanırım farklılık yalnızca estetik uygulamayla açıklanamaz. Batı romanı ya da romancısı, bireylerin iç dünyalarını, gizli duygularını anlatırken, gözlerinin önünde bir hayli zenginleşmiş bir içsel hayat vardı. Onlar, romancıya özgü bir ayrıcalık olan, kişilere içlerinden bakma yöntemini bu kadar geliştirdilerse, bunun bir nedeni de bakabilecekleri karmaşık içsel yaşantılar olmasıydı. Teknik yetersizlikten önce, Türk romancısının bu alanda karşılaştığı handikap bu içsel dünyanın yetersizliğidir.

Örneğin, bazı kırsal bölgelerimizde, hattâ şehirlerimizde yaygın olan "ağıt" geleneğini düşünelim. Burada ölümden ötürü duyulan acı bir tören yoluyla aynı anda hem dışsallaştırılır, hem de kamusallaştırılır. Şüphesiz ölene daha yakın olanlar vardır; ama o kadar yakın olmayanlar da acıyı tören içinde paylaşırlar. Şüphesiz, içten içe duyulmuş bir acı vardır; ama bu acı dışsal jestlerde somutlaşır. Gelişmenin bu aşamasında acılar, sevinçler, bütün duygular, bireyselden önce toplumsaldır, kamusaldır.

Aynı uygarlık içinde şehirli, daha incelmiş bir hayat tarzı içinde yaşayan bireyler de gene genel bir kültürü paylaşma durumundadırlar. Bütün köklü uygarlıklar gibi Osmanlı uygarlığı da bireyselliği aşacak güce sahip bir genel kültür üretmeyi başarabilmişti. Bu koşullarda bireyselleşme, böyle bir toplumsal düzende aristokrasiye tekabül eden kesimlerin eski statülerini kaybetmeleri sonucunda ortaya çıkabilirdi. Çünkü bu statü kaybı sözkonusu kesimi eski yöneticilik görevlerinden uzaklaştırır, ancak bireyselleşerek tepki gösterebilecekleri yeni pratikler içine sokar. Osmanlı toplumunda bu çöküntü batıda olduğu gibi yükselen bir burjuva sınıfın bireyselleşerek zenginleşmesinin öbür yüzünü oluşturmadığı için, romancının ele alabileceği bireysel yaşantıya sahip başka bir toplumsal tabaka yoktu. Nitekim, bu dönemin en başarılı romanları, sözünü ettiğim kesimden tipleri işleyenler olmuştur.

Cumhuriyet dönemi Osmanlı uygarlığına ve kültürüne sırt çevirerek kendini inşa etti. Osmanlı toplumunda bireyleri bir araya getiren, birbirine perçinleyen sıva "kültür" idiyse, belli bir başkaldırmayla hayata gelen yeni toplumsal düzenin buna denk düşecek derinlikte bir yeni kültür kurması imkânsız denecek kadar zordu. Dolayısıyla bu yeni dönemin sıvası, Osmanlı toplumunda son derece cılız kalan "ideoloji" oldu. Şüphesiz ideoloji de, değişik nedenlerle dahi olsa bireyselleşmeye karşı bir varlıktır. Çünkü o da son analizde ortalama bir insan tipi ister ve yaratır. Özellikle de bürokratik mekanizmalara olağanüstü bağlı bir toplumda "resmiyet" bireyselliği ezer. Toplumsal kişisel, cinsel v.b. alanlarda geçerli ahlâk genel ideoloji tarafından belirlenir. Gerçek bireyler bu normlarınd ışına çıkmaktan çekindiği gibi, romancı da norm dışı duygu ve davranışları ya hiç ele almaz, ya da kötüleyerek, ahlâkçı nutuklara boğarak anlatır.

Sonuç olarak, batı romancılarının asıl başarılarını gösterdikleri, karmaşık iç dünyalara nüfuz edebilme yeteneği bizim romanımızda toplumsal- tarihî nedenlerle erişilmez bir alan olarak kaldı. Ancak son yirmi yıldır toplum bir romancıya bu anlamda malzeme sağlayacak kadar farklılaşabildi. O da, ancak belirli kesimlerde. Aslına bakılırsa, batı romanının büyük karakter/tipleri de, bireyselleşme ayrıcalığına sahip olan kişilerden üretilmiştir; sıradan, halktan tipler, psikolojik değil, daha çok naturalist romanların konusu olmuşlardır.

Bu bakımdan, bugün bile Türkiye'de romancıların batı romanının klasik dönem başyapıtlarını örnek alarak fazla yol alacaklarına inanasım gelmiyor. Gerçi bu yöntemle ortaya çıkarılmış başarılı romanlar yok değil, ama sayısal olarak çok az. Çoğu kez, içsel karmaşayı anlatmayı amaçlayan romanlar sonuçta büyük bir içsel sığlığı sergilemiş oluyor. Bize özgü toplumsal tarih, acaba bize özgü bir estetik ele alış biçiminin doğmasına da yol açabilir mi?

TIP

ÇAĞDAŞ TIP SORGULANIYOR

GENCAY GÜRSOY

Kaynağını Batı'dan alan ve Hippokrat geleneğini sürdüren "çağdaş" tıbbın temelinde "hastalık" olgusu yatar. Bir bilim dalı olarak tıp, bu olguyu tanımlar, sınıflar nedenlerini ve sonuçlarını açıklar ve tedavi yöntemleri önerir. Uygulamada ise, bu sınırsız bilgi ve deneyimi elinde tutan hekim, bedeninde birşeyler aksayan ve bu yüzden yakınan hastayı inceleyerek bu aksamayı ortaya çıkartmaya ve onu iyileştirmeye çalışır. Bunun için hekim önce yakınmaların ne zaman başladığını, nasıl geliştiğini araştırır ve hastalıkla ilgili organları gözden geçirir. Daha sonra hastaya bir dizi laboratuvar testi ve özel inceleme yöntemi uygulanır. Bütün bunlardan elde edilen verilerin değerlendirilmesiyle, hastalığın tanısı korur ve eğer varsa, tedavisine geçilir.

Tıp uygulamasının, yukarıda sözünü ettiğim yaklaşım şeması, tıp mesleğinin üstünde yükseldiği iki tarihsel temele dayanır: "Hümanizm" ve "Bilimsel Determinizm" (8). Sistemi yüzlerce yıldan beri ayakta tutan bu iki temel arasındaki dengedir. Determinizm, diğer doğa bilimlerinde olduğu gibi, bilimsel gelişmenin itici gücünü oluşturur, hümanizm ise tıp biliminin malzemesi olan insanın gözardı edilmemesini sağlar. Determinizm hastalık olgusunu esas alırken, hümanizm hastayı amaçlar. Bir tıp merkezinin bilimsel başarı düzeyi, çoğu zaman, hastalara koyduğu tanıların şu ya da bu biçimde doğrulanma oranına bağlıdır. Bu doğrulanma, ya "otopsi" gibi (çok güvenilir) yöntemlerle, ya da konulan tanı doğrultusunda uygulanan tedaviye olumlu yanıt alınması gibi (daha az güvenilir) yollarla gerçekleşir. Bilimsel determinizmin öncülüğünde uygulanan çok başarılı bir ameliyat sonunda, bazen hümanizme sadece iyi bir cenaze töreni düzenlemek düşebilir. Belirli tedavi yönteminin istatistik değerlendirmesi yapılırken, o tedaviyi gören ve görmeyen hasta gruplarının ortalama yaşam süreleri karşılaştırılır. Dayanılmaz acılarla dolu da olsa, uzatılan yaşam süresi, sayılarla ifade edilen bir başarı ölçüsüdür. Acının, umutsuzluğun, hüznün, ölüm korkusunun, sevincin ya da mutluluğun ise istatistik bir anlamı yoktur.

HEKİMİN KİŞİLİĞİ VE HASTA

Hekimliğin başlıca hasta-hekim ilişkisinin belirli sınırları içinde kaldığı ve tıp teknolojisinin fazla ileri olmadığı dönemlerde, bilimsel determinizm ile hümanizm arasındaki dengeyi elinde tutan, hekimin kişiliğiydi. Kullanılan araçlar, hastane binaları ve hasta üzerinde sınanan bilginin düzeyi, insani ölçüler içindeydi. Hasta (yanlış ya da doğru), hastalığının ne biçim birşey olduğunu, tedavisi için neler yapılacağını, hekim kadar olmasa bile ona yakın bir düzeyde anlayabilirdi. Geri kalanını ise hekime karşı duyduğu güvene ya da şansa bırakırdı.

Herşeyin ötesinde, hasta, kendi bedeni üzerinde yapılacak işlemler konusunda, zamanın ve kendisinin bilgi düzeyiyle orantılı derecede bilinçli bir karar verme özgürlüğüne sahipti. Tıp teknolojisinde ortaya çıkan ve oldukça dar bir zaman dilimi içine sıkışan, hızlı gelişmenin, hekimle hasta arasına soktuğu sayısız araç, gereç, bilgi, beceri ve özel inceleme yöntemleri, bu ilişkiyi öylesine zayıflattı ki, hasta insan, hekimin gözünde, bazı karmaşık teknik verilerin bir soyutlaması haline geldi. Özellikle gelişmiş ve büyük sağlık kurumları, sayısız laboratuvarlar, garip görünüşlü elektronik araçlar ve bilgisayarlarla, hastaneden çok, uzay merkezlerini anımsatır oldu. Bu büyük teknolojik gelişme, tıp bilimine yepyeni araştırma ve uygulama ufukları açıyordu.

TEKNOLOJİ VE İNSAN

Tıp teknolojisi, bu yapısal değişikliği gerçekleştirirken, ister istemez, uygulamanın ilk basamağını oluşturan, hastalık öyküsünün alınması, hekimin yaptığı "fizik muayene", görgü ve deneyimler ışığında hastayı bir kişi olarak değerlendirme gibi, çıplak hünere dayalı insani ilişkiyi de derinden etkiliyordu. Endüstride, üstün teknolojinin geri teknolojiyi kovması gibi, tıpta da, çok daha duyarlı olan otomatik kaydediciler ve ayırıcılar, hekimin elinin, gözünün ve kulağının yerini alıyordu.

Artık hekim, çağdaş toplumun, emeği ile geçinen bir üyesi olmanın türlü güçlükleri yanında, egemen olamadığı bir "bilgi kaosu" ve "faili meçhul" binlerce ilaç arasında yolunu bulmaya çalışan bir eski "ermiş" gibidir. Televizyon dizilerinde, düzmece öykülerle ne kadar süslenirse süslensin, tıp mesleğini, acılarını ve sevinçlerini paylaştığı insanların hizmetine sunarken, maddi ve manevi doyuma ulaşan hekim tipi yok olup gitmektedir. Çağdaş endüstri toplumunun insan ilişkileri içinde böyle bir tipin ayakta kalması zaten beklenemezdi.

Görünüşteki büyük teknolojik sıçramaya karşın, insanoğlu henüz sağlığını bilgisayarların soğuk ve yabancı, ama hiç olmazsa güvenilir sinyallerine emanet edebilecek durumda değildir. Geçtiğimiz 20-25 yıldaki olağanüstü birikime karşın, canlı organizmanın yapısı ve işleyişi ile ilgili sistematik bilgimiz gülünç denebilecek bir düzeydedir. Fizik, kimya, moleküler biyoloji gibi temel bilimlerde yoğunlaşan bilgilerin sentezini yaparak sonuçlar çıkarmak gittikçe güçleşmektedir. Daha , yaşlanma dediğimiz sürecin bile güvenilir bir bilimsel açıklaması yapılabilmiş değildir. Birçok hastalığın oluş mekanizmasını aydınlattığını sandığımız yaklaşım biçimleri yeni buluşlarla sarsılmakta ve iş daha da karmaşıklaşmaktadır. Biyolojik olayların ve hele hastalık dediğimiz karmaşık süreçlerin açıklanmasında, mekanik bir neden-sonuç ilişkisi aramak ve tedaviyi bu iki boyutlu yapı üzerine oturtmak artık kolay değildir. Hiçbir hekim, bu günün genel tıp bilgisine tek başına egemen olamaz, durmaksızın yenilenen bilgileri titizlikle izleyemez ve kavrayamaz. Geleneksel uzmanlık dallarında bile, hekim çoğu zaman gelişmiş bilgi ve teknoloji merkezlerinin ürettiği yöntemleri, bir eleştiri süzgecinden geçirmeden kullanmak, hastasına etki mekanizmasını yeterince kavrayamadığı ilaçları vermek durumundadır. Oysa her yeni teknolojinin mutlaka bir gereksinimi karşılamadığını ve bazen yapay gereksinmeler doğurduğunu hepimiz biliyoruz (6). Bu alandaki araştırmalar, hastalık için ilaç değil, nerede ise ilaç için hastalık üretmek yönünde şartlandırılmıştır. Herşeyin bir ilacı vardır. Her hastalık mutlaka ilaçla iyileşir. Hiçbir hastalığınız olmasa bile sağlığınızı korumak için mutlaka bazı ilaçlar almalısınız. Her "uygar" insan gibi siz de yılda birkaç kez, tepeden tırnağa sağlık kontrolünden geçmelisiniz. Batılı ülkelerde bile ciddi bir sorun haline gelen bu "modern fetişizmin", henüz bağımsız bilimsel kişiliğe sahip olmayan ve ister istemez "izleyici" durumunda bulunan az gelişmiş ülkelerde çok daha büyük boyutlara ulaşacağını söylemek yanlış olmaz sanırım (3, 5,6).

GELİŞMENİN KATKISI

Teknolojik gelişmeler bakımından altın çağını yaşayan tıp bilimi, kimi yazarlar tarafından yerden yere vuruluyor, "tıp kuruluşlarının sağlığa karşı yönelen en büyük tehdit haline geldiği" ileri sürülüyordu. Onlara göre, modern tıp kurumları tümden yok edilse bile, insan yaşamında fazla birşey değişmezdi. Kurumlaşmış tıbbın koyduğu türlü kurallar, yasaklar ve sınırlamalar, giderek insanların bağımsız (tıpsız) yaşamasını olanaksız hale getirmişti. İleri sürülen görüşler arasında, abartmalar yanında, inandırıcı olanlar da vardı: Tıp teknolojisinin büyük atılım döneminde, gelişmiş batı ülkelerindeki ortalama yaşam süresi ve kalitesinde kayda değer bir düzelme görülmemişti. Asıl başarı koruyucu hekimlik alanında olmuştu. Dünya Sağlık Örgütü'nün yayın organları, yakın zamanlara kadar gelişmiş tıp merkezlerinin yüzakı sayılan, yoğun-bakım ve ışınlama merkezlerinin, neredeyse uygarlık simgesi haline gelen ve orijinal adıyla tüm dillere geçen, düzenli "Check-up" uygulamalarının, yaşam süre ve kalitesini ne oranda değiştirdiğini tartışmaya başladı (1,2,3,4,5). Teknolojik ve bilimsel gelişmenin heyecanı içinde, hemen hiçbir ciddi denetim olmaksızın uygulanan bazı cerrahi girişim , araştırma yöntemi ve tedavi yaklaşımına, eleştirel bir gözle bakılmaya çalışıldı. Çağdaş tıp biliminde öncülüğü elinde tutan Amerika Birleşik Devletlerindeki tıp eğitiminin filozofisi, kendi içinden en ağır şekilde eleştirildi ve hastalık tanısının bilimsel ekseni çevresinde dönen çarkın, tedaviyi, dolayısıyla insanı unutup gittiği ileri sürüldü (7,8).

ÇÖZÜMLER

Tüm bu sorunların, çağdaş teknoloji toplumunun, yaşamın her alanında ürettiği ve az gelişmiş ülkelere de ihraç ettiği "yabancılaşmanın" sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Ne var ki, bunların çözümü, kimilerinin ileri sürdüğü gibi teknolojik gelişmenin reddi değil, aksine teknolojiyi tümüyle insanın egemenliği altına sokabilecek bir gelişme düzeyine ulaşmak olabilir. Tıp konusunda da, elbette geri bir teknolojiyi savunamayız. Ancak, insanoğlunun yaşamını en yakından ilgilendiren böyle bir bilgi birikiminin belli bir meslek dalı içinde tekelleşmesini de önlemek zorundayız. Ne yapılabilir? Bu bilgiyi elinde tutanlar üzerinde, onun bilerek ya da bilmeyerek kötüye kullanmamaları için, kurumsal bir denetim uygulanabilir mi? Elbette uygulanabilir ama sonuçta,, bürokrasinin batağında bocalayan diğerleri gibi, tıp kurumları da işlemez hale gelir. Kaldı ki, hekimin bilgisini kullanmasını belki denetleyebilirsiniz ama kullanmamasını denetleyemez ve onu düşünce üretmeve zorlayamazsınız Bugüne kadarkı uygulamalar göstermiştir ki, en geçerli denetim, birey olarak hekimin hasta ile kurduğu ilişkinin yeniden insanileştirilmesiyle yapılabilir. Burada önde gelen koşul, hekim ve diğer sağlık personelinin her yönden yeterli bir düzeyde yetiştirilmeleri ve yaptıkları işten mutluluk duymalarının sağlanmasıdır. Gelişen teknoloji, hekimin yükünü azaltmamış, aksine artırmıştır. Aşırı uzmanlaşma ve bilginin ayrışıp dağılması, onun uygulayıcısı olan hekimden daha kapsamlı bir sentez yeteneği bekliyor. Sadece uygulama alanında değil, araştırma alanında da bu sentez eksikliği daha şimdiden kendini hissettiriyor. Hasta ile hekim arasındaki gittikçe genişleyen mesafeyi kapatmanın ikinci koşulu ise, insanların, kendi bedenlerinde olup bitenler konusundaki bilgilerini zenginleştirmeleridir. Bu o kadar da zor birşey değildir. İşe belki de, tıbbın efsaneleştirilen gücünü gerçek boyutlarıyla görerek başlayabiliriz. Fazla şematik kalmayı göze alarak iddia edebiliriz ki: 1- Tıp daha pek az hastalığın gerçek nedenini ortaya çıkarabilmiştir. 2- Çoğu hastalık kendiliğinden iyileşir. 3- Çoğu ilacın hiçbir yararı yoktur.

KAYNAKLAR:

1-Canadian Task Force on the Periodic Examination: Canadian Medical Association Journal 121:1193, 1979

2-Carlson, R.J.: The end of Medicine. New York, Wiley 1975

3- Horrobin, D.F.: A Critique of Ivan Illich's Vieews On Medicine. London: Chorchill Livingston, 1978

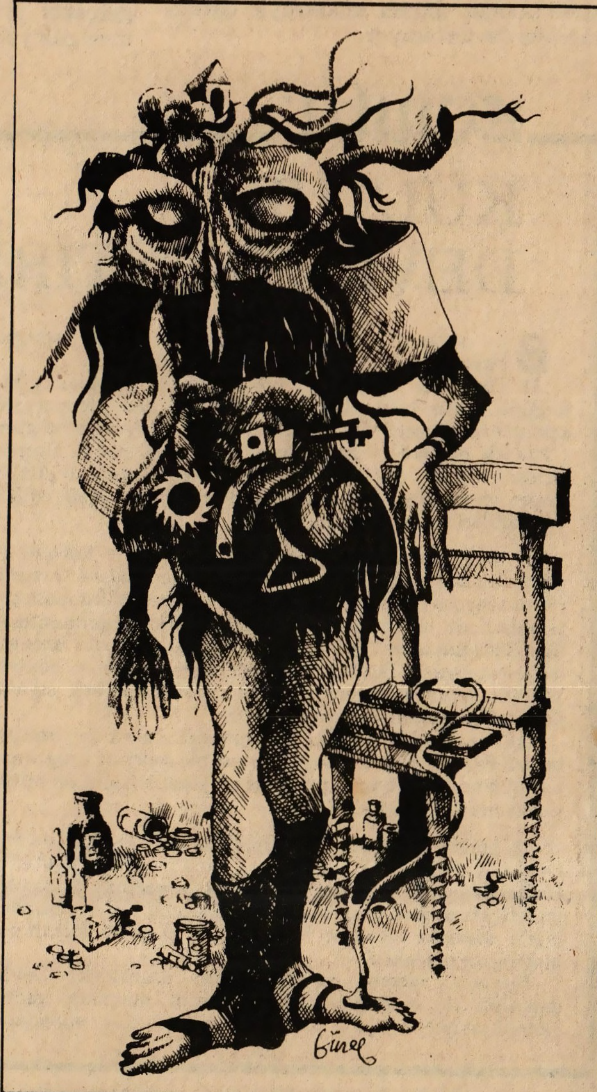
4- Horrobin, D.F.: Whither Medicine? Nemisis Or Not? World Health Forum. 10139, 1980

5- Illich, I.: Medical Nemesis: The Expropriation of Health. New York, Random Hause, 1975

6- Gunaratne, H.V.T.: Bringing Down Drug Cost. World Health Forum. 1:117,1980

7- Maddison, D.: A Medical School For The Future. World Health Forum 1;133,1980

8-Robin, E.D.: The Principels Of Medical Education In The USA. World Health Forum 2:100,1981

TÜRK TARİH KURUMU'NA DOKUNMAYINIZ!

SERVER TANİLLİ

Türk Tarih Kurumu'nu eleştiriye kalkarsak, söylenecek hayli şey vardır. Yaşı yarım yüzyılı doldurmuş bu kurum, çok şey yapmıştır. Ama yapması gereken çok şeyi de yapmamıştır.

Neleri örneğin?

Başta insanlık tarihinin eli yüzü düzgün bir serisi; Osmanlı tarihiyle ilgili olarak hiç olmazsa Hammer'in, Zinkeisen'in, Yorga'nın çevirileri; hemen bütün Osmanlı tarihçilerinin yeni harflerle basımları ve günümüz dilinde özetlemeleri, eski ve çağdaş tarihimizle ilgili dışardaki yeni yayınların çevirileri.

Ve halkın da yararlanabileceği ucuz basımlar...

Özetle, çağdaş bir tarih bilincinin yaratılması için yığınla şey.

Yapılmış mıdır bunlar? Hayır.

Vaktiyle, insanlık tarihi adına bir seriye başlamış, o sırada Batı'da ortaya konmuş büyük sentezlerden birini, örneğin Fransızların o ünlü "Peuples et Civilisations" serisini Türkçe'ye kazandırmak varken, telif merakına düşülüp, olmadık kimselere kitaplar yazdırılmıştır.

Hikmet Bayur'a Hindistan tarihi yazdırıldığını biliyor muydunuz?

Gülmeyiniz, öyle!

Telif Osmanlı tarihine gelince... Anıları önünde daima duyduğum ve duyacağım saygıdan zerrece eksiltmeden söylemiş olayım, Uzunçarşılı'nınki de, Karal'ınki de, daha yayınlandıkları gün eski idi. Her ikisi de bugün ciddi bir tarihçi için "malzeme"dir sadece.

Ama kurumun en büyük günahlarından biri nedir bilir misiniz?

Yeni yeni boy atan genç bir tarihçi kuşağına kol kanat germemek, tersine dışlamak onları.

Tarih, bugün yeni baştan yazılıyor Türkiye'de; insanlık tarihi de, kendi tarihimiz de. Tarihçi deyince de, bugün Mete Tunçay'lar, Sina Akşin'ler, Zafer Toprak'lar, İlber Ortaylı'lar... gelir akla. Bunlar daha şimdiden öyle eserlerin üzerine imza atmışlardır ki, dünya tarih literatüründe bir eşleri daha yoktur.

Yeni Türk Tarih Okulu'nun yüzakıdır hepsi de.

Sorarım, Türk Tarih Kurumu'nun üyeliğine kabul edilme "mazhariyet"ine erişmiş kişiler arasında onlar da var mıdır?

Türk Tarih Kurumu ki Türk tarihine pek düşkündür, "Türklerin Tarihi" diye şimdiye değin yazılmış en güzel eserin yayınını sürdüren Doğan Avcıoğlu'nu çatısı altına almış mıdır?

Almamışsa, bu gecikme neden?

Eleştirileri çoğaltmak mümkün. Ne var ki, bugün bunları sıralamak değildi niyetim. Söylediklerim de dostça yapılmış uyarılardır yalnız. Amacım, Türk Tarih Kurumu'nu yıkmak isteyen bir girişimin karşısına çıkmaktı.

Evet, bu Kurum düpedüz yıkılmak isteniyor bugün.

Türk Tarih Kurumu'nun eksikleri vardır, doğru; ama bu Kurum, bugüne değin yaptıkları ile bizi dünya üzerinde temsil eden onurlu kuruluşlardan biridir; Bu bakımdan tek kuruluştur belki de. Bir yabancı için Türk Tarih Kurumu'na üye olmak, büyük onurdur. Dünyanın en ciddi tarih dergileri arasında, o ünlü "Belleten" in de adı geçer haklı olarak. Ve kurumun çıkardığı daha nice yayının da.

Evet, bu Kurum yıkılmak isteniyor bugün.

Türk Tarih Kurumu, başka hiçbir çatının altına sokulamayacak kadar büyüktür. Cumhuriyetin bu en eski ve köklü kurumu, bırakınız, kendi bütünlüğü ve bağımsızlığı içinde yaşasın.

Türk Tarih Kurumu'na dokunmayınız!

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl : 3
Sayı : 29
Tarih : 18 Şubat 1983
Fiyatı : 50 lira

S.S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi - YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kemal Ağaoğlu/Sayfa Yönetmenleri: Ahmet Cemal, Zeynep Avcı Karabey, Öner Ciravoğlu/Teknik Yönetmen: Oğuz Tan/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı/Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi, No: 17, Kat: 2, Cağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442, Sirkeci, İstanbul/Telefon: 22 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1250 lira, 12 aylık: 2500 lira. Yurtdışı için iki katıdır./İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira/Ofset Hazırlama: Yapımevi/Dizgi: Pano/Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Danışma Meclisinde

YASA TASARISI KONUSUNDA YENİ GÖRÜŞLER

Danışma Meclisi'ne verilen Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun 1982 Anayasasının 134. maddesi gereğince oluşturulacak bir üst kuruma bağlanmasına ilişkin yasa tasarısı hakkında yeni görüşler.

somut' UN AÇIKLAMASI

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile ilgili yasa önerisi, genel madde ve gerekçeleriyle birlikte, Danışma Meclisi Milli Eğitim Komisyonu tarafından kabul edildi. Kabul edilen yasa önerisi, Danışma Meclisi'nden geçerse, Milli Güvenlik Konseyi'nde onaylanacak ve Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu, 1982 Anayasası'nın 134. maddesinde kurulması öngörülen Başbakanlığa bağlı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bağlanacak.

Milli Eğitim Komisyonundan geçen yasa önerisi, birinci bölümde amaç, kuruluş ve ana ilkeler, ikinci bölümde, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun temel kararlar almaya yetkili en üst organ olan yüksek kurulun oluşumu, toplanması ve görevleri ile ilgili düzenlemeler getiriyor.

Bu konuda geçen sayımızda başladığımız araştırmayı sürdürüyoruz.

Meclis üyelerinin görüşleri (II)

ÖZER GÜRBÜZ
(Danışma Meclisi Üyesi)

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu kanun teklifi hakkındaki görüşlerimizi bildirirken, önce bu yasa teklifinin dayanağı Anayasadaki ilgili maddeyi incelemek gerekir. Anayasamızın 134'üncü maddesi; kurulacak kurumun amacı ile düzenlenecek yasanın amacını ayrı ayrı göstermiştir. Bu iki amaç birlikte düşünülmeli ve Anayasa dışına çıkılmamalıdır.

134'üncü maddenin birinci fıkrasında, kurulacak kurumun amacı açıkça belirtilmiş ve Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun isimleri sayılmak suretiyle Yüksek Kurum içinde yer alacakları gösterilmiştir. İkinci fıkrada Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatlerin saklı olup kendilerine tahsis edileceği gösterilmiştir.

Üçüncü fıkrasında, çıkarılacak yasanın amacı ve sınırları gösterilmiş ve yasanın amacı; kurulacak kurumun, kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkilerinin kanunla düzenlenmesi olarak açıkça belirtilmiştir. Kuruluşa dahil kurumlar deyimi Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunu da içine alacak biçimde özenle kullanılmış yasadan, bu kurumlar üzerindeki yüksek kurumun yetkilerinin düzenlenmesi istenmiştir.

Yoksa, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun yeni kurulacak Yüksek Kurum içinde eritilmesi amaçlanmamıştır. Bir ölçüde her iki kurum üzerinde, belli yetkilerde vesayet yüksek kurumu getirilmektedir.

Yapılacak yasa bu yetki ve ölçülerle sınırlıdır. Düzenleyici nitelikte bir yasa olacaktır. Anayasanın çizdiği yetki dışına çıkılarak, yeni amaçlar konması, yeni görevler yüklemesi düşünülemez.

Bu düşünce ve görüşler altında, hazırlanan teklif incelendiğinde, anayasanın verdiği yetkinin dışına çıkılarak, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun yeni kurum içinde eritildikleri bir ölçüde kanatılarak kamu kurumu niteliğinde yeniden oluşturuldukları görülmektedir.

Yukarıda da belirtmeye çalışıldığı gibi Anayasa yapıcının amacı bu değildir. Atatürk tarafından kurdurulan ve vasiyet yoluyla gelir sağlanarak sürekli yaşatılması ve gönüllü kuruluşlar eliyle yürütülmesi istenilen her iki kurumun bu özellikleri korunarak, bir üst kuruluş tarafından yasada gösterilecek yetkilerle gözetim ve denetimi amaçlanmıştır.

NECİP BİLGE
(Danışma Meclisi üyesi)

Kanun teklifine göre, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başbakanlığa bağlı bir idare kuruluşu olacak ve Türk Dil ve Tarih Kurumları da, bu yüksek kurumun iki alt birimini oluşturacaktır.

Devletin, kültür, dil ve tarih konularıyla uğraşmasının yadırganacak yanı yoktur; tersine böyle bir girişim çok yerinde sayılabilir. Teklifin yadırganacak tarafı, Atatürk'ün özel hukuk hükümlerine göre kurduğu ve o yolda çalışmalarını desteklediği Türk Dil ve Türk Tarih Kurumlarının hukukî varlıklarına bir yasa ile son verilerek, onların birer alt idare birimi haline getirilmeleridir.

Kanun teklifinin anılan kurumlarla ilgili hükümleri bu bakımdan Anayasanın temel hakları düzenleyen bölümüne ve özellikle 33. maddesine uygun düşmemektedir. Gerçekten, Anayasanın 33. maddesi, derneklerin izin almadan kurulabileceklerini

Karşı oy gerekçesi

NERMİN ÖZTUŞ
(Danışma Meclisi MGK Kontenjan Üyesi)

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, gerek anayasamızın 134. maddesinde, gerekse kanun teklifinin genel gerekçesinde yazılı olduğu gibi, Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan, **araştırmak, tanıtmak, yaymak** ve **yayınlar yapmak** amacıyla, kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurum olarak kurulması öngörülmektedir.

Yine kanun teklifinin genel gerekçesinde, ayrıca; Atatürkçü düşünce sisteminin bütün toplum bireylerince en doğru ve sağlıklı şekilde bulunmasının sağlanması; Atatürk ilke ve inkılaplarının ve Atatürkçü düşüncenin bilimsel önemli bir program halinde uygulanmasının gerçekleştirilmesine yardımcı olunması; Türk kültürünün bütün yönleri ile bilimsel olarak araştırılması, tanıtılması, yaşatılması ve yüceltilmesi maksadıyla faaliyetlerde bulunulması ve bu sahada ilmi eserler ortaya konulması... denilmektedir.

Anayasanın 134. maddesinde, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun, kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkilerinin kanunla düzenleneceği belirtilmektedir.

Kurum; görüldüğü gibi, araştırma, tanıtma, yayma, yayınlama amacıyla bilimsel kurum niteliğinde olup Atatürkçü düşüncenin eğitim-öğretim alanında uygulanmasının gerçekleştirilmesine sadece **yardımcı** olunması; Türk kültürünün bütün yönleri ile bilimsel olarak araştırılması, tanıtılması, yaşatılması ve yüceltilmesi maksadıyla faaliyetlerde bulunulması ve bu sahada ilmi eserler vermesi öngörülürken, resmi daire biçiminde, genel müdürlük ve yardımcılıkları oluşturulmak suretiyle, teşkilatlanmaya gidildiği görülmektedir.

Başbakanın başkanlığında, Milli Eğitim Bakanı, Spor ve Gençlik Bakanı, Kültür ve Turizm Bakanı ile Genelkurmay Başkanlığı'nca seçilecek bir temsilci, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı, TRT Genel Müdürü, Diyanet İşleri Başkanı, Başbakanlık Tanıtma Müsteşarı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Genel Müdürü ve Cumhurbaşkanı'nca seçilecek üç üyeden oluşan bu kurumun, en yüksek kurulunun, zamanın politikalarından etkilenmemesi mümkün değildir.

Böyle olunca; kurulu bilimsel kurul olmaktan çıkar.

Ayrıca, bu kurulun, aynı amaçla çalışan kuruluşları yönlendirmek, görevleri arasında yer almaktadır. Bağlı kuruluşlar denmediğine göre, bu kuruluşlar hangileridir? Resmimidir, özelmidir?.. Kanunda açıklık yoktur. Belirtilmemiştir.

Böyle olunca resmi veya özel kuruluşlar günün politikalarına göre yönlendirilecek demek olmaktadır. Bilimsel kurulun yönlendirme görevi olur mu?..

Kurumun Başbakanlığa bağlı olması anayasa hükmüdür. Başbakanlığa bağlı olabilir, ancak kurulun başkanının Başbakan olması gerekmez. Böyle olunca kurul hükümetlerin siyasi politikalarından etkilenecektir. Oysaki kurulun, siyasetten uzak, bilimsel bir kurul olması lâzımdır.

Milli Eğitim Bakanı, Genelkurmay Başkanlığı'ndan seçilecek bir temsilci, YÖK Başkanı ve üniversitelerin ilgili fakülte ve bilim dalları alanlarında bilimsel ve kültürel kişiliklerini kabul ettirmiş Cumhurbaşkanı'nca seçilecek altı üye ile toplam dokuz üyeden oluşmalıdır. Cumhurbaşkanı'nca seçilecek üyelerin Başbakan tarafından önerilmesine gerek yoktur. Kişiliklerine siyasal gölge düşer.

Kuruma bağlı kuruluşların genel müdür ve yardımcılarla idare edilerek kurumlar resmi daireye dönüştürülmemelidir.

Tasarıda adı geçen diğer bakan ve başkanların bu kurulda bulunmalarına hiç ama hiç gerek yoktur. Atatürk ilke ve inkılaplarını ve Atatürkçü düşüncenin gençliğe Gençlik ve Spor Bakanlığı, topluma TRT, halka Diyanet İşleri Başkanlığı kanalıyla yaymak istiyorsak, bu bakanların ve başkanların bu kurulda görev almalarını gerektirmez. Bunun yerine, bu bakanlık ve başkanlıkların kanunlarında, bu kurumdan söz edilerek hükümler getirilmesi daha uygun olur.

Hele Anayasa'nın başlangıç bölümünde ifadesini bulan "... ...laiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağını..." hükmüne karşın Diyanet İşleri Başkanı'nın bu kurulda görev alması anayasa ile bağdaşamaz.

Kurum, kurumun amacına yönelik sahalarda faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşların faaliyetlerini izlemek ve yönlendirmek görevini üstlendiği halde, bu kurumları denetlemek görevini üstlenmemektedir. Yönlendirmek görevi olan kurumun denetlemek görevi de olması gerekmez mi?... Bu kurumun amacına yönelik sahalarda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların bu kuruma bağlı olmaları gerekmez mi?..

Aslında, kurumun, kurumun amacına yönelik sahalarda faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşlar olmamalıdır. Ancak, aynı amaçla faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar olabilir.

Kanun teklifinde en önemli husus, büyük önder Atatürk'ün direktifleri ile kurulan vasiyeti ile devamı istenen, iki kurumun, Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun bu kurum içerisinde mütalaa edilmiş olmasıdır.

Bu çok hatalıdır. Hukuk açısından sakıncalıdır.

Bu iki kurumun büyük önder Atatürk'ün direktifleri ile kurulmuş olması, vasiyetleri ile devamlarını istemesi dolayısıyla, özellikleri vardır. Çıkarılan bu yasa ile Atatürk'ün 5.9.1938 Pazartesi günü, ölümünden 66 gün önce, Dolmabahçe'de yazdıkları vasiyetnamesinin bozulmasıdır söz konusu olan. Bu çok acıdır. Her halde, bu kanun böyle çıkarsa, tarih bizleri affetmeyecektir.

Türk Tarih ve Dil Kurumları'nın kurucusu, koruyucusu ve sahibi büyük önder Atatürk'tür. O'nun varlıklarına dokunulmamalıdır.

Büyük önder Atatürk'ün, bu iki kurum, Türk Tarih ve Dil Kurumları için, 1 Kasım 1937'de söyledikleri aynen şöyledir.

"Türk Tarih ve Dil Kurumları'nın, Türk milli varlığını aydınlatan çok kıymetli ve önemli birer ilim kurumu mahiyetini aldığını görmek hepimizi sevindirici bir hadisedir. Tarih Kurumu, yaptığı kongre, kurduğu sergi, yurt içindeki hafirler, ortaya çıkardığı eserlerle, şimdiden bütün ilim dünyasına kültürel vazifesini ifaya başlamış bulunuyor.

Türk Tarih ve Dil Kurumları'nın çalışmaları, takdire lâyık ve kıymet ve mahiyet arzetmektedir. Tarih tezimizi reddedilmez delil ve vesikalarla ilim dünyasına tanıtan Tarih Kurumu, memleketin muhtelif yerlerinde yeniden kazılar yaptırmış ve beynelmilel toplantılara muvaffakiyetle iştirak ederek, yaptığı tebliğlerle ecnebi uzmanların alâka ve takdirlerini kazanmıştır.

Dil Kurumu en güzel ve feyizli bir iş olarak türlü ilimlere ait Türkçe terimleri tespit etmiş ve bu suretle dilimiz yabancı dillerin tesirinden kurtulma yolunda esaslı adımı atmıştır. Bu yıl okullarımızda tedrisatın Türkçe terimlerle yazılmış kitaplarla başlamış olmasını, kültür hayatımız için mühim bir hadise olarak kaydetmek isterim." demektedir.

Atatürk'ün 5 Eylül 1938 tarihli vasiyetnamesinden: 6- Her sene nemadan mütebaki miktar, yarı yarıya Türk Tarih ve Dil Kurumları'na tahsis edilecektir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu'na bağlanmak istenen Türk Dil Kurumu, kuruluşundan bu yana sürekli Türk diline yönelik yayınlar yaptı. Bunların başında sözlükler, edebiyat dergileri ve Türk dili üzerine araştırmalar geliyordu

Soruşturmaya bazı yanıtlar (II)

PROF. DR. BAHRİ SAVCI

Kurucu Meclisin DM bölümünde bir tasarı var: Atatürk

Anayasanın 134. maddesi de, başkasına olanak vermemektedir.

DOÇ. DR. DOĞU ERGİL

belirttiği gibi, kanun öngördüğü hallerde de mahkeme kararıyla kapatılabileceğini hükme bağlamaktadır. Demek ki, kurulmuş bir dernek Anayasaya göre, kendi iradesi dışında, ancak mahkeme kararıyla kapatılabilir.

Danışma Meclisine verilmiş olan kanun teklifi ise, anılan iki tüzel kişinin hukukî kişiliğine bir yasa ile son verilmesi anlamını taşımaktadır. Gerçi kamu hukuku tüzel kişileri kanunla kurulup, kanunla kaldırılabilirler. Örneğin, yeni bir il kurulması veya mevcut bir ilin tüzel kişiliğine son verilmesi; bir genel müdürlüğün tüzel kişi olarak kurulup kaldırılması kanun koyucunun iradesine bağlıdır. Bu normaldir ve Anayasanın 126. ve sonraki maddeleri de bu yöndedir.

Fakat özel hukuk tüzel kişilerinde durum böyle değildir. Daha doğrusu hukukun üstünlüğünü tanıyan demokratik hukuk devletlerinde, derneklerin kuruluşu izne bağlanmamış, bunların tüzel kişiliğine son verilmesi de mahkeme kararına bırakılmıştır.

Özetlemek gerekirse, kanun teklifinin, Türk Dil ve Tarih Kurumlarıyla ilgili kısmının Anayasamızın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine ve 33. maddesi hükmüne uygun düşmediği kanısındayım. Teklifin ayrıca Atatürk'ün iradesine ve son arzusuna uygun olduğu da söylenemez.

ATATÜRK'Ü KURUMLAŞTIRMAK

DR. ANIL ÇEÇEN
Sanat Kurumu Başkanı

Yeni anayasa hazırlanırken üzerinde tartışılan başlıca konulardan birisi olan Atatürk Kurumları ile ilgili ayrı bir maddeye de yer verilmiştir. Yeni anayasanın 134. maddesi ile yeni bir kurum kurulmakta, Atatürk'ün kendi iradesi ile kurduğu Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu bu yeni Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu gibi ismi uzun bir kuruluşa bağlanmaktadır. Atatürk'ün kurumları ile kendi öz vasiyetinin bu duruma gelmesinde yarım yüzyıllık gelişmelerin önemli payı vardır. Bu noktaya hemen gelinmemiştir, elli yılı aşan bir birikim Atatürk'ün kurumlarına ve vasiyetine dönük bu yeni düzenlemelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. İlgili anayasa maddesi doğrultusunda hazırlanan yeni yasanın ilkelerinin basın aracılığı ile öğrenilmesi, Atatürk'ün kurumlaştırılması konusundaki tartışmaları yeniden gündeme getirmiş ve yaygınlaştırmıştır.

Öncelikle, konuya ışık tutmak açısından Atatürk'ün sosyal ve siyasal konumunu yeterince belirlemek gerekir. Bu belirlenmedikçe Atatürk kurumunun neye yarayacağı, kime hizmet edeceği gibi sorulara yanıt verilemez. Kendi görüşlerinin ilkeler ve doktrin biçiminde belirlenmesine karşı çıkan Atatürk'ü; kurumlaştıralım derken, O'nun karşı çıktığı dondurulma noktasına getirip toplumsal dinamiğin canlılığından iyice uzaklaştırmak Atatürkçülüğe ne derece hizmet olacaktır? Bu gibi sorunlar Atatürk'ün konumu, düşünceleri ve eylemi açısından ele alınıp, demokratik boyutlarda tartışılarak, toplumun her kesiminin görüşleri alınmadıkça yapılacak olanlar geçici kalacaklar, hiç bir zaman kalıcı bir çözüm noktasına varamayacaklardır. Özellikle Atatürk'ün hukuksal vasiyetini geçersiz kılmak, Atatürkçülüğün geleceği açısından çok büyük bir sorumluluk gerektiren iştir. Atatürk adına Atatürkçülük yapılırken dayanılacak ilk temel O'nun vasiyetidir, yani O'nun kendi iradesidir. O'nun iradesi bir yana bırakılarak, Atatürkçülük yapmak geleceğin koşullarında toplumda değişik yansımalar yaratabilir. Atatürkçülüğün temeli; O'nun konumu, eylemi, ilkeleri ve iradesidir. Bir büyük önderin izinden giderken; O'nun iradesini yok saymak dünyanın hiç bir ülkesinde görülmemiştir. Hele Atatürk gibi, tüm bir ulusun ve toplumun önderi olmuş, mazlum ulusların uyanışına öncülük etmiş bir üçüncü dünya lideri için bu tümüyle olanaksızdır.

Atatürk ile ilgili veya O'nun vasiyeti üzerine yeni düzenleme yapılırken ulusal önderin konumu gereği toplumun her kesiminin, her düşünceden Atatürkçünün ve hatta Atatürk Kurumlarının görüşleri alınması gerekirdi. Böylesine bir yaklaşım sözkonusu olmazsa, o zaman Atatürk'ün iradesi bir kez daha çiğnenmiş olacaktır. Atatürk'ün vasiyeti bir kez açıldı mı, bir daha hiç toparlanmayabilir. Türk toplumunun ayakta kalmasını sağlayan böylesine bir ulusal önderin kendisinden sonra da süregelen etkinliği iyice yitirilebilir.

Ne yazıktır ki, Atatürk kurumu bu gelişmelerin sonucunda gündeme gelmiştir. Gönül isterdi ki, Atatürk'ün gerçek iradesini temsil eden vasiyetine dokunulmasın, Atatürk kurumları, Büyük önderimizin kendi eliyle çizdiği yolda çalışmalarını sürdürsünler. Atatürk kurumu konusunu Dil ve Tarih kurumları dışında düşünmek gerekirdi. Çünkü ortada gerçekten bir boşluk vardır, ama bu boşluk dil ve tarih alanlarında değildir. Bu boşluk daha çok ideolojik, kültürel ve bilimsel alanlardadır. O zaman bu alanlarda çalışmalar yapacak bir üst kuruluş olarak Atatürk Kurumu kurulabilirdi.

Anayasanın ilgili maddesi bir ortalama yol getirmiştir. Bu madde ışığında daha sağduyulu ve dengeli bir çözüme gidilebilir. Yeni bir kurumun kurulması mutlaka eskilerinin varlığına son vermek anlamına gelmez. Başbakanlığa bağlı resmi bir kurumun yanısıra bağımsız çalışmalarını sürdürecek olan Dil ve Tarih kurumları gene eskisi gibi yararlı hizmetlerini sürdürebilirler. Atatürk'ün vasiyeti de böylece Türk ulusu ile beraber yaşamını sürdürmüş olur. Hukukun genel ilkelerine saygı ve hukuk devletinin anlamı doğrultusunda Atatürk'ün vasiyeti iptal edilmemelidir. Her türlü saldırının siyasal anlamları bir yana; saldıranların kullandıkları dildeki öztürkçe sözcükler Dil kurumunun ve devriminin başarısını, Tarih alanında ortaya çıkan önemli yapıtlar, uluslararası başarılar ve toplumda gelişen tarih bilinci de; Tarih kurumunun başarısını vurgulamaktadır. Bir toplumu ulus yapan ana ögeler olarak dil ve tarih alanlarında bu kadar ileri olmanın karşılığı bu gelişmeleri sağlayan kurumları kapatmak olamaz. Atatürk'ün vasiyeti ve O'nun kurumları tüm siyasal düşüncelerin dışında ele alınmalıdır. Anayasanın ilgili hükmü doğrultusunda kurulacak yeni kurum bunun için engel değildir. Çeşitli kurumların birarada çalışması Türk demokrasisinin çok seslilik içinde çağdaş uygarlığa doğru ilerlemesini hızlandıracaktır. Atatürk'ü tek kuruma bağlayarak dondurmak ise bunu engelleyecektir.

K Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (AKDTYK) tasarısı...

Bu tasarı, yasalaşacak ise, düzeltilmelidir. Birkaç noktada, buna gereksinme vardır. Şöyle ki:

A- Üst Organda: Bu organ, 13 kişiliktir. Görevi, Atatürkçülük, araştırmacılık, dil, tarih alanlarında, toplama-üretme- sentezleme çalışmalarını yönetmedir. Yani, bilimsel çalışmalar yaptıracaktır. Öyle ise, "bilimsel-yönetimsel" bir baş olmalıdır burası... Bilimsel-kültürel çalışmaları, politikanın, bürokrasinin baskısına bırakmamak için bu zorunludur. Oysa ki, kuruluş, tamamile "Politika-bürokratik" bir yapıdadır: Başbakan ile Eğitim Bakanı, Kültür ve Turizm Bakanı, Gençlik ve Spor Bakanı gibi, dört siyasal kişi buranın temelini oluşturur. Bu temel üzerinde düpedüz yüksek bürokrat olmaktan başka niteliği olmayacak olan altı kamu görevlisi oturtulmaktadır. Bunların yanına da, atamalı üç üye daha getirilecektir. Bunların, bilimsel-kültürel-moral sentezcilik, araştırmacılık-üreticilik alanlarındaki uzmanlar arasından atanacağını farzetsek bile: bu üst yapı; hem de biri Başbakan olan dört politikacı ile altı bürokratın yanında ne yapabilir? Bilimsel-kültürel çalışmanın baş koşulu olan özerklik, daha baştan gölgelendi demektir.

B- Genel Müdürlük Basamağında: Burası da, Genel Müdür Yardımcıları, Genel Sekreterlik makamı, atamalı Danışma Kurulu ve bizzat Genel Müdürü ile, tam bir "bürokratik şema"dır, bir "memurlar kulübü"dür: Üstündeki politika-bürokratık kuruluşun buyruğunda... Bu "memur-görevli" yapısı ile ancak "silsile-i meratip" esprisi içinde çalışabilir. O zaman Atatürk uygarlığının tarih-kültür-ahlak-dil açılarını bulup, işletip, yönetmede, bilimsel nesnelliği (objektifliği) ve kültürel genişliği nasıl yakalayabilecek?.. Böylece, zaten daha baştan gölgelenmiş olan nesnellik, büsbütün görünmezlik istidadı kazanmış oluyor demektir.

C- AKDTYK içindeki Dört Kurum Üzerine: Burada şöyle denebilir: AKDTYK içinde dört kurum oluşturulacaktır ki, asıl bilimsel-kültürel çalışmaları bunlar yapacaktır. Öteki yönetimsel yapılar bunların çalışmalarını yapabilmeleri içindir.

Evet ama, bu dört kurum tasarıda adını ettiğimiz o "Politika-Bürokratik Şema" ile öyle bağlıdır ki, çalışmalarında "Bilimin aydınlatıcılığını" (mürşitliğini) gösteremeyeceklerdir; Tersine, kendileri o "Politika-Bürokratik Şema"nın manyetik alanı içine gireceklerdir. O zaman da, başta Başbakan olmak üzere öteki üç bakanın, yani Hükümetin, yani bir siyasal parti iktidarının kültür-moralité- tarih-dil konularındaki öznel (sübjektif) politikalarını üreteceklerdir. Oysa ki, Atatürk, daha o tek parti zamanında bile, bu dört konuyu hükümetlerin "manyetik alanı" dışına koymuştur.

Oysa tasarı, bir yandan iki tane bağımlı yeni kurum kurarak, öte yandan da Tarih ve Dil Kurumlarını o Bürokratik-Politik Şema içinde eriterek, bağımlı, dolayısı ile "güdümlü olacak olan" bir yapı kuruyor.

D- Aykırılıklar:Bu durum iki noktadan Atatürk'e aykırıdır:

Atatürk hem bir fani olarak, hem yeni Türk toplumunun yoğurucusu-mayalayıcısı olarak. bir istenç belirtmiştir: Özel hukuk statülü bir yapı içinde, bir vakıf (tesis-kurum) niteliğinde, bir dernek tüzel kişiliğinde, Tarih Kurumunu, Dil Kurumunu yaratmıştır.

İşte şimdi, bu statüyü , bu niteliği, bu kişiliği lağvediş, önce, Atatürk'ün, bir "fani insan istenci"ne aykırıdır: İster İslam kökenli olsun, ister Roma Hukuku kökenli olsun, herhangi bir yasa ile bir özel statü, bir vakıf, bir hukuki kişilik iptal edilemez; lağvedilemez; değiştirilemez.

Sonra bu, Atatürk'ün yeni "Türk Toplumunun yoğurucu istenci"ne de aykırıdır: Bu yoğurucu istenç Türk Tarihini ve dilini; bütün etkilerden, baskılardan, bütün manyetik renklendirmelerden kurtulmuş olarak inceletmek istencidir; ancak, bilimin yol göstericiliği (ilmin mürşitliği) içinde geliştirmecilik istencidir. Onun içindir ki Atatürk, Türk Tarihini ve Türk Dilini araştırma ve üretme işlevini devletin ve hele-hele hükümetin hatta Üniversitenin tekeli içinde bırakmamıştır. Öyle olsa idi, Ankara'da , Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesini kurduktan sonra, Tarih ve Dil Kurumlarını da bu fakülteye bağlardı.

Şimdi, onun yapmadığı bu Tekelciliği, kırk beş yıl sonraki Atatürkçü kuşak mı yapacak?

E- Şimdiki Atatürkçü Kuşak Ne Yapabilir?

Çok açık...

O'nun bir fakülte kurup, Tarih ve Dil alanlarında görevlendirdiği fakat, Tarih ve Dil Kurumlarını lağvedip, fakülte yapısı içinde eritmemesi gibi, bu kurumlarla fakülteyi, aynı alanda, birbirlerini tamamlayıcı-bütünleyici-katkılayıcı bir işbirliğine sevketmesi gibi; şimdi de bir Yüksek Kurum kurulabilir; bu da kültür- tarih - dil alanlarında bir işleve sahip kılınabilir; ama bu işlev, ana tekel halinde verilmez; yani Tarih ve Dil Kurumlarının varlıklarına dokunulup onlar, bu Yüksek Kurum içinde eritilmez; onların kendi yapıları -organları- kaynakları-yöntemleri- yani kişilikleri içinde kalarak, bu Yüksek Kurum ile işbirliği düzenlenebilir.

A) Atatürk İnkilapçılığı işleviyle iktidar olan bir kadronun Atatürk'ün kişisel çabasıyla kurduğu ve şahsi geliriyle yaşatmaya çalıştığı iki Kurum'un, yaşamına son vermesi için iki açık neden olabilir:

1- Bu kurumlar işlevlerini yitirmişlerdir.

2- Günün mevcut iktidarının politikasına aykırı toplumsal huzuru ve dengeyi bozucu bir tavıra girmiş olabilirler.

1- Şu ana kadar gerek çalışmalarıyla gerek dil ve tarih araştırmalarıyla çok etkin olduklarını, gerek toplumun günlük yaşamında (dil konusunda) gerek ciddi tarih araştırmalarını sürdürmesi açısından dirikliğini ve etkinliğini rakipsiz olarak sürdürmektedirler.

2- Atatürk İnkilaplarına uyum ve saygıyı devlet politikası haline getirmiş olan bir iktidarın Atatürk'ün ulusal bir hedef olarak saptadığı Türk dilini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak ve bilimsel zenginliğe kavuşturmak açısından Dil Kurumu, büyük önderin gösterdiği hedeften şaşmamıştır ve oldukça da başarılı olmuştur. Tarih Kurumu'na gelince, yine Atatürk'ün başlattığı çaba doğrultusunda Türk Tarihini aydınlatmak ve bilimsel olarak irdelemek yolunda çok ciddi adımlar atmış değerli yapıtların oluşmasına ve araştırıcıların yetişmesine katkıda bulunmuş ve saygınlığını hiçbir zaman yitirmemiştir.

B) Bir de soruna Miras Hukuku açısından bakılabilir. Atatürk, bugün yasalarla iyice güvenceye alınmış olan bir tür vakıf yapısında kurmuştur sözü edilen kurumları. Kurumların giderleri Atatürk'ün mirasıyla beslenmektedir. Miras Hukukunun hükümleri geçerli kaldığı sürece bu kurumlar Atatürk'ün terekesinin varisleri olarak kalmak durumundadırlar.

Bir ülkenin kültürel zenginliği, araştırma kurumlarının zenginliğiyle ölçülür. Atatürk'ün kurumlarının yanında, toplumsal araştırmalar yapacak, Atatürk devrimlerini yerleştirmeye çalışacak başka kurumların kurulması sevindirici bir girişimdir. Ama böyle bir girişim Atatürk'ün kurduğu kurumların aleyhine olmamalı, Türk kültürüne yeni katkılar, yeni boyutlar getirecek biçimde onların yanında kurulmalıdır.

Böylece, ne Atatürk'ün kültürel ve maddi mirası değiştirilmiş olur, ne de güncel iktidarların kurmayı arzu ettikleri kültürel ve bilimsel kurumların gelişmesi önlenmiş olur. Unutmayalım ki, kurumsal ve düşünsel yoksulluk, ulusal bir yoksulluktur. Ne kadar çok, devingen ve çalışan kültür kurumu olursa, bir ulus çoğulcu olmak niteliğine ve zenginliğine o oranda ulaşabilir.

DOÇ. DR. HİKMET SAMI TÜRK

Yeni Anayasa'nın 134. maddesi, "Atatürk Kültür , Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" adıyla kamu tüzelkişiliğine sahip yeni bir kurum kurulmasını öngörmektedir. Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi'nden oluşacak olan bu Kurum'un kuruluş ve işleyişi ile ilgili ayrıntılar yasa ile düzenlenecektir.

Öyle anlaşılıyor ki Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, kendisi gibi yeni kurulacak iki merkezle birlikte aslında birer özel hukuk tüzelkişisi niteliğindeki iki kurumu bünyesinde toplayacak bir çatı-örgüt olarak düşünülmüştür. Ancak böyle bir örgütün kurulması için -hazırlanmış bulunan yasa önerisi ile yapılmak istendiği gibi- mevcut iki kurumun tüzelkişiliklerine son vermek gerekmez. Hatta bu, doğrudan doğruya Anayasa'nın 134. maddesine aykırı olur. Çünkü bu maddede öngörüldüğü gibi, Atatürk'ün vasiyetnamesinde Türk Dil ve Tarih Kurumları için belirtilen malî menfaatlerin saklı tutulup "kendilerine tahsis" edilebilmesi, ayrı hukuk özenleri olarak bağımsız varlıklarının korunmasını zorunlu kılar. Kaldı ki Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen menfaatlerin aynı alanda çalışacak iki devlet dairesine değil de, dernek statüsü içinde özerk kuruluşlar olarak görevlerini yapacak iki kuruma "tahsis" edilmiş bulunması da, bunu gerektirir. HerhaldeAnayasa'nın herkes için güvence altına aldığı miras hakkı, Atatürk için de geçerlidir.

Kısacası Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile ilgili olarak çıkarılacak yasada bir Anayasa gereğinin yerine getirilmesi kadar Atatürk'ün son isteklerine uyulması da söz konusudur. O nedenle Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun yeni kurulacak iki merkezle birlikte mevcut iki kurumu federatif bir yapı içinde bir çatı altında toplayacak bir özerk kuruluşlar topluluğu olarak örgütlenmesi, bugünkü koşullarda en uygun çözüm yolu gözükmektedir.

Bu konuda örneğin 4936 ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanunlarının üniversite modelinden yararlanılabilir. Her biri ayrı tüzelkişiliğe sahip çeşitli fakültelerin bir üniversiteyi oluşturması gibi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu da, tüzelkişilik verilerek kurulacak iki merkezle tüzelkişilikleri korunacak iki kurum arasında işbirliğini sağlayacak bir çatı-örgüt olarak düzenlenebilir. Anayasa'nın 134. maddesi dikkatle incelendiğinde, temelinde böyle bir modelin bulunduğu görülür.

---

uygulamaya konularak topluma kazandırılmasını sağlamak için bu konuların uzmanlarının, öğretmenlerinin ve Türk gençliğinin yetiştirilmelerinin gerektiğine inanarak; 1935 yılında Ankara Üniversitesi'nin kurulması sırasında Tarih- Coğrafya Fakültesi kurulurken, Atatürk'ün direktifi ile 'Dil' kelimesi eklenerek 'Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuştur.

Atatürk, bu iki birbirinden ayrılmaz, kardeş kurumların, yükselmesi ve yücelmesi için kurum haline getirilmesini sağlamış, çalışmalarının devamlı olmasını da vasiyeti ile istemiştir.

Oysa ki bu iki kurumun varlıkları ile malları devlet malı haline dönüştürülmektedir.

Hükümetlerin siyasal politikaları, dilin toplumsal gelişmesine, tarih araştırmalarına etki etmemelidir. Her iki kurumun yarım asırlık geçmişleri, tecrübeleri vardır. Bu kurumlar, ilim dünyasında, Türk milli varlığını yıllarca temsil etmişlerdir. Eğer Türk dili diye 'Osmanlıca' savunulacaksa, eğer birleştirici tarih gücü olarak 'Osmanlılığa' özlem tutulacaksa; hükümetlerin siyasal esintilerine göre, bu alanda çok dernek ve cemiyetler kurulabilecek, dil, tarih ve Türk kültürü kargaşası işte o zaman başlayacaktır.

Dil'in gelişmesi, özleşmesi, öz güzelliğine kavuşması Atatürk döneminde durmadığı gibi, ondan sonraki dönemlerde de durmamıştır ve duramaz da. Bugün artık herkes "vekil" yerine "bakan", "müsabaka" yerine "yarışma", "fedakârlık" yerine "özveri", "kelime" yerine "sözcük" kullanabilmektedir. Bunun böyle kullanılmasını hiç kimse başkasına zorlamamaktadır. Zorlayamazda. Zira, başarısızlıkla sonuçlanır. Toplumsal ve kültürel olarak dilin kendiliğinden değiştiğini, zaman içinde kendini beğenmediğini, canlı kalmasını hiç kimsenin önleyemeyeceğini, söyleyebiliriz.

Büyük önder Atatürk'ün kurduğu bu iki kurumun, tarihsel sorumlulukları vardır. Bu kurumlarda çalışanlar, hepimizden çok, bu sorumluluğun bilincindedirler. Bu kurumları siyasal niteliğe dönüşen derneklerle kıyaslamak, buna göre değerlendirmek yanlış olur. Anayasa doğrultusunda, her iki kurumda, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu, denetlenmişlerdir. Bu denetlemeler sırasında, bu kuruluşlardan birinde, her kurumda görülen maddi hatalara benzer, hata görülmüş olabilir, bu nedenle de bu kurumları suçlamak doğru değildir.

Kanun teklifinin ana amacı ile özellikle 'kuruluş' maddesinde belirtilen "... Kurumun amacına yönelik sahalarda faaliyet gösteren diğer kurum ve kuruluşların faaliyetlerini izlemek ve yönlendirmek..." görevi ile 2302 sayılı kanunla, bu kanunun bazı maddelerini değiştiren 2450 sayılı "Atatürk Kültür Merkezi" kurulması" hakkında kanunun bazı maddeleri arasında yakınlık vardır. Çatışma olabilir. Kurumda adı geçen Atatürk Kültür Merkezi'nin 2302 ve 2450 sayılı Kanuna göre kurulan Atatürk Kültür Merkezi ile ilişkileri ne olacaktır?..

Kurumda görevlendirilecek personelden bazılarının özlük hakları, genel müdürün takdirine bırakılmaktadır. Yeni bir ücret ödeme sistemimi getirilmektedir?.. Bu hususların mali yönden incelenmesi gerekir kanaatindeyiz.

Sonuç olarak, anayasa doğrultusunda, resmi olarak, kurulacak bu kurumun yüksek kurulu, hükümetlerin siyasal politikalarından etkilenmeyecek şekilde, bilimsel bir kurul olarak oluşmalı, büyük önder Atatürk'ün kurucusu olduğu ve vasiyeti ile devamını sağladığı Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumları, kendi özel hukuk kuralları ile hizmetlerini sürdürmelidirler.

Durumun değerlendirilmesini takdirlerinize saygı ile sunarım...

"Kramer Kramer'e Karşı". yerleşik değer yargılarını ve ilişki kalıplarını sorgulayan bir film.

. Filmin sorguladığı temel sorun; "Kadın olsun erkek olsun insanlar, cinsiyetçi toplumun onlara kadın ve erkek rolleri diye benimsettiği kalıplara uydukları sürece mutlu olmaları olanaksızdır."

KRAMER'İN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

ŞİRİN TEKELİ

Robert Benton'un geçtiğimiz hafta İstanbul'da gösterilmeye başlayan Kramer Kramer'e Karşı adlı filmini mutlaka görmek gerek. Yalnız, Dustin Hauffman ile Maryl Streep başta olmak üzere tüm oyuncuların inceliklerle dolu enfes oyunlarıyla insanlararası duygusal ilişkilerin işlendiği, doyurucu bir filmde **"iki zevkli saat"** geçirmek için değil. **"Kramer Kramer'e Karşı"**, farklı düzeylerde gündeme getirdiği sorunlarla önemli bir film.

Ben filme üç ayrı düzeyde yaklaşılabileceği kanısındayım:

İlkin kabaca **"Ted'in bakış açısı"** diyeceğim bir düzeyde bakılabilir: Orada bir çocuk etrafında örülmüş, kadın/erkek ilişkilerinin duygusal planda işlendiği bir öykü var. Geçtiğimiz yıl yine böyle bir üçlüyü ekrana getiren, ama yavan bir melodramın sınırlarını aşmayan **"Şampiyon"**'un üçlüsünü andıran taraflar yok değil filmde. Amerika'da **Kadınların Kurtuluşu Hareketi**'nin gücünü bayağı duyurduğu bir dönemde çekilmiştir. Film'de bu hareketten etkilenen, bir anlamda bu hareketin kurbanı olan bir kadın (filmde birkaç kez Woman's Lib'e değiniliyor) mutlu (!) evliliğini, (kocası onu hiç dövmemiştir. O'na hiç sövmemiştir, aldatmamıştır. Zamanla eğer onu ve içine düştüğü bunalımı anlamaz hale gelmişse bu eve daha çok para getirebilmek için deliler gibi çalıştığı içindir...) oğlu küçük Billy'yi terkederek "kendini bulmaya" gider. Filmde başbaşa kalan baba-oğul arasındaki sevgi ilişkisinin kuruluşu anlatılır. Aralarında öyle güzel bir ilişki kurarlar ki sonunda, artık kendini bulan ve açtığı dava ile çocuğunun velayetini kazanan Joanne bile bu ikili dünyayı bozmaya kıyamaz. Film "tatlı" bir sona bağlanır. Filmin Hollywood'un yıllardır yapageldiği gibi ...

cesaretini verdiği için pekala olumlu bir konumdadır artık.

AİLENİN KONUMU İLE İLGİLİ

Ama kanımca Kramer Kramer'e Karşı bu düzeydeki sorgulamayla da yetinmiyor. Üçüncü ve daha derin bir düzeyde aile kurumu için örülen kadın erkek-çocuk ilişkilerini, cinsler arasındaki toplumsal işbölümünü ve ailenin modern toplumdaki yerini de sorguya çekiyor. Bunu da filmdeki kocanın rolünü ters yüz ederek yapıyor. Gerçekten de filmin tüm ilginçliği, ev işi ve çocuk sorumluluğunu ailede sadece kadına yüklemenin yolaçtığı sonuçları, bunları yüklenen bir erkek olunca başına gelenlerle anlatması. Evi terkeden (şu ya da bu nedenle) Joanne değil de Ted olsaydı, bu sorunlar böylesine inandırıcı biçimde anlatılamazdı. Kramer, bir erkek olarak evli, çocuklu, aynı zamanda çalışan kadınların, toplumsal işbölümü gereği katlanmak zorunda kaldıkları çok olağan ve alışılagelmiş bir yaşamı, bir erkek olarak kural dışı yaşadığında, bu düzenin saçmalığını kavrıyorsunuz. Çünkü filmde Kramer'in Kramer'e karşı savaşı, yer yer güldüren, yer yer ağlatan yönleriyle gerçekte tüm çalışan ve evli kadınların verdikleri savaştır. Erkek bakış açısından patronunun ona salık verdiği, "Billy'yi bir akrabanın yanına yollama" çözümünü kabul etmeyince Ted de tıpkı çoğu kadın gibi işini aksatmakta geç kalmakta işe eli kolu paket dolu gitmektedir. İş sonrasında çocuğu okuldan almak zorunda olduğu için, iş yerindeki arkadaş toplantılarına katılamamakta, giderek randevularını kaçırmak zorunda kalmaktadır. Sonunda işinden atılır. Rekabetçi ve salt başarıya dönük Amerikan toplumunda bir erkek için kolay bağışlanmaz bir hata olan bu durumun, mahkemede hesabını verirken "Oğlum 40 derece ateşle yatıyordu. O'nu nasıl yalnız bırakıp da işe gidebilirdim ki" diye haykırır.

İşte filmin sorguladığı temel sorun bu: Kadın olsun erkek olsun, insanlar, cinsiyetçi toplumun onlara kadın ve erkek rolleri diye benimsettiği kalıplara uydukları sürece mutlu olmaları olanaksızdır. Ev ve iş dünyalarının biribirinden kopuk olduğu, iş dünyasında hüküm süren acımasız, rekabetçi ve tüketici çalışma koşulları karşısında evin salt bir sığınak olarak görüldüğü ve o sığınağı korumak görevinin de sadece kadının sorumluluğu olduğu bir düzende; kadının da erkeğin de insanın temel bir gereksinimi olan çalışma hayatı ile sevgi ilişkilerini bütünleştirme şansları yoktur. Öyleyse sorun kadınların da erkekler gibi çalışma ve benliğini geliştirebilme hakkından yararlanabildiği, ev işi, çocuk bakımı ve sevgi ilişkilerine erkeğin de kadın kadar zaman ayırabildiği, tüm sorumlulukların eşitçe ve ortak olarak paylaşıldığı insancıl bir toplum ve kadın/erkek ilişkileri düzenini kurabilmektir.

Böyle bir düzenin kurulabilmesi için ilk aşamada kadınların, benliklerini ezen ve onları mutsuz kılan, varolan ilişki kalıplarına hayır deme cesaretini göstermesi zorunluysa da **asıl** zorlu mücadeleyi, varolan ilişkiler içindeki egemen (ama insanca olmaktan uzak) konumlarından çıkmak için erkeklerin, yani Kramerlerin, Kramerlere karşı vermeleri gerekiyor.

KOCA SEÇMENİN ALTIN KURALLARI

AYŞE DURAKBASA

Magazin gazetelerinde ya da dergilerinde ilginç başlıkların altındaki yazıları okudukça, bir kez daha böyle yayınları izlemenin yararını anlıyorum. İlk okuyuşta, **"Bakın, ne saçma-sapan şeyler öğütleniyor, kadınlara!"** diyerek, üstünde pek de fazla düşünmeye gerek duymayabiliriz bu tür reçetelerin. Hem nasılsa, belki de magazin okurları da pek kulak asmıyorlardır bunlara. Oysa gazete, dergi sayfalarında, televizyonda, sinemalarda adeta bize "yabancı" imiş gibi görünen birçok şey, bu toplumda kadın olarak yaşarken öylesine sinmiştir ki kafalarımıza. Örneğin, şimdilerde aileler yerine kızların kendileri girişse de bu işe, hep bir "koca arayışı" ve "evde kalmak" endişesi gündemdedir; ve reçeteler sunulur.

Yalnız kadınlar olarak değil, bu toplumun bireyleri olarak kafalarımızda hep böyle bir kadın imajı var; kitle haberleşme araçlarıyla da pekiştiriliyor bu. Magazin sayfalarındaki somutlanış biçimi nasıl? Bir magazin yazısından yola çıkacağım ve yazıyı farklı gözle okumayı deneyeceğim.

ÖZELLİKLERİ NE OLMALI?

Bir gazetede, **"İyi bir eş seçmenin 5 altın kuralı..."** diye başlayan bir yazı dikkatimi çekti. Yazı, önce kadınların ne denli "olağanüstü yaratıklar" olduklarını, onların şu özelliklerini sayarak belirtiyor: **zeki, uyanık, duygulu, zarif, içgüdüleri kuvvetli, idareli, titiz...** İşte kadınları **"olağanüstü"** kılan bu son özellik, yani **"titiz"**likleri, koca seçmeye gelince her nedense pek sökmüyor. Düşünün: Bir malın en iyisini, en ucuzunu ama en kalitelisini almak için dükkan dükkan dolaşan, satın alacakları mal için kılı kırk yaran kadınlar, koca seçmeye gelince çok aceleci davranıp karşılarına çıkan ilk erkeğe kapılıveriyorlar. Eh, koca ile ayakkabı, ya da ne bileyim, kürk arasında o kadar fark olsun diyebilirsiniz. Yazıyı yazanlar aynı fikirde değiller, yani bir "adam"ı, "koca" yapacak özellikleri, kadınlar için bir "kural" olarak sayıyorlar:

1) AŞIK OLMAMAYA DİKKAT EDİN.

2) DIŞ GÖRÜNUŞ DE ÖNEMLİ: "Üstüne başına özen gösteren hele hele yakışıklı bir erkek üstelik akıllıysa şansınıza şükretmekten başka ne kalır size?"

3) SAKIN ACELE ETMEYİN: "Eğer aşık olmuşsanız, gözünüz gerçekleri görmüyorsa, zaman sizi tedavi edecektir. Eğer sizden birşeyler saklıyorsa, kendini olduğu gibi göstermiyorsa, gene zamanla alışkanlıklarını ortaya dökecektir."

4) KALBİ İYİ OLMALI: "Yüz ruhun aynasıdır, derler... Doğrudur bu kural... Bu yüzden bir taşla iki kuş vurup hem güzel yüzlü, hem de iyi kalpli, iyi ruhlu bir erkek bulabilirsiniz."

5) GEÇMİŞİNİ SÜZGEÇTEN GEÇİRİN: "Sizden önce birçok macerası olmuş bir erkek, bu maceralara alışmıştır. Ya bir süre sonra yenilerini aramaya kalkacaktır, ya da artık maceradan da kadından da bıkmıştır. Siz aradığı ve beklediği kadınsınızdır."

Böylece bir "adam"ı mal olmaktan kurtaran ne varsa, belli "standart"lara göre değerlendirilip, "adam" etiketleniyor, "mal"a dönüştürülüyor. "Adam"lar "koca"ya dönüşürken, tabii "kadın"lar da kendileri pek farkında olmasalar da, sözde kendi "seçtikleri" koca'nın "hanımı"na dönüşüyorlardır.

"Bir koca nasıl pişirilir?" diye başlayan ve bazı kız kolejlerinde okutulan yemek kitaplarını anımsattı bu yazı bana. ... dünüz mü? Zaten demezler mi; aşk nelere kadir değil ki?

"İşte bu durumdaki bir kadın, kendini tedavi yolları arayacağına, gidip aşık olduğu kişiyle evleniyor. Aşk bittiğinde ise, seçimini ne kadar yanlış yaptığını anlayıveriyor."

KİMDEN YANA?

Şimdi bence bu yazıyı yazan "adam", fazlasıyla kadınlardan yana! Adeta kadın gibi kendi kendine gelin-güvey olabilirmiş; ya da erkeklerin hormonları yokmuş falan gibi yönsemeleri olabilir, dediklerinin. Tabii, burada kadınlar için "evliliğin önemi"nin başkalığı gündeme geliyor. Yani kadınlar, **"Mutlulukların başlıca sorumlusu adam 'ı kocalarında bulamazlarsa ne yapabilirler ki?"**

Bu yüzden eş seçimi, zorlu bir seçimdir; özellikle kadın için.. Kadın aşka susamıştır, hayatının erkeğini beklemektedir; erkekler ise **"macera"**lar yaşarlar, aşka ihtiyaçları yoktur pek. Kadınlar, macera arayan adamların ağına düşebilirler; kendilerini mutlu edecek adamı seçmekte, aşka susamışlıkları nedeniyle çok kolay yanılabilirler; onun için bu **zaaf**larını kontrol etmelidirler. Demek ki kadının kendisi adına doğru karar vereceğine inanılmaz, çünkü kadınlar korunulması gereken **"olağanüstü"** yaratıklardır

Bir Kadın — Bir Yaşam -(1)-

mutlu sona, yani uçlarının yeniden bir araya gelmesiyle bitmeyişi ve boşanmış kişilerin de insanca ilişkiler kurabileceğinin gösterilmesi, bile filmin ne denli alışılagelenin dışında olduğunun bir kanıtıdır. Ama bu bakış açısından filme bakanların kendilerini Ted'le özdeşleştirmeleri ve evini, üstelik de görünürde hiç bir neden yokken, terkeden kadını yadsımaları pekala mümkündür.

SORGULAMA BİÇİMİ

Ne var ki, Kramer Kramer'e Karşı, yerleşik değer yargılarını ve ilişki kalıplarını sorgulayan bir film. Bu ise, filme ikinci bir düzeyde, kabaca Joanne'ın bakış açısı diyebileceğimiz bir açıdan bakılırsa görülebiliyor. Gerçi bu, filmde açıkça gösterilmeyen, ön plana çıkarılmamış bir sorgulama. Çünkü Joanne'ı filmde çok az görüyorsunuz. Ne evini terketmesiyle sonuçlanan 8 yıllık evliliğinin ne de **"kendini bulmak için"** gittiği Batı yakasındaki yaşantısının hiç bir ayrıntısı gösterilmiyor. Ama gösterilmeden anlatıldığı için bizim de Ted'le birlikte kavradığımız şey, Joanne'ın görünürdeki mutlu evliliğinin gerçekte mutlu olmadığı. Joanne okumuş, meslek sahibi bir kadın. Evleninceye kadar çalışmış. Billy'yi doğurduktan sonra işini bırakıp eve kapanmış, kendini eve; Billy'ye adamış. Billy'nin odasındaki duvara mavi bulutlar çizmiş. Ama giderek, bu dış dünyadan kopuk dar yaşamı, O'nu bir bunalıma sürüklemiş. Bu bunalım öylesine derin bir boyuta varmış ki hayattaki tek varlık nedeni haline dönüşen oğluna iyi analık edemediğini düşünmeye başlamış. Yine de bu kişilik bunalımını, parlak bir kariyer adamı olma yolundaki kocasına bir türlü anlatamamış. Ted, O'nun dışa kapalı üçlü dünyada mutlu olmadığını görmemiş. Joanne'ın öyküsünü 'miş'kipiyle anlattım, çünkü filmde de dolaylı anlatılmış: Kocanın ağzından, arkadaşın ağzından, mahkemede kendi kendisine tanıklık eden Joanne'ın ağzından. Bu öyküde tek bir sahnede Joanne'ın sorununu doğrudan onunla yaşayarak kavrıyorsunuz. Filmin ilk sahnelerinden birinde Ted terfi etmiştir, patronuyla laflayarak oyalanır. Joanne ise aynı sırada Ted'i terketmek gibi hayati bir kararın eşiğindedir. Ted eve gelip, Joanne'a müjdeyi verirken bir yandan da bir iş telefonu yapmaktadır. Önce Joanne'ın, "Seni terkediyorum" deyişini duymaz, sonra duyar ama algılamaz. Algıladığında anlamaz. Sonunda da kızar. Joanne onun en mutlu beş gününü rezil etmiştir. Joanne'ın sekiz yılına karşı, Ted'in beş günü! Tüm bir iş haftası ziyan olmuştur. Benliğini yani yaşamını yitirdiğini düşünen bir kadına, yaşamı salt iş günleriyle ölçtüğünü söyleyen bir kocanın yanıtıdır bu. Bu açıdan baktığınızda Joanne'ı suçlayamazsınız artık. Onu haklı bulur, onunla özdeşleşebilir, O'nu anlarsınız. Nitekim Kramer'e karşı verdiği mücadele sırasında Kramer de anlayacaktır. O'nu. Kadın da bir insandır. Onun da evin dışındaki yaşama katılmak, kendini geliştirmek ve zenginleştirmek hakkıdır. İlk bakış açısından yargıladığınız feminizm (Kadınların Kurtuluşu Hareketi), Joanne'a "mutsuzluğa hayır" deme

Şiirleri yasaklandı, eserleri eleştirildi; ama o, savaşımına hiç ara vermedi

Hintli bir edebiyatçı:

AMRİTA PRİTAM

Bu sayfada zaman zaman birilerini tanıştıracağız, sizlere. Yakın ya da uzak geçmişte, kadın hareketleri içinde değişik savaşımlar vermiş, belki halâ da vermekte olan kadınlar konuğumuz olacaklar. Onların kendi koşulları içinde ne tür tepkilerle karşılaştıklarını, buna karşın neleri başardıklarını özetlemeye çalışacağız.

Bu haftaki konuğumuz, Hindistan'da çıkan "Manushi" dergisinde ayrıntılı bir özgeçmişi yayımlanan Hintli edebiyatçı Amrita Pritam. **Sunduğumuz alıntılar, özgeçmiş ve şiir, sözü geçen dergiden derlenmiş ve çevrilmiştir.**

"BİR KADIN OLARAK VATANIM, TÜM DÜNYADIR"

Virginia Woolf

Amrita Pritam, 1919'da, Hindistan'ın Gujranwala bölgesinde, öğretmen bir anne ile din adamı ve edebiyatçı bir babanın çocuğu olarak doğdu. Dört yaşında nişanlandı, 10 yaşında ilk şiirini yazdı, 11 yaşında annesi öldü. 16 yaşında da evlendirildi. 34 yaşında (1953) Sahitya Akademi ödülünü alan ilk kadın oldu. Pencap ve Hint dillerinde, 50'yi aşkın şiir, roman ve öykü kitabı yayımlandı. 16 yıldan beri Delhi'de bir edebiyat dergisi çıkarmakta "Nagmani" adlı dergi, özellikle kadın yazarlara sayfalarını açan bir yayın olarak yalnız Hindistan'da değil, Pakistan'da da okur bulıvor. Pritam, iki çocuk annesi.

Yazdığı ilk şiirde, düş ürünü bir erkeği anlattığı için henüz 10 yaşındayken babasından yediği tokat, ömür boyunca değişik biçimlerde Pritam'ın yüzünde şakladı. Kadınların sesini duyuran şiirleri, "ahlaka aykırı" bulundu, yasaklandı. Eşinden boşandığı için kitaplarının basımı ve satışı durduruldu. Tüm özel yaşamı izlendi, gözlendi, eleştirildi.

Amrita Pritam'ın Hint basınında "ahlaksız" "müstehcen" diye nitelendirilen birçok şiiri, kadınların alınıp satılmalarına, tüketim nesneleri ve oyuncak olarak küçültülmelerine karşı çıkan haykırışlardır. Sayfamızda gördüğünüz şiir de bunlardan biridir. Bu şiir ders kitaplarından birinde yer almış, ama sonradan kitabın tüm kopyaları üzerine öğrencilerin bu şiiri okumalarını yasaklayan bir damga basılmıştır. Amrita, "Tabii öğrenciler önce onu okuyorlar..." diyor.

AMRİTA PRİTAM'DAN:

"Toplum, parasının sahte olduğunu söyleme cüretinde bulunan herkese saldırır. Hele bu cüreti bir kadın gösteriyorsa, hiddetten köpürmeye başlar. Tüm kuramlarını ve tartışmalarını bir yana bırakıp, kadına atmak için pislik silahını kuşanır. Yalnızca bu tür bir saldırının acısını çekmiş kadınlar bunu anlayabilir. Çünkü bu saldırı özel bir kadına değil, kadınlığa karşıdır...

O yüzden de benim öyküm tüm ülkelerdeki kadınların öyküsüdür. Anlattıklarımdan çok daha fazlasını kağıt üzerinde değil, kadınların bedenlerine ve zihinlerine kazınmış olarak bulmak mümkündür."

(Kaala Gulab, Sa:71)

....

"Soru: Romanlarınızda kadını ele alış biçiminizle, çağdaşlarınızın biçimleri arasında ne denli farklılık var sizce?"

"Yanıt: Romanlarda karakterize edildiği biçimiyle insanların acı çekmeye devam eden bir kadına ya da acı çeken biri olarak kadının tanıtılmasına hiçbir itirazları yoktur. Ne zaman ki kadın o ıstırabın içinden çıkmak, hayatını dilediği biçimde yaşamak ister, insanlar o zaman karşı çıkarlar. Romanlarımdaki kadın tipleri, hayal ettikleri yaşamı gerçekleştirmeye cüret ederler. Başarırlar ya da başaramazlar ama bir çaba gösterirler. Ben, işte bu çabayı yazıyorum."

......

(Pritam, "Aakhri Khat"da, evli konumundan dolayı duyduğu çaresizliği anlatır) "Ekonomik tutsaklık, kadını zihnen de tutuklar. Aklın bu köleliği, insanın safhğın renkli giysilerine bürüdüğü bir yarasıdır, çıbanıdır. Üstelik bu saflık, insanın kendi iradesinden değil, çaresizliğinden ortaya çıkan bir saflıktır..."

EKMEĞİMİ KAZANAN!

Ekmeğimi kazanan!
Tuzunu yemiştim senin
Ve baş eğmeliyim o tuza
Babamın istediğince
Onun kanından gelmekteyim
Ve baş eğmeliyim o kana
Ben konuşmadan önce
Senin ekmeğin konuşur
Hazırım konuşmaya
Ama sözcüklerimin ağırlığı gidiyor
Ekmeğin ağırlığı karşısında

Ekmeğimi kazanan!
Çalışan çocuk
Çalışan babayı izler
Ve ben reddedemem
Hiçbir işi
Tüm öteki işleri
Ellerimin yapabileceği
Ve bunu da...

Ekmeğimi kazanan!
Etten bir bebeğim ben
Oynaman için
Bir bardak taze kan'ım ben
İçmen için
Önünde duruyorum işte
Kullanılmaya hazır
İstediğince.
Büyüdüm
Ve öğütüldüm
Ve diz çöktüm
Ve yoğuruldum
Artık beni pişirebilirsin
Kendi fırınında
Ve beni ekmek gibi yiyebilirsin
Yalnızca bir kırıntıyım ben
Ve sen yalnızca ateş
Sönmek ya da yanmak için
Dilediğin gibi
Önünde dururken
Al beni kollarına
Bedeninin ateşine daldır
Öp beni
Okşa beni
Benimle ne istersen onu yap
Ekmeğimi kazanan!
Aşkımı isteme
Beni senin kıl, yeter.

("Siyah Gül"den)

Temelde mantık aynı: **kadınların "koca pişirme"den önce, koca seçiminde "etkin" olabilmeleri için "kadınlık sanatı" açısından kendilerini geliştirmeleri gerekir.** Buradaki yanılsamayı yakalamak, çok ilginç; çünkü aslında kadının edilgenliği yüceltilerek adeta "etkinmiş" görüntüsü yaratılmakta. Oysa Bu **"etkin"** olmanın kuralları ve anahtarları da başkaları tarafından verilir, öğretilir. İstenen, kadının, başkalarınca tanımlanan "yüce kadınlık durumu"na uyumudur; böylece sanatını başarıyla icra etmiş olacaktır kadın.

Aslında bence yazıda bayağı eğlenceli biçimde anlatılıyor bütün bunlar. **"Ancak bu akıllı yaratıklar, iş eş seçmeye gelince çoğu zaman şaşırır, ne yaptığını bilmez hale düşerler nedense"**. Tümcenin sonunda **"nedense?"** diye soruyor ya, aslında bunun nedenini, "altın kurallar"ın birincisinde, **"Aşık olmamaya dikkat edin"** başlığı altında gayet de bilimsel (!) olarak açıklamış; yani kadınların "şaşırması"na yol açan "aşk" nasıl bir illettir ki, bu "olağanüstü" yaratıkları "olağan" kılar !

"Doktorlar ve ilim adamları aşık olmanın insanın bünyesini alt üst ettiğini söylüyorlar. Aşık olan kadının hormon salgıları artıyor, karaciğeri, böbrekleri daha hızlı çalışıyor. Kan dolaşımı hızlanıyor. Bütün bunlar düşünce sistemini etkiliyor." Görya da **"olağanüstülük"**leri korunmalıdır!

Kadının kendi adına birşeyler istemesi öylesine garip, norm-dışı bir olaydır ki; aşık olan kadınlara **"şaşırmış"**, **"kapılmış"** gibi nitelikler sayılır; **"sen tedavi ol"**, **kızım"** gibi sözler söylenir; bayağı yadırganan bir durumdur kadının başına buyruk davranması.

"Toplumumuzda, kadınlarla erkeklerin toplumsal yaşam alanlarını paylaşmaları kısıtlanmış olduğundan kadının aşka susamış olması, ilk karşılaştığı erkeğe aşık olması, aşık olduğu adamla da evlenmesi **doğaldır,**" diye savunulabilir. Zaten bu yazıyı, bu "doğalmış"casına benimsediğimiz, bilinçlerimize "sinmiş" olan "kadın imajı" öğelerini sorgulamak için yazdım ya.

"Altın Kurallar"ın herbiri ayrı bir yazı konusu. Ben birincisini daha çok vurguladım; çünkü bence toplumumuzda "kadın imajı"nın en önemli öğesi olan, kadının "kendi cinselliğinden korunması gereken bir yaratık" olarak algılanması, en önemlisi kendisini de başkalarının gözüyle böyle algılaması, burada saptanabiliyor.

Kadınlığa ilişkin, "doğalmış"casına benimsenen herşey, sözettiğim "kadın imajı"nın öğeleri olarak sorgulanabilir. Magazin sayfalarından başka yerlerde de. yaşantımızın her anında örnekler o kadar bol ki...

İyi bir eş seçmenin 5 altın kuralı...

Hanımlar bir çok konuda titiz davranır ve kılı kırk yararlar. Oysa tüm yaşamlarını paylaşacak olan eşlerini seçerken, çoğu zaman nedense kendilerini duygularına kaptırır ve ilk karşılarına çıkan erkeği eş olarak seçerler. O halde sizi uyarıyoruz. birkaç önemli noktaya dikkat etmelisiniz

KADINLAR zeki, uyanık, duygulu zarif kısacası, olağanüstü yaratıklardır. Ve daha birçok üstün yönleri vardır. Titizdirler, içgüdüleri kuvvetlidir.. İdarelidirler.

Bir malın en iyisini en ucuzunu ... en kalitelisini seçmekte üstlerine

BİR KOCA NASIL PİŞİRİLİR?

"Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer

Pek çok koca pişirilme esnasında yanlış muamele gördükleri için bozulur, yumuşaklıklarını ve iyi vasıflarını kaybederler. Bazı kadınlar onları devamlı sıcak suda tutarak, bazıları ise dikkatsizlik ve ilgisizlikleriyle dondurarak, bazıları huzursuz tutumları ve kelimeleriyle ağır ateşte pişirerek ve yine bazıları salamura yaparak veya cömertçe harcayarak buna sebep olurlar.

Özenilerek hazırlandığı takdirde her kocanın yumuşak ve iyi olacağı iddia edilemez, fakat gereken muamele yapıldığı zaman hakikaten tadlarına doyum olmaz.

Koca seçerken ne lüfer alır gibi gümüş parıltılarına, ne de barbunya balığı gibi altın rengine kendinizi kaptırmayınız. Hatta bu iş için çarşıya çıkmaya da lüzum yoktur, çünkü en iyileri daima kapıya getirilirler. Zevklerin değiştiğini dikkate alarak seçimi muhakkak kendiniz yapmalısınız. Onu sabırla, kendiniz pişirmeyi öğrenemeyeceğiniz takdirde, hiç almamanız tavsiye edilir.

"..............................."

Tatlıcıların öpücük adı altında sattıkları şekerden bir miktar ilâve edebilirsiniz. Sirke ve karabiber katiyen kullanmayınız. Kocalar iyi huy ve neşe baharatı ile lezzetlendirilir, fakat baharat dikkat ve maharetle kullanılmalıdır. Yumuşaklığı kontrol edilirken sertleşmesinden muhakkak kaçınmalıdır. Fazla yayılmasını ve kabın dibine oturarak işe yaramaz hale gelmesini önlemek için hafifçe karıştırmalıdır. Piştiği zamanı anlamamaya imkân yoktur.

Bu kurallara uyulduğu takdirde, kendilerinin hazmı son derece kolay ve size fevkalâde uygun olacaktır. Dikkatsizlik ederek ev ateşinin soğumasına meydan vermezseniz bu şekilde bozulmadan istediğiniz sürece dayanacaktır.

Bu usûlde hazırlanmış bir koca mutlu bir ömür boyunca tadını muhafaza eder.

OKUR İLİŞKİLERİ

GENÇLER!

İlk sayımızdaki "Bu Sütun Sizin" çağrımıza çok mutlu edici yanıtlar aldık, alıyoruz. Yüreklendirici, düşündürücü, uyarıcı mektuplar geldi sizlerden. Bunları sırayla yayınlayacağız. Yalnız birkaç noktaya dikkatinizi çekebilir miyiz?
Dergimizde henüz ürün yayınlayabileceğimiz bir köşe yok. Bu nedenle, şiir, öykü, deneme, karikatür gibi ürünlerinizi üzülerek yayınlayamıyoruz.
Gelecekte bu tür bir köşe oluşturma ümidimiz var ama henüz değil.
Bir başka nokta da, gönderdiğiniz yazıların uzunluğuyla ilgili. Yazılarınız, mümkünse daktiloyla yazılsa ve en çok bir daktilo sayfası olsa, ne iyi olur.
Böylece başkalarına da yer bırakmış olursunuz.
Sağolun, tüm ilgileriniz için. Lütfen eleştirilerinizi tüm açık yüreklilikle yapın. Göreceksiniz, etkileri, izleri belirecek SOMUT'ta.

"İş istiyorum!"

Siz, hepiniz tanıyorsunuz beni! Sizinle her yerde karşılaşıyoruz... Kahveler bürom, çünkü ben kaldırım mühendisiyim. (İşsiz gezenlere halk arasında kaldırım mühendisi denir.) Duyduk duymadık demeyin, iş istiyorum!.. En azından tükettiğim kadar üretmek, ürettiğim kadar da kazanmak istiyorum!..

Ben çocukken, "oku da adam ol, hamal olma!.." derlerdi. Okudum adam oldum, hamal olmadım. Lise edebiyat kolu mezunuyum. Meslekten sayılır bir mesleğim yok. Biraz şairim, biraz yazarım... İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun 996 nolu demirbaşıyım... He ne iş olursa yaparım. Emeğimin karşılığını, canımın sigortasını isterim... Üç - dört bin lira aylığa da çalışamam. Biliyor musunuz, bir çift giyim, ayakkabı kaç bin liraya alınıyor. Emek verir, yemek isterim. Emeksiz yemek istemem!..

Taze umut, taze kan, taze can, taze beyinim... Kendime göre gücüm, kuvvetim var. En enerjik, en dinamik çağımdayım... Aydın gencim, bilgili gencim... Paslanıp çürümek istemiyorum, kahve açmayın!..İşsizim, iş istiyorum, iş yeri açın!.. Okul açın! Spor salonu açın! Kültür merkezi açın! Ben gencim damarlarımdaki kan, güç kuvvet dolu... Sökemeyeceğim çivi, suyunu sıkamayacağım taş yok... Yeter ki, bana olanak tanıyın!...

Beni; karanlıktan, kahve köşelerinden, sokaklardan kurtarın!.. Kör kuyularda, boğulmak istemiyorum... Ben ipsiz, sapsız serseri değilim... Ben aslan gibi bir gencim!.. Demir yürekli korkusuzum. İşten korkmam, işsizlikten korkarım! Rutubetli kahve köşelerinde, paslanıp çürümekten korkarım... Bir parazitmişim gibi yaşamaktan korkarım... Olanak tanıyın bana!... Ben bir asalak değilim! Bir asalakmışım gibi de yaşamak istemiyorum! İş istiyorum!... Emeğimin karşılığını istiyorum!... Tükettiğimden çok üretebilecek güçteyim!...

Duyduk, duymadık demeyin!...

İMZA
İŞSİZ GENÇLİK!..

Adres:
İŞSİZLER MAHALLESİ
İŞSİZLER SOKAĞI
İŞSİZLER KENTİ
İŞSİZLER ÜLKESİ

Ayhan HAMLI
Yenidoğan Mah. Fatih Cd. No: 95
SAMSUN

Cazibe değil, güç

Önce, SOMUT dergisi için YAZKO yöneticilerine teşekkür ederim.

Derginin ilk sayısında, kadın hakkında yazılan makalelerdeki bir açığı, önemli bir açığı kapatmak istiyorum.

Şule Torun'un "İnsanlar ve Ötekiler" adlı yazısından alınmış şu satırları dikkatle okuyalım: Ama bir kez kadınlar uyanmıştır. Eski konumlarına razı gelmeyeceklerdir artık. Bu kadınlar nasıl yapsalardı da, bunu hem erkeklere hem de erkek-egemen dünyada yoğrulmuş kadınlara anlatabilselerdi? Dünya feminist hareketlerinin doğuşu bu kaygılar üzerinedir öncelikle, 'fırsat eşitliği', 'eğitimde eşitlik', 'eşit işe eşit ücret' gibi talepler, temeldeki eşitsizliğin sonuçlarına yönelik düzeltme istekleridir ancak."

Kadın her zaman eziliyordu. Şule Torun'un söylediklerinin tersine, kadınlar daha uyanamadı. Hatta uykusunda kıpırdamıyor bile. Bunun nedenini erkeği tanıtarak açıklayalım: Bıyığı, gücü-kuvveti ve kadından farklı cinsel organı... Ama burada en önemlisi, erkeği erkek yaptığını sandığımız gücü- kuvveti.

Öyleyse şu ortaya çıkıyor: Kadın güçsüz olduğu gibi, daha çocuk gibi olması onun ezilmesine olanak tanıyor. Nilgün Turan'ın olumlu yaklaştığı "Parfüm satılıyor, kadın alınıyor" adlı yazısı benim iddiama açıklık tanıyor.

Şimdi şöyle bir düşünün: (ve Tülay Arın'ın 'Sevgi ise neden şiddet?' yazısını hatırlayın) güçsüz olan herşey muhakkak ezilir. Kadın güçsüzdür ve eziliyor. O zaman kadınlar ne yapmalı? Cinsiyet mi değiştirmeli? Hayır!... Öyleyse?

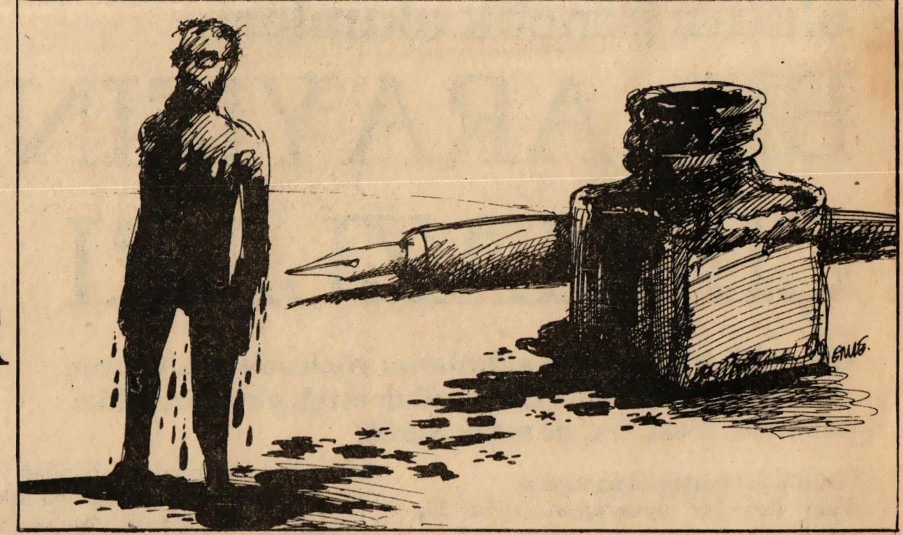
Bilmem hatırlar mısınız? Geçmiş yıllarda, Kuleli Askeri Lisesi kız öğrenciler alıyordu. Kızları asker-subay yapmak üzere eğitiyorlardı. Biraz dikkat edersek, polis okullarına kız öğrencilerin ilgi gösterdiğini görürüz. Judo, karate, tekvando; kung-fu salonlarında kızları görmek bile mümkün.

Tülay Arın'ın "Sevgi ise neden şiddet?" yazısında belirttiği gibi, güçlü erkek karşısında kadını da güçlü görünce ezemeyecektir. Kadın ezilmek, erkek de onu ezmek istemiyorsa, kadın güçlü olmak zorunda. Süsü, makyajı, güzelliği, zevk ve cazibeyi yerinde kullanmalı. Bunlar aracılığıyla kendini kukla yapmaktan vazgeçmeli. Ezilmesine izin vermemeli.

EĞİTİM

MADDİ SIKINTILARI, ÖĞRETMENLERE DUYULAN SAYGININ AZALMASINDA ÖNEMLİ BİR ETKEN OLUYOR

ÖĞRETMENİN EKONOMİK GÜCÜNÜN ARTMASI, EĞİTİM DÜZEYİNİ ETKİLER

Alınacak bazı önlemler öğretmenlerin günlük yaşantılarını biraz daha iyi ve güven içinde sürdürmelerini sağlayacaktır.

Bizde öğretmen maaşları ve eğitim harcamaları konusunda ilk derli toplu düzenleme 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile gerçekleştirilmiştir. Ama o günden bu güne, ne eğitim harcamaları gerekli düzeye ulaşabilmiş ne de öğretmenler sıkıntıya düşmeden günlük yaşamlarını sürdürmelerine olanak sağlayan bir gelire kavuşabilmişlerdir. Öğretmen, eşi de çalışmıyorsa ay sonunu getiremez. Çoğu öğretmen yaz aylarında bir başka işte çalışır. Karpuz sergisi açar, balıkçılık yapar... Yarısından fazlası ev kirasına gider, geri kalanı ancak elektrik, su, ulaşım masraflarına, bakkal-manav borcuna yetişen (yetişebiliyorsa!) maaşına ek gelir katmaya uğraşır. Kitap alacaktır, tiyatroya sinemaya gidecektir, kendisinin, eşinin, çocuklarının üstünü başını yenileyecektir, çocuklarının eğitim giderlerini karşılayacaktır. Arada bir maaşı bir miktar artar, ama o an dükkanlardaki fiyatlar daha hızlı yükselir.

Öğrenci ana-babalarından armağan almak, "test uzmanı" kesilip yüksek ücretlerle ders vermek gibi kazanç yolları vardır da, meslek onurunu ve kendisine olan saygısını her türlü maddi çıkarın üstünde tutan öğretmen denemez bu yolları. Büyük kentlerde zengin ailelerin çocuklarının gittiği okullarda adın "her öğrencisini yabancı dilde eğitim yapan kolejlere sokan" "iyi öğretmen"e çıktı mı, aman o okuldan naklini istemeyesin, bir kaç yıl daha emekli olmayasın diye, veliler aralarında para toplayıp açıktan "ek maaş" da verebilirler. Ama öğrencilerini bir toplumu ayakta tutan manevi değer yargılarıyla yetiştirme bilincindeki öğretmen bu ek gelire de kapatır kapısını. Toplumda öğretmene duyulan saygı, geçim sıkıntısını unutturan değeri biçilmez bir mutluluk kaynağıdır onun için.

Eğitim harcamaları, bu arada öğretmenlerin maaşları, her ülkede üretim tarzının gereklerine uygun olarak planlanır ve belirlenir. Sanayileşmiş Batı ülkelerinde, eğitim harcamalarının iki ana noktadaki etkisi gözönünde tutularak yapılır bu planlama. Bir kere, eğitim alanında yapılan harcamalar üretimin gerekli bir koşuludur. Eğitim ne denli nitelikliyse, ülkedeki toplam işgücünün niteliği de o kadar üstün olacaktır. Nitelikli işgücü üretiminde artmasını, nitelikli olmasını sağlayacaktır. Ulusal ve Uluslararası rekabette önemli bir unsurdur bu. Öte yandan, eğitime yapılan harcamalar ülkede sermaye birikimine ayrılan fonları azaltır. Bu, eğitim harcamalarının artırılmasının önündeki bir engeldir. Bir diğer engel de, nitelikli

BİR ÖĞRETMENE MEKTUPLAR

GERÇEKÇİLİK ÜZERİNE

EMİN ÖZDEMİR

Shakespeare'in ünlü yapıtı **Hamlet**'i bilmem hiç izledin ya da okudun mu? Hani deliliğe vurur kendisini, delice davranışlarda bulunur oyunun değişik kesimlerinde Hamlet. Sarayın başmabeyincisi Polonius, Hamlet'i için için kemiren gizi öğrenmek ister. Bunun için de onun kitap okuduğu ya da okur gözüktüğü bir sahnede Polonius, "Neler okuyorsunuz efendimiz" diye sorar. Şu ünlü yanıtı verir Hamlet: "Sözcükler, sözcükler sözcükler!"

Yaşamı tüm yönleriyle kuşatan bir yanıttır bu. Bir düşün, sözcüklere başvurmadığımız, onların kapısını çalmadığımız bir günümüzü gösterebilir miyiz? Diyesim olaylara, olgulara, durumlara yükleyeceğimiz anlam da onları algılayışımız da sözcükler aracılığıyla olur hep. Öyleyse sözcüklerle yönlendiririz yaşamımızı. Bu gerçeğin ayrımına sen de varmışsın. Diyorsun ki "tartışmalarımızda, konuşma ve söyleşilerimizde kimi gerçeklerde birleşemeyişimizin nedeni sözcüklerin anlamlarındaki çok yönlülükten geliyor. Sözgelimi şu **gerçekçilik** sözcüğünü ele alalım. Nerede başlıyor bu sözcüğün anlamı sınırı, nerede bitiyor? Kestir kestirebilirsen..."

ANLAMLARI NELER?

Haklısın. Değişik anlam katmanları olan ya da dilin çevriminde değişik anlamlarla kullandığımız bir sözcüktür **gerçekçilik**. Kesin, değişmez bir biçimde çizilmemiştir sınırları. Bu yüzden olacak herkes kendince, kendine göre bir anlam yükleyerek kullanmaktadır o sözcüğü. Dilersen sınırları kesin biçimde çizilmemiş bu sözcüğün, dilin çevrimi içindeki anlamları üzerinde duralım biraz.

Gerçek sözcüğünün türevlerinden biridir **gerçekçilik**. Anlamını belirleyebilmek için de gerçek kavramından yola çıkmalıyız. Sözlükler kalın çizgilerle şöyle tanıtırlar bu kavramı: **"Tam anlamıyla var olan, varlığı yadsınmayan, bir olgu durumunda olan uydurma, yakıştırma ya da yalan olmayan/ Aslına uygun nitelikler taşıyan, adını tam anlamıyla doğrulayan/ Doğayı tüm benzerlik ve özellikleriyle yansıtan.."**

Sözlüğün saptadığı bu anlamlar doğrultusunda daha çok kullanıyoruz bu sözcüğü. Sözgelimi **"gerçekçi bir tutum"**, **"gerçekçi** savunan öğretiler bütünü anlamına gelir. Ülkücülüğün (idealizmin) karşıtıdır bu bağlamda.

SANAT VE GERÇEKÇİLİK

Sanat ve yazın alanında kullanım sıklığı oldukça yüksek bir sözcüktür gerçekçilik. Gerçeği olduğu gibi yansıtan, olay ve olguları nedenselliği içinde ele alan bir yaklaşım biçimidir. Gerçekçi bir sanatçı, güzelduyusal (estetik) tadın ancak gerçekte olduğuna inanır. Bunun için de sanatın temel işlevi olan güzelduyusal tat kazandırmayı düşlemsel durumlarda değil, gerçeğin yansıtımında arar.

Gerçeğin değiştirilmeden yansıtımı sanatçının güzel duyusal coşkuyu, düşlemsel durumlarda değil gerçeğin kendisinde arayımı, sanatı dar bir kalıbın içine sokmaz mı? Gerçekliğin yeniden üretimi yerine, benzetimciliğin sığlığına itmez mi? Bu sorular açısından da bakılmıştır gerçekçilik kavramına. Yeni anlamlar yüklenmiştir bu soruların bağlamı içinde. Sözgelimi sanatsal ve yazınsal yaratıların çizdiği evren, gerçekliğin düpedüz bir kopyası, bir yansıtımı değildir. Yeniden üretilmesidir bir bakıma. Ancak bu yeniden üretim sürecinde işin içine ne denli kurmacasallık karışırsa karışsın yine de dış dünyanın havasını, rengini ve kokusunu kendi içinde barındırır gerçekçi bir yaratı.

Gerçekçilik bir tür yaratma yöntemidir. Şöyle de söylenebilir, insanoğlunun zihinsel gelişiminde başlı başına bir evre ya da somut bir olgudur. Şöyle ki yüzyıllarca insanoğlu, doğayı ve toplumsal gelişmeyi, toplumsal ilişkileri belirli bir düşünsel yörüngeye oturtamamıştır. Gün gelmiş açık ve aydınlık biçimde olmasa da kendi davranışlarını yönlendiren etkenleri sezinler gibi olmuştur. Bu sezinleyim daha sonraları bilinçli bir nitelik kazanmıştır. "İnsan eylemlerinin ve duygularının vahşi tutuklarından ya da tasarlanmış bir tanrıdan gelmediğini, bunların gerçek, ya da daha doğrusu, maddî nedenler tarafından belirlendiğini" anlamıştır insanoğlu. Gerçekçiliğin ortaya çıkışı, bir düşünme ve yaratma yöntemi niteliğini alışı da bu bilinçlenme dönemine rastlar işte...

İlkin günlük yaşamdan yola çıkılarak uygulanmaya konmuştur gerçekçilik. İnsanın çevresini, çevresiyle ilişkilerini betimleyişi başlangıcı olmuştur gerçekçiliğin. Daha sonra bu betimlemeler gözleme, deneye, bilimsel verilere yaslandırılmaya çalışılmıştır. Giderek bu tutum, insanın çevresini, gerçekliği çözümleyen bir

Kadınlar! Siz de Allah'ın kulusunuz.

Sezgin Sozar (Anadoluhisarı/İST.)

Kalkınıyoruz

— Futbol hızla yayılıyor
— TRT ekranını futbola bıraktı.
— Maçı izlemek için gençler bilet gişelerinin önünde saatlerce bekliyorlar.
— Seks filmleri yaygınlaşıyor.
— Çiklet sanayinin bilançosu milyonlarla ifade ediliyor.
— Kağıt mendil tüketimi doruğuna ulaştı.
Ve sanatçımız "Boş ver boş ver arkadaş" diyor.
Sahi bize ne oluyor?
Hiç ne olacak demek ki hızla kalkınıyoruz.

Faruk Güçlü (Ankara)

İlan Tahtası

EDEBİYAT

Edebiyatla ilgileniyorum. Bulundukları yöredeki sanat eki olan gazete ve dergileri bana iletecek olan arkadaşlara, ben de yöremdekileri iletebilirim.

Ercan Akbay
Abdullah çavuş sok. No:16
Aksaray/İstanbul

KİTAP

1968 doğumlu ve halen Kdz. Ereğlisi Anadolu Lisesin'de okumakta olan bir öğrenciyim. Kitap okumayı çok sever ve bulduğum her türlü kitabı okurum. Benim gibi kitap okumaktan hoşlanan arkadaşlarla, aracılığınızla mektuplaşmak istiyorum.

Nevzat Çalık
Süleymanlar Mah. Çağdarlı Sok. 40
Kdz. Ereğli

MAKETLER

Maket gemilere ilgi duyuyor ve yapmak istiyorum. Bu konuda bilgisi olan arkadaşların yardımını bekliyorum.

Aydın Sihay
Abidinpaşa Cad. Akdağ Apt.
No. 64/D
Adana.

DUYURU

Genç arkadaşlar ! Uzay araştırmaları, bilim ve icatlar konularında yazışalım.
Enis Haraççı
Cumhuriyet Cad. Dağ Apt.10/10
Taksim/İstanbul

BİR KİTAP BEĞENDİNİZ AMA ALAMIYORSUNUZ

Ama, KÜLTÜR HİZMETİ EVİ size bu imkanı tanıyor. Bir mektup yazın, KÜLTÜR HİZMET EVİ'ne üye olun. İstediğiniz kitabı yazın, yollayalım.

Anadoluhisarı, Kanije Sok. No:9
İstanbul

YORUMSUZ

Sn. Prof. Dr. [redacted] 24.1.1983 de verild.

HAFTALIK ÜRETİM ÇİZELGESİ					Görevde AY	
günler	mesai saatle	işe başlama (imza)	bitirme (imza)	üretilen işin cinsi	izinli ise ve nerede olduğu	Anabilim dalı Başkanı)
PAZARTESİ	900					
	1000					
	1100					
	12.00					
	1200					
	14.00					
	15.00					
	16.00					
	1700					

(Not: Yukarıda gördugünüz çizelge, üniversiteleşmiş kurumlarımızdan birinde, öğretim üyelerinin devamına ilişkin ciddi bir çizelgedir. Tüm ciddiyetine karşın "hane"leri biraz okunaksız olduğundan, bu "üretim" çizelgesini açıklayalım: Kürsü başkanı sayın Prof. Dr. tarafından kürsü üyelerinin nasıl gelip nasıl gittiklerini, haftalık "üretim"in ne durumda olduğunu izleyen bu çizelge, "günler" hanesiyle açılıyor. "Mesai saatleri", ikinci hanesi. İşe başlayan, üçüncü haneye, başladığı saatte imza atıyor. Kaçta işi (pardon, üretimi) bitirdiyse, o saatte de imzası gerekiyor. Ardından o saatler arasında ne "ürettiğini" yazıyor. Çünkü "üretilen işin cinsi" diye bir hanesi var çizelgenin. O ay ne görevde olduğunu belirttikten sonra, altına bazı açıklama hanelerine bakıyor. İzinli ise neden izinli olduğunu, izni sırasında nerede olduğunu yazacak. Yanına da "Ana bilim dalı başkanı" imza atacak. Yani, o öğretim üyesinin izin nedeni ve yerini onayladığını belirtecek. Sanırız, çizelgeyi iyice anladınız...)

eğitimin yarattığı nitelikli işgücünün pahalı olmasıdır. Sermaye birikimine ayrılacak fonlar azalır, işgücünün değeri artarsa, sermaye yatırımlarından elde edilecek kâr haddi düşecektir. Böyle olunca, eğitim harcamalarının, bu arada öğretmen maaşlarının "makul" ölçüsü, işgücünün nitelik yapısını belli ulusal ve uluslararası rekabet koşullarında emek süreçlerinin niteliksel yapısına uyduracak bir eğitim düzeyinin sağlanması olacaktır.

Öğretmenlerin kendini yeniden üretmesiyle ülkedeki üretim tarzının kendini yeniden üretmesi arasındaki bu ilişki, aynı zamanda bir çelişkiyi de beraberinde getiriyor. Öğretmen maaşlarının ve eğitim harcamalarının artması, sonuçta sermayenin kâr haddini düşürecektir. Bu çelişki de, öğretmen kitlesini, eğitimi düzenleme ve örgütleme işlevini yüklenmiş devletten yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik taleplerde bulunmaya götürüyor.

Haziran ayında toplanan Onbirinci Eğitim Şurası'na sunulan Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanmış raporda bu talepleri karşılamaya yönelik bazı öneriler yer almaktaydı. Bunlar ve benzeri önlemler öğretmenlerin günlük yaşantılarını biraz daha iyi ve güven içinde sürdürmelerini sağlayacaktır.

. Öğretmene yapılacak kira yardımı, onun üzerindeki maddi yükü bir parça olsun hafifletecektir.

. Öğretmene yeni atandığı yerde lojman sağlama, buna olanak yoksa ev sahiplerinin isteyeceği peşin kirayı karşılayabilmesi için devlet bankalarınca faizsiz borç para verilmesi, en azından konut sorununa geçici bir çözüm getirebilecektir.

. Yer değiştirme ve atamalarda ya da zorunlu rotasyonda taşınma ulaşım giderlerinin tümü gerçek değeri üzerinden öğretmene ödenecek olursa, bu işlemler bir tür ceza olmaktan çıkacaktır.

. Ulaşım giderleri öğretmen bütçesinde önemli bir yer tutmaktadır. Belediye otobüslerinde ücretsiz yolculuk sağlayarak, servis arabaları koyarak ya da - özellikle kırsal kesimde - kamu taşıtlarından yararlandırarak öğretmenin harcamaları bir ölçüde azaltılabilir.

. Odun - kömür sorunu da öğretmenin kışa hazırlık günlerindeki korkulu düşüdür. Özellikle kışın uzun sürdüğü bölgelerde yakacak yardımı artırılabilir.

. Öğretmen çocukları için ücretsiz yuvalar açılması, çocuklar okul çağındaysa ders kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı'nca sağlanması, hatta yeni "Kıyafet Kanunu" taslaklarının hazırlandığı şu günlerde, giysilerin ideolojik yönü yanı sıra öğretmen çocuklarına Sümerbank'tan giysi ve ayakkabı verebilme olanaklarının araştırılması, öğretmenlerin yaşam koşullarında bir rahatlık yaratacaktır.

. Öğretmenlere mesleklerinde ilerleme olanakları sürekli açık tutulur, uzmanlık ve akademik düzeylere yükselebilmeleri sağlanır, kadro tıkanıklığı nedeniyle bir üst dereceye geçememelerinin önü alınırsa, yaşam koşullarında bir iyileşme söz konusu olabilecektir.

Yalnız bunlar mı?

Öğretmen hastaneleri, doğum yapan bayan öğretmenlere bir öğretim yılı maaşlı izin, ücretsiz yaz kampları...

En doğrusu, öğretmenlerimizi geçim kaygısı duymadan, kendilerini hergün yeniden yetiştirebilecekleri bir ekonomik düzeye eriştirmek, tüm sosyal haklardan eksiksiz yararlandırmaktır.

Düzeltme :

Somut'un birinci sayısında, "Eğitim" bölümünde yayınlanan "Barış sınıflarda öğretilebilir" yazısında, yanlışlıkla Yücel Sayman imzası çıkmıştır. Yazı Sn. Sayman'a ait değildir. Düzeltir özür dileriz.

bir yaklaşım" dediğimizde şunu anlatmak istiyoruz: Bir konuyu, bir sorunu ele alışta, o konu ya da sorun karşısındaki davranışla da düşlere kapılmama, gerçeğe sıkı sıkıya bağlı kalma. Aynı anlam, "gerçekçi bir siyasa, gerçekçi bir ekonomik politika" kullanımları için de geçerlidir. Bu kullanımdan da şunu çıkarıyoruz: İzlenecek siyasa ülkenin ve halkın çıkarlarına uygun olacaktır, politika için de böyle bu. Gerçekleşmesi olanaksız düşler yönlendirmeyecektir siyasayı da, ekonomiyi de.

Görülüyor ki günlük yaşamda düşlerden kaçınan, gerçeğe sıkı sıkıya bağlı kalan bir tutumun adıdır gerçekçilik. Dildeki kullanımı da bu bağlamdadır.

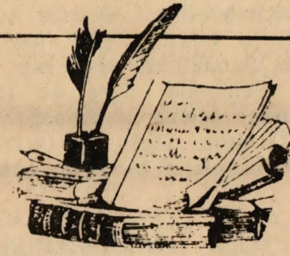
Felsefedeki kullanımı ise karmaşık bir nitelik gösterir. Bunların başında bilinçten bağımsız bir gerçek var mı, yok mu sorusunun yanıtı gelir. Var olduğunu savlayanlara gerçekçi (realist), yoktur diyenlere de ülkücü (idealist) denilmiştir. Bu soru daha da genişletilmiş, fizikötesi açısından, genel kavramlar alanına ağdırılmış, daha doğrusu Eflatun'un idealaröğretisinebağlı olarak da boyutlandırılmıştır. Şöyle ki genel kavramların, gösterdikleri şeylerin dışında, onlardan bağımsız olarak, kendilerine özgü bir varlıkları olduğunu savlayanlara gerçekçi bunu yadsıyanlara da ülkücü adı verilmiştir. Bilgi kuramı açısından da gerçekçilik, bilme işini yapan özneden bağımsız olarak var olan bir gerçekler evreninin bulunduğunu öne süren, bu gerçekler evreninin bilgisine de düşünme ve algı yoluyla ulaşabileceğimizi yaklaşım niteliği kazanmıştır. Bu çözümsel yaklaşım, özünü oluşturmuştur gerçekçiliğin. Başka bir söyleşiyle, "toplum içinde insan hayatının, toplumsal bağların, birey ile toplum arasındaki ilişkinin ve toplumun yapısının incelenmesi ve tasvir edilmesi"dir.

YARATMA YÖNTEMİ OLARAK

Bir düşünme ve yaratma yöntemi olarak **gerçekçiliğin** uzun bir tarihi vardır. Değişik sanat dallarında gerçekçiliğin algılanışı, yansıtılışı tam bir koşutluk göstermez. Resimdeki gelişim serüveniyle yazındaki serüveni ayrıdır kuşkusuz. Ama dış dünyanın araştırılması, gerçeklikten çıkarsanan düşünsel coşkusal ve görsel izlenimlerin emiştirilerek yansıtımı ise az ya da çok özdeşlik gösterir. Şunu da ekleyeyim, değişik aşamaları vardır gerçekliğin. Değişik türleri de denilebilir bunlara. Sözgelimi, eleştirel gerçekçilik, doğalcı gerçekçilik toplumcu gerçekçilik gibi. Bu türlenim de gerçekliğe bakış, onu yansıtış yönteminin sonucudur.

Değindiğim gibi sınırları kesinkes belirlenmiş bir kavram değildir gerçekçilik. Değişik düzlemlerde, değişik bağlamlar içinde kullanılabilir. Şöyle bağlayayım sözü: Bilimsel veriler üzerine kurulmuştur gerçekçilik. Öyleyse bilimselliğin dışında kalan şeyler gerçekçiliğin de dışına düşer. Sanat ve yazın ürünleri için de böyledir bu. Gerçekçiliğin, doğanın, toplumun daha doğrusu toplumsal ilişkiler yumağı içinde insanoğlunun özüne vardırmayan sanatsal ve yazınsal yaratılar da gerçekçi sayılamaz.

OKURDAN

"Acaba kovulsalar mıydı?"

(Birinci sayımızda Mehmet Başaran tarafından aktarılan anı üzerine okurlarımızdan gelen mektuplardan birini aşağıda yayınlıyoruz.)

Bir toplumu meydana getiren bireyler çeşitli değer yargıları ve ahlâk kurallarına göre koşullandırılmışlardır. Zaman zaman bunlara uymayanlar yine içinde bulundukları sosyal yapının gereği cezalandırılırlar. Bu cezalar toplumdan topluma değişkenlik gösterir. Kimi zaman bireyi tümüyle içinde bulunduğu çevreden soyutlar, kimi zaman da varolduğu sürece işlediği hatanın gölgesinde kalmaya mahkum eder.

İşte değer yargılarına karşı gelmek böylesi pahalıya ödetilir kişiye. Ne var ki insan yapısı gereği çoğu kez istenmeyeni veya kaçınılması gerekeni yapar. Bunun sonucunda toplumca takınılacak tavır belirli bir kültür, olgunluk düzeyinin ürünüdür. İçinde bulunulan şartlar toplumun yapıcı veya yıkıcı kararını etkileyecek, bir sonuca ulaşmada en önemli rolü oynayacaktır.

I. Dünya Savaşı sırasında (Tavuk Harbinde), Hasanoğlu Köyüne taşınan Kepirtepe Enstitüsünde yaşanan bir olay bazen toplum yargısının nasıl yapıcı ve yaşatıcı bir nitelik taşıdığını gösteriyor: Zamanından önce bir aile meydana getirmeye karar veren iki öğrencinin içinde bulundukları çevreden kovulmamaları onları yeniden topluma kazandırıyor. Böylece ileride girişecekleri verimli çabalara zemin hazırlanmış oluyor. Nitekim bu çabalar ikisinin de saygı değer birer öğretmen olmasıyla en üst düzeye varıyor. Ancak burada ister istemez insanın aklına bir soru takılıyor: "Eğer yaşam koşulları bu kadar birbirine bağlı olmayı gerektirmeseydi, varılan yargı yapıcı nitelikte olur muydu?", elbetteki hayır. Orada bireyleri birbirine karşı daha anlayışlı ve olgun davranmaya iten birlikte karşı koymaları gereken bir güçlüğün olmasıdır. Enstitü yaşamını sürdürenler birbirine kenetlenmeli ve birbirlerinin hatalarını düzeltmelidirler ki yıpranıp savaşa yenik düşmesinler.

Savaş, bireylerin yapıcı yönde karar almalarına neden olan önemli bir etkendir. Normal yaşam koşullarında böylesi bir hata aynı hoşgörüyle karşılanmayabilirdi. Çevrenin takınacağı tavır o iki öğrencinin yitip gitmesine neden olabilirdi. Oysa savaş olgusu toplum içindeki ilişkilerin daha dengeli gelişmesini ve bir birliğin oluşmasını sağlıyor.

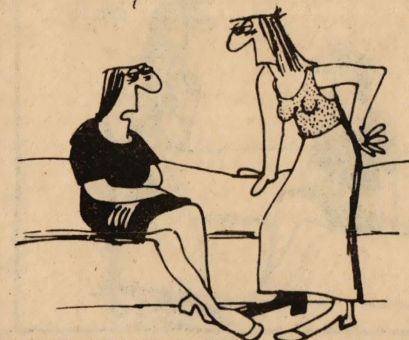
Günümüzde de buna benzer olaylar yaşanıyor. Ancak varılan sonuç her zaman verimli olmuyor. Önemli olan, daima işlenilen hataların nedenini niçinini araştırıp, toplumu bu yönde eğitmek. Aksi halde uğranılan kayıplar gelecek nesillerin omuzlarına yüklenecek ve yeniden aynı hataların tekrarlanmasına neden olacaktır.

Ayşegül Türker
Ataköy / İstanbul

insancıklar

Claire Bretécher

Çev: Esen Çamurdan

50'lerden bu yana, müzik etkisiyle oluşan gençlik akımları

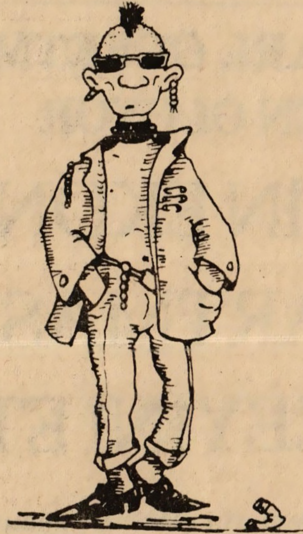
BİR ARAYIŞIN ÇIKMAZLARI

Güvenlik arayan, başkaldırılarını yönlendirmek isteyen gençler, genelde müziğin öncülük ettiği akımları çekici buldular. Peki, bu, ne sonuç verdi?

"Bütün yarattığınız kan ve ateş
Sizin için bir oyuncağım, ucuz bir malım."
(Bob Dylan'ın bir şarkısından)

2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerine baktığımızda, birbiri ardına boy veren gençlik kültürleriyle bezendiklerini görüyoruz. Ortak değerler, davranış biçimleri, dış görünüş ve müzik çevresinde gruplaşan bu kültürler hemen hemen tümüyle tabandan yükseldiler, bazen özümsendiler, politika dışı olmaktan dönemin toplumsal sorunlarıyla etkin ilgilenmeye dek uzanan bir dizi politik tavır içine girdiler.

Bu akımlar toplum tarafından başlangıçta hep kuşkuyla, küçümsemeyle ve tepkiyle karşılandı. Çevrelerine zarar vermeden ve karşı koymadan başka nasıl uyum sağlayabileceklerini bilemeyen, sevgi, sıcaklık ve güvenlik arayan bu gençler suçlu, psikolog ve sosyologların deyimiyle "anomik" (davranış sapması içinde) sayıldılar.

Genç insanlar yaşlarının gereği henüz yaşamdaki yerlerini arıyorlardı, birçok soruya henüz yanıtları yoktu. "Gençlik" hem kendi varoluşu, hem de bir bütün olarak toplumun ufukları hakkında yargıya varmasını sağlayacak bir formül (I.S.Kon) arıyordu. Toplumsal olgunlaşmalarında kendiliğinden bir temel tutum olarak gençler, **yetişkinlerin** dünyasına karşı tavır aldılar. Yetişkinlerin dünyası ise, toplumun tüm alanlarında kendini gösteren bir bunalım içindeydi.

Ekonomik bunalım tehlikesi kendini her an duyuruyordu. Özellikle gençlerin etkilendiği işsizlik sorunu bazen azalıyor, bazen artıyor, ancak sürekli gündemde kalıyordu. Sosyal ve insansal değerler ağı giderek parçalanıyordu. Kişisel yaşamında güvenlik duygusu, yaşamını yönlendirebilme, özgün bir şeyler yaratabilme, boş zamanını değerlendirebilme olanakları, bağımsız ve kendinin bilincinde olabilme gençliğin gereksinme duyduğu, ama kendini tek başına hissettiği yaşamda bulamadığı açılımlardı.

Gençlik çevresinin tehlike altında olduğunu duyuyordu. Atom santralleri ve füzeleri, savaş tehlikesi bunun en belirgin örnekleriydi. Kentler de ona karşı örgütlendiler. Organik olarak büyümüş yerleşmelerdeki karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma, sosyal ilişkiler sistemi kayboldu. İşçi ve çalışanların aileleri, konut depolarının parsellerine birbirinden soyutlanarak dolduruldu.

Aileleri de onlara yardımcı olamıyordu. Kendileri dünyayla başa çıkamayan anne babalar çocuklarını dünyaya nasıl hazırlayabilirlerdi ki? Eğitim kurumlarının getirdikleri ise fırsat eşitsizliği, verim baskısı, eleyicilik ve yarışımdı. Gençler birbirlerinden soyutlanıyor, karşı karşıya bırakılıyordu. Kendini olumlu olarak tamamlayabilme arayışı içinde olan gençlik, baskı ve özgürlük, kazanç ve insancıllık arasındaki çelişkiyi yaşıyordu. Toplumun tüm kültür yaşamı baskı altında tutuluyordu. Giderek yaygınlaşan kitle iletişim araçları insan-

ROCK KÜLTÜRÜNDE UYUŞTURUCULAR

Toplumun büyük bir kısmı uyuşturucu olayını reddetse ve kullanımına şiddetle karşı çıksa da uyuşturucu Rock kültürünün önemli bir öğesi.

1950'li yıllar Rock akımının popüler olduğu, bireysel ve cinsel özgürlüğün, uyuşturucu kullanımına dayanan çılgın bir gençliğin hüküm sürdüğü dönemdi.

Son yirmi yıl içinde Rock, tek düze bir eğlence aracı olmaktan çıkıp, yaratıcı gücü ve değeri yüksek bir sanat etkinliğine dönüştü. Rock müziğini yaratan müzisyenler ve kendi sorunları içinde bunalmış dinleyici kitlesi uyuşturucuyla gerçeklerden kaçıyor. Piyasaya çıkan her türlü yeni uyuşturucu, Rock müziği üzerinde derin izler bırakıyor. Rolling Stones'un "I wanna be your man"- "Stoned" 45'liği, Bob Dylan'ın o yılların "uyuşturucu ilahisi" olarak kabul edilen "Mr. Tambourine Man"ı, Byrds topluluğunun "Eight Miles High" şarkısı da ROCK-UYUŞTURUCU ikilemine güzel örnekler olsa gerek.

Uyuşturucuların Rock müziği üzerindeki etkisi şarkı sözlerinde açıkça görülüyor. **"Eight Miles High" "Mr. Tambourine Man"** gibi şarkılar **"uyuşturucu şarkıları"** diye anılan yeni bir akımın başlangıcıydı. Bu şarkıların bir diğer özelliği de dinleyici kitlesiyle arasında özel bir iletişim sistemi kurmuş olmasıydı. Doğuşundan beri Rock, toplumun doğrudan açıklanmasına izin vermediklerini üstü kapalı anlatmaya çalışmış, araç olarak da yeni bir kodlama sistemi geliştirmişti. Olayın dışında kalan kimseye anlamsız sözcükler topluluğu olarak yansıyan başına kadar bu kodlama sisteminin başlıca kullanım alanı cinsel davranışlardı. Bu alanda genç insanların düşündüğüyle büyüklerin söylenmesine ve yapılmasına izin verdikleri, kuşak farkını oluşturan temel faktörlerdendi.

Jefferson Airplane'ın **"White Rabbit"**ı (beyaz tavşan) Beatles'ın **"Tomorrow never knows"**ı (yarın asla bilinmez) ve **"A day in the life"** (hayattan bir gün), Dylan'ın **"Rainy day women"**ı (yağmurlu gün kadınları), Who'nun **"I can see for miles"** (çok uzakları görebiliyorum) ve **"Magic Bus"**ı (sihirli otobüs) ve daha niceleri, yalnız gençliğe yönelik gizli bir dil düşüncesini yaratıp, pekiştirdi.

Bu arada, çeşitli uyuşturucular aldığını rahatlıkla açıklayan Rock yıldızları ve uyuşturucu kullandıkları için tutuklanan Rock kahramanlarının sayısı her geçen gün artıyordu.

İlaç etkisindeki anlatım gelişip, uyuşturucular ve Rock'n Roll bir olgunun iki görünümü olarak birbirine bağlandıkça, müziğin sözleri de, havası da değişmeye başladı. Rock'ın geleneksel ritminin yerini doğu müziğinden ve özellikle sitar'dan etkilenen elektronik müzik aldı. 'Acid Rock' denilen bu yeni müzik biçiminin olanakları, tıpkı barış ve sevgi felsefesinin sunduğu olanaklar gibi sınırsız sanıldı. Oysa 60'ların sonuna gelindiğinde, LSD'nin de Acid Rock'ın'da tükenmez olanaklar ülkesi sunmadıkları anlaşıldı. Artık Rock iki farklı alanda ilerliyordu. Büyük bir grup müzikçi Beatles ve Stones'un da yaptığı gibi, eski Rock'a dönmüştü. Diğer alanda ise Acid Rock'ı daha

Neler geldi, geçti...

ROCK'N ROLL

1950'nin çocukları Savaş Bebekleri'ydi. Tüm dünyanın kaynadığı bir dönemde doğan bu çocuklar, çocukluklarını yaşayamadan büyümek zorunda kaldılar. Sonuçta, 20-21'inde göstermek için çırpınan, 13-14 yaşlarında bir "teenagers" grubu doğdu. Sigara içip, babasının süeterini giyince büyüdüğünü sanan, annesinin rujunu sürüp, naylon çorabını giyince daha kadınsı göründüğüne inanan kızlı erkekli gençler, ilk kez biraraya gelerek başkaldırıyorlardı. O yıllarda Rock'n Roll "özgürlük" demekti ve genç olmak kadar güzel bir şey yoktu. Büyüklerin karşı çıktığı her olay, gençlerce "ilginç" olaylardı.

1950'lerin müziği olan Rock'n Roll, birçok eleştirmene göre, gerçek dışı ve duygusal müziğe başkaldırı olarak doğdu. Gençlerin bu müziği benimsemelerinin nedeni kendilerini çevreleyen dünyanın gerçeklerini ve sorunlarını yansıtmasıydı. Rock'n Roll şarkılarının bir kısmı gençlerin aileleriyle aralarındaki sorunları dile getiriyor, diğerleri sevgi arayışı ve seksten söz ediyordu. Başkaldırmak, protesto etmek, birçok rock melodisinin temelini oluşturuyordu. Çoğu genç için Rock'ın Roll, bir yaşam biçimi ve felsefesini simgeliyordu. Gençler arasındaki iletişim, Rock'n Roll'la kuruluyordu.

Rock'n Roll'un ilk önemli şarkıcısı **Elvis Presley** milyonlarca genci ardından sürükleyip, "Presleymania" adıyla anılan bir histeri dalgası yarattı. Elvis, geriye taranmış briyantinli saçları, uzun favorileri ve sürekli hareket halinde oluşuyla, ceket giyip, kravat takan ciddi görünüşlü insanlara meydan okuyordu. Yapıtlarında müzikle, seks unsurunu bağdaştırıp, hareketleri, giyimi, müziği, kısaca herşeyiyle Amerika'nın bir numaralı seks sembolü olmayı başarmıştı.

BEATLES

Elvis Presley'in yarattığı şok dönemi biraz durulduktan sonra Amerikalı gençler kendilerine yeni bir ilah aramaya başladılar. Bu ilah, İngiltere'den, Liverpool'dan geldi: Beatles. Topluluk, ilk parçaları "Love Me Do", "She LovesYou" ve en önemlisi "I Want to Hold Your Hand" ile müzik dünyasında bomba gibi patladı. 1964'te, televizyonda bir şov programına çıkan Beatles, dünya televizyon tarihinde ilk kez bu kadar geniş bir izleyici kitlesi topluyordu. Tüm dünya gençleri yaşama biçimlerini, giyimlerini, davranışlarını, saç kesimlerini, espri anlayışlarını onlara göre ayarlamaya başlamıştı. Aynı yıl, Kraliçe Elizabeth, topluluğa, Britanya Krallığı'nın "Şeref Rütbesi"ni verdi.

Başlangıçta duygusal parçalarla ortaya çıkan Beatles, İngiltere'nin o dönemdeki belli başlı akımları olan Mods ve Beats akımları arasında bir köprü oluşturdu. Orta ve işçi sınıfı gençliğinin özlem ve duygularını dile getiriyordu. Beatles varlığını sürdürdüğü dönemde, çeşitli aşamalardan geçti. Bir süre sonra ortaya çıkan "Flower Power" hareketinde etkin oldu. "All You Need is Love" "Tüm gereksindiğin sevgi" adlı parçaları 1967 yılında liste başıydı. Uyuşturucu kültürü de Beatles'ın şarkı sözlerine yansıyordu ("Yellow Submarine", Sarı Denizaltı, Sergeant Pepper'in Yalnız Kalpler Kulüp Topluluğu "Sergeant Pepper's Lonely Hearts Clup Band" Beatles'ın çiçek çocukları hareketleri içinde büyük yer tutan mistik tarikatlarla da etkileşim içine girdiğini görüyoruz. Beatles'ların bir diğer önemli yönleri de son dönemlerde ortaya koydukları 'Savaşa karşı' tavırları oldu.

PROTEST POP

1965 yılında, Bob Dylan'ın "Like a Rolling Stone" adlı plağı çıkmıştı. Bu dönem, Dylan'ın ilk çalışmalarındaki politik yaklaşımını değiştirdiği ve plak piyasasının 'protest'i iyi satış yapabilecek bir tür olarak değerlendirmeye başladığı dönemdi. O dönemdeki protest, belirli politik konuları incelemiyordu ve gençliğin tatminsizliğinin genel bir manifestosuydu.

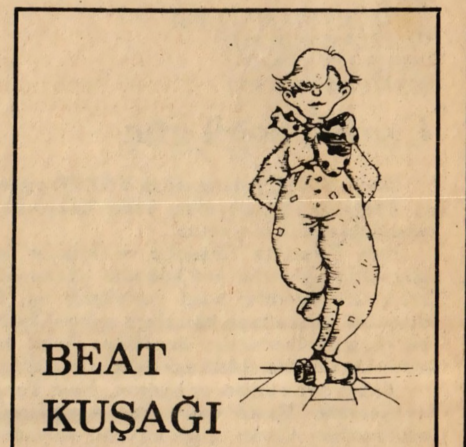
'Politik' protest şarkıları, 60'ların başında ortaya çıkmıştı. Joan Baez ve Bob Dylan'dan başka, Peter Paul ve Mary, Dylan'ın 'Blowing in the Wind'iyle parlıyordu.

Bob Dylan gençliğin Rock ilahı olma yoluna girdiğinde şarkılarındaki iki gelişim Protest Pop'un ilkelerini oluşturdu...Eskiden tek başına olan gitarın arkasına elektrikli aletlerden oluşan bir rock grubunun eklenmesi ve şarkı sözlerinde toplumsal sorunların liberal/sol, yorumlarından düzenden genel bir yakınmaya geçişle beraber, bir apolitikleşme. Artık şarkılar, ortaya çıkmakta olan özgül bir gençlik kültürünün yakarışlarını yansıtıyordu.

Bununla birlikte, Sonny ve Cher gibi ünlü grupların da yeraldığı bu akım, fazla uzun sürmeyerek, 1966 ortalarında söndü. Fakat rock müziğinin gelişimini, kısa ve uzun dönemde olmak üzere iki şekilde etkiledi. Kısa dönemde, ortaya 'Mamas and Papas' ile 'Lovin' Spoonful" grupları çıktı. Uzun dönemdeki etkisine gelince; gençliğin büyük bir kesiminin pop müzikte 'şiirsel'liği kabullenmesine ve pop'un, müzik endüstrisindeki sanayileşmeden bağımsız olarak **fikirlerin** yaygınlaşmasında bir araç olarak kullanılmasına neden oldu.

ÇİÇEK ÇOCUKLARI

1967 yılı, çiçek çocuklarının yılıydı. Beatles "All You Need is Love" ile listeleri zorlarken, Scott McKenzie adlı bir genç adam, tüm gençlere saçlarına çiçekler

BEAT KUŞAĞI

Hipilerin San Fransisco'da toplanmaya başlamalarından 10 yıl önce 50'li yılların sonunda, bir başka grup kuralları, en azından yaşam biçimlerini belirliyordu: Beat kuşağı.

İşin ilginç yanı, Beat'lerin bir edebiyat akımı olarak doğmalarıydı. Buna karşın, konuları edebiyat dışında kaldı. Yazı tekniklerini geliştirip edebi eser vermektense, bir sanatçının gerçek yaşamıyla, sanatı arasındaki kopukluğu irdeleyen çalışmalar yaptılar. Jack Kerouac, William S. Borroughs gibi yazarlar ve

şarkılar, dinleyicisi ve kendisi arasında iletişimi rahatlıkla sağlıyordu. 60'ların

da geliştiren gruplar artık müziğin yerini alan basit bir-iki notayla çalışıyordu.

Hayranlığın hastalıklı belirtisi: HİSTERİ

Pop dünyasında bir yıldızı ürküten üç olgu vardır. Bunlardan ilki, sözkonusu ünlü kişinin hayranının olmaması; ikincisi, hayranlarının şov sırasında histeri krizi geçirip kendi kendilerine zarar vermeleri; son olarak da hayranların kendilerinden geçip, uğrunda her türlü çılgınlığı yapmayı göze aldıkları yıldıza zarar vermeleridir.

Garip gibi görünse de POP dünyasının ünlüleri histeri olgusundan uzak yaşayamazlar. POP yıldızlarının hayrana ihtiyaçları vardır. Ancak hiç biri her gece salonları doldursa bile güzel güzel oturmuş, kendilerine alkışla, dendiği zaman kibarca alkışlayan seyirci kitlesiyle karşılaşmak istemezler. Evet, müzisyenler, aktörler, POP yıldızları seyircinin durup kendilerini de dinlemelerini isterler. Ne var ki sanatçı sahneye çıktığı an seyircinin coşkusunu görmek ister. Bu garip ilişki iki yönlüdür. Seyirci coşkusuyla yıldızı, yıldız da müziği ve dansıyla seyirciyi tatmin eder. Bununla birlikte, sanatçı sahnede ne yaptığını bildiği sürece seyircinin coşkusunun histeriye dönüşmesini engelleyebilir.

En fanatik hayranlar, buluğ çağındaki gençlerdir. Bazen masum, tatlı bir genç kız aniden kontrolden çıkıp, çığlık atmaya, ağlamaya, kendinden geçerek gülmeye başlayabilir, hatta düşüp bayılabilir.

Histeri, topluluk içinde başlar ve adeta bir çığ gibi büyür. Histerik hareketlerin konser salonlarında, açık hava tiyatrolarında başlayıp, orada biteceklerini gösteren bir kural yoktur. Bir kız hayranının George Harrison'a yazdığı gibi mektuplarda da sürebilir: "Sen gördüğüm en yakışıklı erkeksin ve senin için ölmeye hazırım." Bu örnekte görüldüğü gibi fanatik hayranlar başkası uğruna ölmeyi bile düşünebiliyorlar.

Monkees grubu İngiltere'ye ilk gelişinde havaalanında 800 kadar hayranının saldırısına uğradı. 800 genç polis tarafından toplanıp anne ve babalarına teslim edildi. Yine buna benzer bir olay David Cassidy'nin turnesi sırasında yaşandı. Ünlü şarkıcının kaldığı oteli öğrenen hayranlar yüksekçe bir binanın çatısına çıkıp, Cassidy kendini göstermedikçe aşağı inmeyeceklerini söyleyip, güvenlik görevlilerine, organizatörlere vs. zor anlar yaşattılar.

Daha da ilginci 13 yaşındaki bir kız çocuğunun "Bir gün mutlaka bayan Cassidy olacağım" şeklindeki iddiasıdır. Bu küçük, çılgın hayran bir gazeteciyle yaptığı söyleşiye şöyle devam ediyor: "Bana gülebilirsiniz, benimle alay edebilirsiniz. Ama bir gün Bayan Cassidy olacağımdan yüzde yüz eminim. Arada başka bir kadın olabilir düşüncesi beni çıldırtıyor. Bazen intihar etmeyi bile düşünüyorum. Bana gelince David'e sadakatim sonsuz. Hiç bir erkek arkadaşımın elimi bile tutmasına izin vermiyorum."

Özellikle Amerika ve Avrupa'da herhangi tanınmış bir grup ya da şarkıcı turneye çıkmaya görsün, o bölgedeki tüm hastaneler her türlü histerik vak'aya karşı uyarılır ve hazır tutulur. Özellikle kızlar "ilahları" yakından görebilmek için itişme kakışma içinde ezilebilir ya da kontrolden çıkıp, kendilerine zarar verecek hareketleri yapabilirler...

Peki "ilahlara" yaklaştıkları zaman ne oluyor? Johnny Ray, hayranları yüzünden iki kez ezilme tehlikesi geçirdi. Adam Faith'i ipek kaşkolundan yakalayan iki kız hayranı, neredeyse şarkıcıyı boğuyorlardı. Cliff Richard yine böyle bir olayda hastaneye kaldırıldı. Muhafızlarıyla dolaşan Tom Jones ise "Bazen öyle korkuyorum ki, hayatımın güvencede olduğundan şüphe ettiğim anlar bile oluyor." şeklinde yakınmaktan kendini alamadı.

Hayranlarının davranışı hakkında kendisine ne düşündüğü sorulunca Mick Jagger şöyle cevap verdi: **"Şov yaparken karşımdakilerin her an patlamaya hazır olduklarını hissediyorum. Gençler bizim için ya da yaptığımız müzik için çığlık çığlığa bağırıp kendilerinden geçmiyorlar. Bunların etkisi son derece yüzeysel. Sahneye her çıkışımda gençlerin benimle iletişim kurmak, bana bir şeyler anlatmak istediklerini seziyorum. Fakat anlatmak istedikleri benim ve yapılan müziğin tamamen dışında; dünyayla, yaşadıkları toplumla ve o toplumun sorunlarıyla ilgili. Kanımca, tüm bu davranışların sebebi, toplum ile gençler arasındaki iletişim uçurumundan kaynaklanıyor. Bu çocuklar özgür olmak istiyorlar ki bu onların en doğal hakları. Ancak hemen belirteyim: özgürlük istemeleri onların alkolik olmak, uyuşturucu kullanmak ya da anaya babaya kötü davranmak istemeleri şeklinde yorumlanmamalıdır."**

ları biçimlendirme ve yönlendirmede büyük ağırlık kazandılar. Müzik-eğlence biçimleri tekeller tarafından üretilmeye ve pazarlanmaya başlandı. Bunun bir sonucu olarak, kitle iletişim araçlarının ve müzik tekellerinin bürolarında yeni gençlik akımları/ modaları yaratıldı, var olanların çoğu özümsendi ve metalaştırıldı.

Dayatılan yaşama kültürüne karşı gençlik kendininkini koymaya, kendi yaşama biçimini, değer ve davranışlarını oluşturmaya çalıştı. (İşte gençlik akımlarının üstüne kurulu olduğu çelişkiler bunlar). Akımlar az veya çok bilinçli, değişik derecelerde kitle iletişim araçlarından etkilenmiş ve egemen kültür biçimine karşı direniş olarak ortaya çıktılar. Çoğunlukla merkezde müzikal bir stil ve onun çevresinde diğer karakteristikler bulunuyordu. Giysi, dış görünüş, saç, konuşma, ritüeller, aralarındaki ilişkiler kompleks bir dışavurum, katılanlar için bir kimlik durumuna biçimlendiler. Akımlar tek tek veya grup olarak, işte veya boş zamanda, olanaklı her yerde boy verebiliyordu. Semboller eşya ve tüketim sunumundan özenle ve bilinçlice seçiliyordu. Grubun değer ve davranışlar yelpazesiyle anlamlı bir uyum içindeydiler.

Rock'n Roll, Teds, Mods, Vietnam kuşağı, Punklar, mistik tarikat kültürleri bu gençlik akımlarından birkaçı. Çevrelerini kurtarmak, yaşamın donuklaşmış gerçekliklerine hareketlilik kazandırmak, insanlar arasındaki duvarları yıkmak, kadının ezilmişliğiyle savaşmak ezilmesiyle savaşmak; bunlar gençlik kültürlerindeki olumlu öğelerden yalnızca birkaçı. Gerçi şurada burada sorunlar soyutlanmış ve çarpıtılmış olarak ele alınıyor, ama gene de gençlik kültürlerinde anlamlı birşeyler yapabilmek, hoşnutsuzluk uyandıran gerçekliği değiştirmek yönünde birçok önemli çaba var. Bu sayfada size kaba çizgileriyle 50'lerden sonraki belli başlı akımları vermeye, çalışacağız. Birbiriyle içiçe, kendi içinde büyük çeşitlilik ve ayrılıklar gösteren gençlik kültürlerini böyle kısaca ele almanın yetersiz olduğunu biliyoruz. Bu sayfadaki ayrımlara ve yargılara katılmayabilirsiniz bile. Ancak bu kısa bakışın değişik değerlendirmeleri, gençlik kültürlerinin başka açılardan tartışılmasını getireceğini umuyoruz.

takıp, San Fransisco'da toplanmaları için çağrıda bulunuyordu. Londra sokakları ansızın bol ve uzun elbiseli, kaftanlı, her tarafından boncuklar sarkan gençlerle dolmaya başlamıştı.

'Hippies', 'Freaks' ya da 'Heads' olarak adlandırılan çiçek çocuklarının yaşama biçimleri, 50'lerde Beat'lerin öncülüğünü yaptığı akımın yaşama biçimine benziyordu. Cinsel özgürlüklerine ve uyuşturucu kullanma özgürlüklerine kavuşarak, bireysel olarak özgür olacaklarını savunma, her iki akımda da vurgulanıyordu. Varlıklarını sürdürebilmeleri için tümüyle bağımlı oldukları kapitalist toplumdan ayrılıp, kendi alt kültürlerini oluşturma yoluyla kişiliklerini kanıtlamak istiyorlardı. Fakat iki akım arasında önemli farklılıklar da vardı.

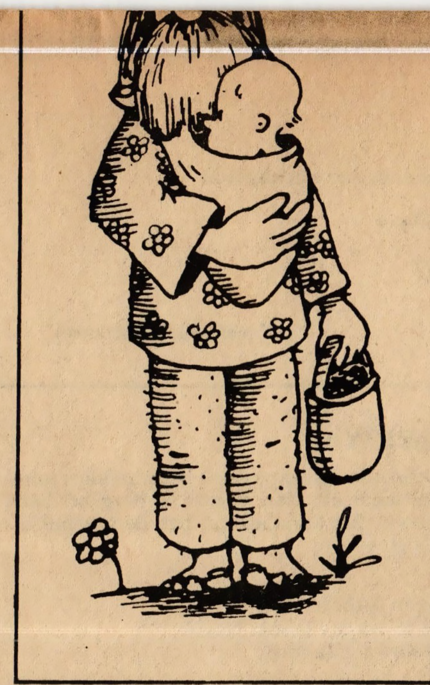
En önemli farklılıklardan biri, niceliksel bir farklılıktı. Beat'ler kendilerini toplumdan soyutlamış bireylerden oluşan gruplardı. Oysa hipiler, basit ama bütünleşmiş bir felsefesi ve grup dayanışmalarını güçlendirecek özel iletişim sistemleri olan bir kitle hareketiydi.

Bir diğer farklılık ise, hipilerin önemli ölçüde uyuşturucu kullanmalarıydı. Kendi felsefelerinin bir parçası olarak başlangıçta uyarıcı maddeler alan Beat'ler de sonraları morfin ve eroine kaydılarsa da, hipiler kişiliklerinin ve birliklerinin temeli olan psychedelic bilinç kavramına bağlı kalmak için çok zararlı bir uyuşturucu olan LSD'den vaz geçmiyorlardı.

Oysa harikalar yaratıcısı olarak kabul edilen LSD neden olduğu ölümlerin yanısıra, psikolojik olarak da birçok hipinin çöküşünü hazırladı.

"Alternatif Toplum" oluşturma çabalarının ilk önemli gelişimi, yeraltı basınlarının ortaya çıkışıydı. Böylece felsefelerini tanıtma ve yaygınlaştırma fırsatını buldular. Ama toplumsal yapıda köktenci bir değişimi gerçekleştirmek için giyimleri, müzikleri ve kendi iletişim araçlarından daha etkin çözümler bulmaları gerektiğini düşündüler. O dönemde ortaya çıkan komün hareketi, kendine yeten gruplarla, teknolojinin varlığını yadsıyarak, içinde yaşadıkları toplumla olan sorunlarını çözme iddiasını ileri sürüyordu. Ütopik bir komünel yaşam tarzı oluşturarak, toplumsal bir soruna bireysel bir çözüm arama çabasına girdiler. Başlangıçta bir çok kesimden destek gördülerse de, uzun dönemli bir çözüm getiremedikleri için kısa sürede etkinliklerini yitirdiler.

Pasifizm, hipi kültürünün temel ilkesiydi. Genellikle politik hareketlerden uzak kaldılar ve mistik görünümlerinin altında, ev, araba, televizyon yerine, plak uyuşturucu, müzik seti satın alan bir tüketici grubu haline geldiler.

Allen Ginsberg, Gregory Corso gibi şairler yapıtlarında, günlük yaşam deneyimlerinden örnekler veriyorlardı. Yarın için yaşamaktansa, bugün için yaşamayı kendilerine ilke edinmişledi. Budizmden ve çeşitli felsefi akımlardan da etkilenerek bu görüşlerini yaşam felsefesine dönüştürdüler. Bu felsefenin önemli noktalarını şöyle sıralayabiliriz:

1- Bugün, onu yaşayabildiğimiz için bir gerçektir. Oysa yarın, ne olacağını bilmediğimiz bir gerçeği ifade eder. Bu yüzden yarın, gerçek olamaz.

2- Yarın gerçek olmadığına göre çalışıp, çabalamak, ilerlemek anlamsızdır.

3- Çalışmak, ilerlemek, daha iyiye ulaşmak anlamsız olduğu için de sorumluluklar, dinsel ve ahlaksal değerler, boş **kavramlardır.**

Etkileri **hâlâ** gözlenen Beat'lerin başarısızlığından söz etmek olanaksız. Ancak özgül bir başarından bahsedilebilir mi? Bu da pek olanaklı değil işte! **Çünkü** "özgürlük" bugün de dillerden düşmeyen bir kavram. Bir çok grubun dayanak noktası, yapı taşı. Bütün bunlara karşın, otoriter, şekilci kalıpları yıkarak, özgürlüğü aramak için bir araya gelen en büyük grup Beat'ler dir.

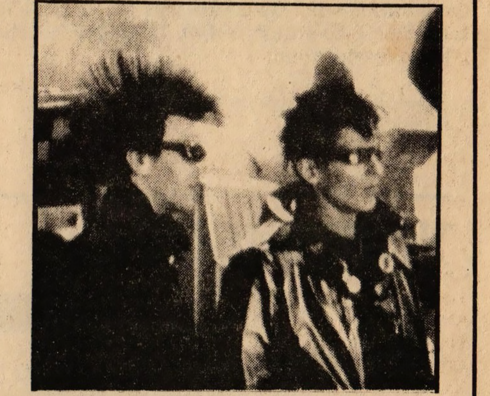
PUNK

Punk 70'lerdeki işsizliğin ve ekonomik çöküşün müziksel dışa vurumudur. Bu akım, ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde 70'li yılların başında ortaya çıktı. İngiltere'deki başlangıcı ise 1976 yılına rastlar. Önceleri bir boş zaman uğraşısı olarak belirdi. Akım haline dönüşmesi, müzik tekelleri ve kitle iletişim araçlarının bu uğraşa el atmasıyla gerçekleşti. 1976 yılında plak satışlarının düşmesi üzerine, tekeller o sırada adından söz ettirmeye başlayan, ancak çıkışı hiç de piyasa yönelimli olmayan Punk'a dört elle sarıldılar.

Punk giyiminde önemli olan, mümkün olduğunca çok göze çarpmaktır. Yırtık, pırtık, yazıyla dolu tişörtler, amblemle süslenmiş deri ceketler, kısa asker saçı, yüreklilerin burunlarına ya da kulaklarına taktıkları çengelli iğneler, Punk erkeklerinin görünüşünü belirliyordu. Punk kızlarının başlıca aksesuarı ise zincir ve tasmalar, abartılı makyaj ve rengarenk saçlar....... Bir şey ne kadar çok dikkat çekerse o kadar Punk sayılıyor.

Punk'ın ortaya çıkışında, müzik piyasasındaki belirli gelişmelere duyulan tepkinin önemi büyük. Yıldızların ön plana çıkmaları ve karmaşık düzenlemelerle giderek izleyiciden uzaklaşan bir gelişme içine girmeleri, bazı gençlerin kendi müziklerini kendilerinin yaratması istemiyle üç akord üzerine kurulu basit ve tekdüze ritmlı, özgün bir stil yaratmalarına yol açtı. Müzik, belirgin olarak 60'lı yılların başındaki Rock müziğine yönelir.

Belli başlı Punk grupları arasında, ilk kuşak Punkçılardan sayılan **Sex Pistols**'ı ve bundan sonra ortaya çıkan **Ultravox**'u, **Stranglers**'ı sayabiliriz. Punk şarkı sözlerinde, hiçbir ayrım gözetmeyen saldırgan ögeler karamsarlık ve kişisellikten uzaklık ağırlık taşımaktadır.

PSİKOLOJİ

KORKMAKTAN KORKMAK EN BÜYÜK KORKUDUR!

DR. HİKMET FERDÂ

"Phobia" ya da dilimizde kısaca "fobi" dediğimiz olgu, psikolojik açıdan özetle: "korku" ve "çekinme" anlamlarına geliyor. Çoğu kimse: "takıntı" ve "saplantı" anlamlarına gelen "mania" ile "phobia" yı birbirine karıştırır. Oysa bunlar, birbirinden ayrımlı iki ayrı ruhbilimsel olguyu yansıtan, iki ayrı terimdir. 'Mania'lara bağlı olarak beliren tiplere "maniak" denmekle birlikte, "fobisi" olanlar için ruhbilimciler belli bir ad, belli bir terim kullanmaktan kaçınmışlardır. Çünkü fobilerin psikanalitik anlamda bir hastalık sayılıp sayılamayacağı tartışmalı olmakla birlikte, "mania"ların hastalık çerçevesi içine sokulması, hemen hemen psikanalizmanın tarihiyle birlikte başlamıştır.

Herkesin genel olarak, küçük ya da büyük, önemli ya da önemsiz bir fobiye sahip bulunması, aslında çok doğal... Çevreyi rahatsız edici ölçülere varmadığı sürece de, belki sağlıklı bir ruh yapısının belirtileri. Bu tür fobilerin birçoğu, pratikte çok az zararları olan, insanı bindebir rahatsız eden korkulardır. Resmî ve bilimsel araştırmalar, günümüzde çoğu kimselerin; uzun saçtan, kadınlardan (ya da karşıt cinsten ise erkeklerden) güzel ya da çirkin insanlardan, ölülerden; öldükten sonra yaşamaktan ya da ölümden sonra yaşamın olmasından ya da olmamasından doğan özel fobileri bulunduğunu ortaya koymuş. Küçük küçük korkular, bireysel olarak başlamakta, giderek toplumun çok önemli kesimlerini kapsayabilmektedir. Araştırıcıların verdiği bilgilere göre, bu konuda yedi yüzden fazla değişik tür fobi saymak olası. Bazı kimseler giysi ve moda fobisine sahiptirler; iyi ya da kötü giyimli kişiler onlarda ürküntü uyandırırlar. Bazıları ise resmî dairelerdeki görevlilerden, hastane ve kliniklerdeki hekim ve hastabakıcılardan korkarlar. Evlilik yaşamı ya da çıplaklık gibi durumlar da fobi konusu olabilmektedir. Bir bölüm psikiyatrlar, fobilerin tıpkı bir savunma mekanizması gibi, endişeye karşı bir silah olarak kendiliğinden geliştiği kanısındalar. Genel psişik yapıyı aşırı derecede zorlayan ve rahatsız eden "endişeler" karşısında bir savunma mekanizması olarak fobilerin gelişmesi, bazı durumlarda bir kurtarıcı rolü oynayabilmektedir. Böylece fobilerin bir çoğu, süje ürkütülmeksizin yapılacak denemelerle "tedavi" edilebilmektedir. Sözgelimi böyle önemsiz bir endişe yüzünden yüksek yerlere çıkmaktan kaçınan: (Acrophobia sahibi) bir insan, yüksek bir yere çıkmanın kaçınılmaz ve zorunlu olduğu durumlarda, duyacağı korku ve endişeden kurtulabilmektedir.

HERKESİN VAR BİR KORKUSU

teraslarında bulunmaktan çekinirler.

AEROPHOBIA: Yüksek ve büyük nesnelerin doğurduğu korku. Bu tür kişiler, piramitlerin ya da "Özgürlük Anıtı" gibi nesnelerin karşısında huzursuz olurlar.

AGORAPHOBIA: Açık yer ve alan korkusu,

AILUROPHOBIA: Kedi korkusu

ALGOPHOBIA: Acı, ıstırap korkusu.

ANDROPHOBIA: Erkek korkusu... Bu tür korkuların, bekâretin ortadan kalkmasıyla kaybolduğu görülür.

ANTHOPHOBIA: Çiçek korkusu. Bu tür kişiler, önemli günlerde kendilerine çiçek gönderilmesinden de hoşlanmazlar.

APIPHOBIA: Arılardan korkmak.

ANTHROPHOBIA: Kalabalık korkusu. (Ochlophobia da denir)

ASTRAPHOBIA: Fırtına ve şimşek korkusu. (Tonitropkobin)

AUTOPHOBIA: Yalnız kalma korkusu.

BACCILOPHOBIA: Mikrop kapma endişesi.

BALLISTOPHOBIA: Kurşun ve fişek korkusu.

BATHOPHOBIA: Derinlik korkusu. Bu tür kişiler açık denizlerde ve derin yerlerde yüzemezler. (Thalassophobia)

BELONEPHOBIA: İğne ve enjeksiyon korkusu

BOTANOPHOBIA: Bitki korkusu.

CERAUNOPHOBIA: Alev korkusu. (Pyrohiba da denir.)

CHROMOPHOBIA: Renk korkusu.

CLAUSTROPHOBIA: Kapısı açık yerlerin doğurduğu korku.

CLINOPHOBIA: Yatak korkusu.

DECIDOPHOBIA: Karar vermek korkusu.

ENTOMOPHOBIA: Böcek korkusu.

EROMOPHOBIA: "Yalnızlık duygusu" korkusu. **Autophobia**'dan farklıdır. **Autophobia**, yalnız kalmaktan korkmak anlamına geldiği halde, **Eromophobia**, bu duyguyu yaşamaktan korkmak anlamına gelmektedir.

ERGOPHOBIA: İş ve çalışma korkusu. (Penophobia da denir-.)

GEPHYDROPHOBIA: Köprüden geçme korkusu.

GYNOPHOBIA: Kadın korkusu. Hiç bir ciddî nedene dayanmaksızın karşı cinsten çekinme.

HEMATOPHOBIA: Kan korkusu. Bu fobiyi taşıyanlar bir damla kan karşısında büyük telaş belirtileri gösterirler.

HYDROPHOBIA: Deniz ve göl korkusu.

IATROPHOBIA: Doktor korkusu.

MONOPHOBIA: Tek (solitaire) kalma korkusu.

MYSOPHOBIA: Kirlenme ve bulaşıcı hastalığa yakalanma korkusu.

NECROPHOBIA: Ölü korkusu.

NOSOPHOBIA: Hastalık korkusu. (Panthophobia da denir-)

NUCLEOMİTİPHOBIA: Nükleer silah ve atom bombası korkusu. (Bugün dünya literatüründe yaygın olarak, bunun yerine "Nükleerofobi" terimi kullanılmaktadır. Dilimizde de bu terim benimsenmiştir.)

NYCTOPHOBIA: Gece ve karanlık korkusu.

OMBROPHOBIA: Yağmur korkusu.

PECCATOPHOBIA: Günah işleme korkusu.

PEDIPHOBIA: Çocuk ya da bebek korkusu.

PHOBOPHOBIA: Başkasının korkusu dolayısıyla endişe duymak.

PSYCROPHOBIA: Soğuk korkusu.

SITOPHOBIA: Yiyecek, yemek korkusu.

SOPHOPHOBIA: Öğrenme korkusu.

TAPHEPHOBIA: Diri gömülme korkusu. En güzel ifadesini Edgar Allan Poe'nun öykülerinde bulmuştur.

TECHNOPHOBIA: Teknoloji korkusu.

THANATAPHOBIA: Ölüm korkusu.

TRICHOPHOBIA: Saç korkusu.

VERBOPHOBIA: Söz ve kelime korkusu.

VESTIOPHOBIA: Giysi korkusu.

XENOPHOBIA: Yabancı korkusu.

ZOOPHOBIA: Hayvan korkusu.

OYUNLAR

SATRANÇ

ZAVEN ÇİĞDEMOĞLU – VASFİ GÜÇER

SATRANÇ MAÇLARININ YAZILMASI (CEBİRSEL SİSTEM)

Her taş (piyon hariç) kendi ilk harfi ile (büyük harf) gösterilir. Ş:Şah, V:Vezir, K:Kale, F:Fil, A:At.

Piyon bulunduğu karenin kodu ile gösterilir. Satranç tahtası Beyaz'ın solundan başlayarak sağa doğru (Siyah'ın sağından başlayarak sola doğru) sıralanan dikeyler sırayla a, b, c, d, e, f, g, h olarak küçük harflerle gösterilir.

Aynı sekilde Beyaz tarafından aşağıdan yukarıya doğru sıralanan yataylar sırayla 1, 2, 3, 4; 5, 6, 7, 8 numaraları verılır. Böylece satranç tahtasındaki 64 kareye adları verilir. Satranç tahtasının merkezindeki 4 karenin adını bilmekte yarar vardır.: Örneğin d4, d5, e4, e5 kareleri merkezde kontrol edilmesi gereken en önemli karelerdir.

- Bir taşın alış yapması halinde o taşın büyük harfi ile gittiği karenin arasına X işareti konur. Örneğin K×d5 veya F×e4 gibi. Piyonların alış hali ise büyük harf olmadığından dikeylerin adıyla yazılır.

Örneğin d×e5 veya g×f3 gibi. "Geçerken alış" halinde ise bunu belirtmek için yanına (e.p.) harfleri eklenir. Örneğin Beyaz'ın e5'de piyonu vardır, siyahlar ise f5 oynarlar. Beyaz bunu şu şekilde alır ve yazar: e×f6 (e.p.).

- Aynı kareye aynı cins 2 taşın da gelme durumu olduğunda bir önceki geldikleri kare ile ilgili açıklama konmalıdır. Örneğin Beyaz'ın bl ve f3'te 2 At'ı vardır, ve Ad2 şeklinde yazarsa hangi At'ın d2 karesine geldiği anlaşılmaz, onun için Abd2 veya Ald2, diğeri içinse Afd2 veya A3d2 yazılır

- Bir piyonun son yataya ulaşmasıyla, yapılan hamlenin yanına yeni taşın büyük harfi ilave edilir. Örneğin d8V veya f8A gibi.

Bazı semboller:

0-0: hl veya h8 Kale'si ile yapılan Küçük Rok (Şah tarafına).

0-0-0: al veya a8 Kale'si ile yapılan Büyük Rok (Vezir tarafına).

×: taş alma..

+ (artı): Şah çekme.

+ + (çift artı): Çifte Şah çekme.

#: Mat.

!: kuvvetli hamle

?: yanlış hamle

!!: çok kuvvetli hamle

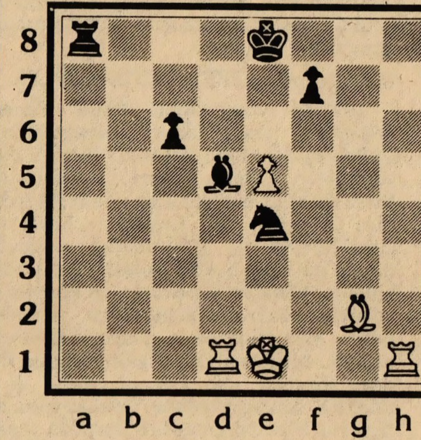
??: çok yanlış hamle

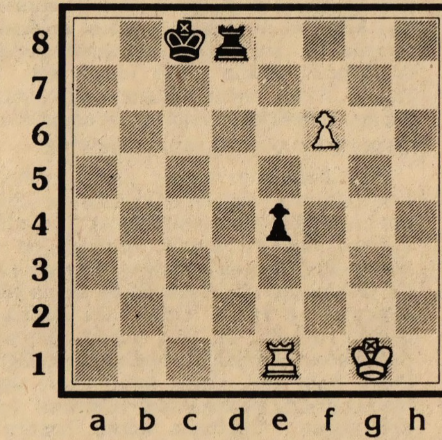
SAH CEKME VE OYUNUN KAZANILMASI

Şahın bulunduğu karenin rakip taşlardan herhangi biri tarafından kontrol edilme haline yani rakip bir taşın tehdidi altında bulunmasına Şah çekme denir. Bu durumda rakip son hamlesi ile Şah'ımızı tehdit etmekte, Şah'ın bulunduğu kareyi kontrolu altına almış olmaktadır. Eğer biz rakibin Şah tehdidini etkisiz hale getiremezsek Şah "Mat" olmuş demektir. Ayrıca kendi Şah'ını "Şah çekme" tehdidinden koruyan bir taşımız rakip Şah'a da "Şah" tehdidinde bulunabilir.

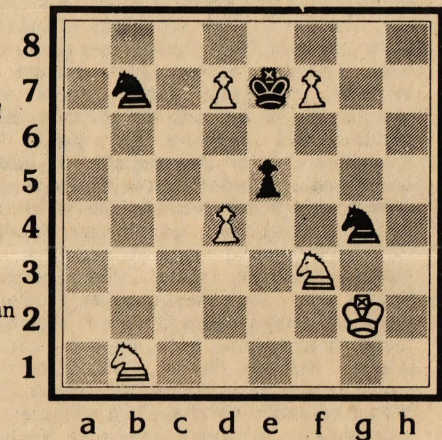
Oyunun kazanılması için ya rakip Şah'ı "Mat" etmemiz veya rakibin oyunu kendisi için ümitsiz olarak görmesiyle "Terk" ettiğini belirtmesi gerekir.

Taşların hareketlerini daha iyi izlemek için, aşağıda verilen 2 örnek diyagramda, karşılıklı olarak yapılmış 5 hamlede maçın 40. hamlesine gelindiğinde satranç tahtasındaki değişmeler sonucu, beyazlar, rakibinin zaman sıkışmasından yararlanarak kalan 2 saniyede eşit durumdaki maçı kazanıyor. Çünkü siyahlar zaman aşımı ile belli sürede belli sayıda hamle adedini tamamlayamamıştır.

36. 0-0 0-0-0
37. K×d5 c×d5
38. F×e4 d×e4
39. Kel f5
40. e×f6 (e.p) ve zaman aşımından kazanıyor!

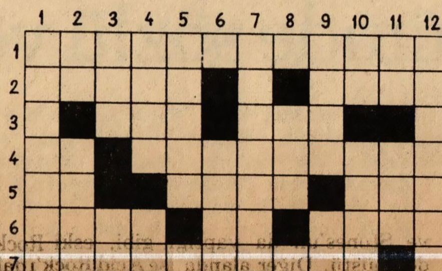
Yandaki diyagramda ise hamlede olan beyazlar oyuna şöyle devam eder.
36.d8V+ A×d8
37.f8A Ş×f8
38.d×e5 Şe7
39.A1d2 ve berabereyi kabul ediyor!

BULMACA

NEVZAT ERKMEN

Çapraz bulmaca

PİAFF DEĞİL!

SOLDAN SAĞA

1 1926 doğumlu şair romancının adı ve soyadı (Bir yapıtı: "Tütün Yorgunu")
2 Tersi: Put ya da "çok sevilen kimse" (Fransızca)...
"Ben Size Konuk Gelende" şairi Aydın Hatipoğlu'nun doğduğu il.
3 "Kara Lastiğin Mutsuzluğu" hikâyesiyle Yeni Adımlar - Sabahattin Ali

yapıt...
1938-39 yıllarında Ankara'da 12 sayısı çıkarılan "Kalem" dergisinde yazılarına rastlanan, İsmail Hakkı önadlı yazarın soyadı (İlk doğan çocuk demeye gelen nevzat sözcüğüyle eşanlamlı bir Türkçe ad).
6 Tanrısal ("Derim bir cevv-i ________ geniş bir darbe-i şehper. - Fikret")... Do'dan bir önceki nota.
7 Kırşehir'deki Hacı Bektaş dergâhında postnişin olmuş bir şair "Baba" (Konyalı mıymış? 1875'te mi doğmuş? Bilinmiyor.) Bu "Baba"nın aradığı-

Çok geniş bir alanı kapsayan "phobia"lar, psikiyatrlar tarafından bazı özel durumlarda önemle karşılanan ama gerçekte çok küçük ve önemsiz hastalıklardır. Yine de, daha önce belirttiğimiz gibi, psikologların birçoğu fobileri hastalık tanımlaması içine sokmaktan kaçınmaktadırlar. Aşağıda sayıları bir hayli kabarık ve pek bilinmeyen fobilerden bir demet veriyoruz. İnceleyin bunları... Bunlardan biri ya da birkaçı sizlerde de bulunabilir. Ama sizde de bir fobi var, diye sakın endişelenmeyin. Çünkü psikologların birçoğunda da bazı önemsiz fobilerin varlığını biliyoruz.

ACROPHOBIA: Yükseklik korkusu. Bu tür bir korkuyu taşıyan kişiler, uçaklara binmekten, yüksek dağ tepelerine tırmanmaktan ve gökdelenlerin

BİLİM

MAKİNE TÜRKLER

VEHBİ BELGİL

Evliya Çelebi (1611-1682) Türk Yazını'nın ünlü adlarından biri. 10 ciltlik Seyyahatname'si önce, döneminin düzyazısı (nesri) için önemli bir kaynak. Anlattıkları ve anlatış biçimi, roman ve öykü türlerinin bulunmadığı bir zaman için yazınsal değer taşıyor. Çelebi, gördüklerini, duyduklarını, kolaylıkla ilgi çekmeleri için, abartmalı olarak, mizahi bir dille kâğıda döküyor. Fakat, gözlemlerini ayrıntılarına kadar, doğru olarak belirtiyor. Tabii, yine mizahçı diliyle. Bu yüzdendir ki, biz onun dev yapıtını sıkılmadan, hatta artan bir ilgi ile okuyoruz.

Evliya, zamanının insanları, politikacıları, askerleri evliyaları; evleri, yolları, taşıtları, giyim-kuşam biçimleri, camileri, kaleleri, konuşma biçimleri, inanışları, ürünleri... hakkında çok ilginç bilgiler veriyor.

Halkımıza "abartmacı", "yalancı", "zevzek" olarak tanıtılan bu önemli fikir adamımızı, ben bu sayfada, "bilim"le ilgili yönleriyle tanıtmak istiyorum. Aşağıdaki parça, üstadımızın bilimsel iki gözlemi veya aklından geçirdiği buluşları.

"Çarşıda toplam beş yüz dükkân vardır. O kadar düzenli yapılmıştır, o kadar mâmur ve süslüdür ki her bir dükkâncıkta birer Mısır hazinesi vardır. Her esnafı sokak sokak ayrılmıştır. Saatçiler, kuyumcular, kitap basmacılar, berberler, terziler çarşıları öyle süslüdür ki her biri âdeta bir Çin tablosudur. Ve acâip sanatlarda ve tuhaf âletler islemede emsalsiz çarşılardır. Çalarlı, zamanlı, ~~ay'lı,~~ günlü, burçlu, takvimli asma çalar saatleri işlenir. Her yaratığın resimleriyle türlü türlü saat yaparlar ve bütün şehir içinde ne kadar değirmen varsa, ne at, ne sığır, ne insan çevirir. Değirmenleri, kebap şişlerini, kuyulardan kovalar ile su çekmeyi, kırlarda gezen arabaları atsız ve sığırsız hep hile ve şeytanlıkla ve ustaca yapılmış saat çarkı ile işletirler. Değirmenleri, kebap çarkları, kuyuların dolapları ibretle görülecek arabalardır. Ama her araba kırda giderken yüz kantar yük (5,5 ton kadar) çeker. On öküzün çeviremeyeceği arabaları çarklar çevirip düz yerde rahat gider. Ancak araba üzerinde bir kâfir, elinde bir çatal demir uçlu sırığı var, onunla arabayı sağa ve sola çevirir. Eğer araba hızlı gitsin derse saat gibi arabanın çarklarını kurup sürat üzere gider.

(Başka garip bir sanat): Bu Viyana (Beç) şehrinde çeşit çeşit demirden el değirmenleri yapıp heybe yahut hararlara (büyük çuval) koyup götürürler. Bir saatte iki kile-un öğütür. Her ne kadar bütün çark âletleri demirdir, ama gayet hafiftir, ağır değildir. Yola gidenlere gayet gayet lâzımlı el değirmenleridir.

(Başka bir tür): Bir tür küçük sandık içre yine demirden un değirmenleri yaparlar. İnsan çevirmeden çarklar çevirir. Hemen buğdayı eksik etmeyip on iki saatte bu çarkların kurdukça gayet ince un öğütür.

(Başka bir ustalık): Dört ayaklı bir demirden çarktır. Ne zaman ki et kıymak ve soğan doğramak ve tütün kıymak ve başka şeyler doğramak isteyen, hemen bu çarkların saatin kurup o saatte beş vakye (1283 gram) tütün ve elli kıyye (okka) eti öyle kıyar kim güya macun eder.

Bu hakir-i pürtaksir, yine Viyana şehri içini seyr ve temaşa ederken çarşısına uğradıkta yüz adet dükkânlardır. Bazı dükkânların önlerinde, bütün elleri ve ayakları demir zincirli ümmet-i Muhammed esirlerinin kimi kara Arap (zenci) ve kimi genç yiğitler ve kimi ak sakallı ihtiyar pîr-i fâni adamlar mahzun boyunlarını büküp iskemleler üzerine oturup önlerinde tek parça tunçtan havanlar içinde besbase ve kebabe ve tarçın ve karabiber ve kakule ve zencefil ve diğer başka eczaları döğerler. Akşama doğru dükkânlar kapanmaya başladıktan bir kaç kâfirler gelip bu ümmet-i Muhammed esirlerinin bellerinden kuşaklarını çözüp başlarından sarıkları ve kalpakları ve külahları ve bütün giysilerini alıp her adamın koltuğu altlarına birer saat anahtarlarını sokup çevirdi. Derhal bütün ümmet-i Muhammed esirlerinin elleri ve başları ve gözleri ve kaşları oynamaz oldu. Ve başlarından sarıkların ve sırtlarından giysilerin alınca gördüm ki bunlar hep tunçtan saat gibi insan suratında kurulup çarklar ile saat gibi hareket edermiş. Hakîr âlem-i hayrette kaldıkta bizim arkadaşımız Ali Ağa eder: "Evliya Çelebi, vere Allah için şu esirlere bir kaç akçe" diye latife etti. Cidden garip ve acayip manzara idi."

(Seyyahatname'nin aslındaki cümle düşükleri aynen korunmuştur.)

eylama geçme zamanı... üstlanmak... piyer'e artık yetar damak... sana yardım edeceğim... yalnız değilsin.. savaşan binlerce kadınız...

Evet haklısın ama nasıl yapmalı ?... biz kadınlar biz kadınlar yine de onlardan daha zayıfız ...

Claire BRETÉCHER

Öykü Yarışması birincilik ödülünü alan hikâyeci, romancının soyadı...
Tersi: Kutsal ışık.

4 Yineleyim değiştirimi (Uluslararası kısaltması) .
Şair Orhan ve yazar Adnan'ı izleyen iki ad.

5 2... Şarkıcı Bayan Distel'in önadı (Türkçe okunuşu)... Bir (İtalyanca).

6 Tersi: Dede Korkut'un Kanlı Koca-oğlu Kanturalı yiğitlerinin sayısı...
"——— Babam Sınıfı"...
Tersi: Çoğulu "egal" olan Osmanlıca sözcük.

7 Bu zat (2 sözcük), "Rakım Efendi"yle birlikte Şemsettin Sami'nin yazdığı ilk yerli romanlardan birinin adını oluşturur.

8. Başlangıçta yer alan... Em... "——— Gündüz" ("Zekeriya Sofrası"nı yazdı).

9 ——— Dilligil (Ünlü tiyatro oyuncusu ve yönetmeniydi...) Tersi: Kanuni.

10 Tersi: İstasyon... Duygu... Tersi: Doktor (kısaltma).

11 "İkili Oyun" oyununu yazan oyun yazarının soyadı...
"Revzatül- Hüseyn fi Hulâsatı Ahbâri-ı Hâfikayn" adlı kitabı yazan tarihçinin adı (1655- 1716)

12 Şair, yazar; doğum yeri Akhisar; bir yapıtı: "Destanlar" (Soyadı önce yazılacaktır).

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1 Halûk'un babası (2 sözcük)

2 Dorunun açığı (at donu)...
Şarkıcı Bayan Mathieu'nun önadı (Türkçe okunuşu)...
"İdi", "imiş", "ise", "iken" biçiminde türevleri olan, eski kaynaklarda geçen bir Türkçe fiil kökünün tersi.

3 —— Angeles ya da —— Canarreos...
Tersi: "——— Gazete" (Sedat Simavi'nin 1926 da çıkardığı bir gazetenin adı).

4 Tersi: Bir divanı ve "Firûz u Dilefrûz" adlı manzum bir öyküsü bulunan Üsküdarlı, XVII. yüzyıl şairi: (ya da daha kolaycası) koyak...
Tersi: Çok zahmet çekerken karayla birlikte seçtiğiniz...
Nazım Hikmet'in, eşi Nihal Karamağralı'yla birlikte "Korkusuz Murat"ı yazan arkadaşı (iki heceli takma adı).

5 Sahnede oynanmak üzere yazılmış mız adı, "Dağınık" ya da "Acınacak durumda olan" anlamına geliyor.

8 Tersi: Yinelerseniz, Thor Heyerdahl'ın "Easter Adasının Gizi" (1958) adlı yapıtının öbür adı çıkar...
ANİBAL'in içinde saklı çok iri bir memeli.

9 Hayvanın sırtına konulan belleme...
Tersi:_______ GREKO (Girit doğumlu ünlü İspanyol ressamı)...
"Çiçekleri Yemeyin" şairi Özdemir

10 Jivago'nun kısaltılmış ünvanı...
Tersi: "Yunus Emre Oratoryosu"nun bestecisi (soyadı).
Çalışma, meslek.

11 "Eğer" (İngilizcesi); ya da, Tersi: Paris'teki Uluslararası Futbol Federasyonunun Fransızca kısaltmasının ilk yarısı...
Tersi: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun uluslararası kısaltmasının ilk yarısı...
Budacılıkta insanın iyi ve kötü kaderinin dünyaya daha önce gelişinde yaptığı iyi veya kötü hareketlerin sonucu olduğunu savunan öğreti.

12 Nigarî diye bilinen XVI. yüzyıl şairi (2 sözcük); Gelibolulu Âli, onun, "Sultan Selim merhumun nazirini tasvir kıl"dığını söylemiştir (yani, usta bir nakışçıdır da bu şair; adındaki ikinci sözcük ise "aslan" anlamına gelir ki Hazreti Ali'nin lâkaplarından birisidir)

ÇİFTE-ÇETREFİL (ANAKROSTİŞ)

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ:

I. Önce aşağıda tanımları verilen sözcükleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir yatay çizgi üzerine gelecek biçimde yazın.

II. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Kara kareler, iki sözcük arasını gösterir. Bir satırın sonunda kara kare yoksa, bu sözcüğün alttaki satırın başına sarktığını gösterir.) Tanımları verilen sözcüklerin tümünü doğru olarak bulamazsanız, hiç üzülmeyin. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça kimi sözcükler belirmeye başlayacaktır.

III. İşte o zaman bulmacadaki sözcüklerden yararlanarak tanımların karşılarındaki sözcükleri bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizinindeki harf sırasını göstermektedir.)

IV. Bulmaca tamamlanınca, büyük bir "şair, deneme yazarı"mızın, sırasıyla 1979'da, 1976'da ve 1972'de yayımlanan üç yapıtının (olaylar-anılar, anılar ve şiirler) adları çıkacaktır.

1 A	2 E	3 F	4 D	5 E	6 G	7 J	8 A	■	9 B	10 C	11 H	12 C	13 D	14 K
■	15 D	16 C	17 D	18 C	19 J	20 D	■	21 K	22 I	■	23 K	24 B	25 I	26 K
27 J	28 F	29 F	■	30 K	31 I	32 G	■	33 D	34 F	35 I	36 F	37 E	38 F	39 E
■	40 H	41 H	42 B	43 D	44 G	45 C	■	46 B	47 I	48 H	49 H	50 D	51 C	■

İPUCU: ŞAŞIRTMASIN SİZİ HAKKI !

Tanımlar — **Sözcükleriniz**

A. "HAKKIN", başına gelenle (2 harf) tamamlar şu tümcesini "Kemal"in: "İttihaz olunan meslek ve tedabir hakkında ___________ ihtarat ve ihtirazat-ı halisaneye müsaraat eyledikçe." — 1 8

B. Hakkı, Ahmet, Bedrettin, Ekber, Galip, Haydar, Celal, Ebülvefa ve Hüseyin Sadeddin'in ortak başı. — 9 24 42 46

C. Özel ad olmadığı zaman, "usanç veren sürekli ve kaba ses" olur (!) — 18 16 51 12 10 45

D. Bulmaca kahramanımızın, (iyi ki!) doğduğu ilçenin adı. — 33 50 17 43 13 20 15 4

E. "Oğuz Han" romanının yazarı Özdeş'in önadı. — 2 37 39 5

F. Adında "Yumuşak G" olan şair, ressam. — 34 28 36 3 38 29

G. Şair Benli Hasan'ın (? - 1517) şiirlerinde kullandığı ad (yapıtları: "Hikâye-i Şirin ve Pervîz", "Hüsn-i Dil"). — 44 32 6

H. Bay Franz Joseph'in soyadı (haydin verivereyim bir ipuççağızını: Mozart ve Beethoven'le birlikte anılır adı). — 40 41 48 49 11

I. Beşiktaşlı, Bostanzade, Tevfik ve Kemal'in ortak ad ya da soyadı (iks eşittir HAYYAM eksi M'nin "öz"lü bir karışımı). — 25 47 22 35 31

J. Nazım Kurşunlu'nun, "Branda Bezi"nden bir yıl sonra yayımlanan bir oyununun adı. — 7 19 27

K. Bunu bulabilirseniz, "Aferin ya da Yaşa!" derim size. (Aslında ayda bir geliyor bu bayinize.) — 23 14 21 30 26

Çözümler 10. sayfada

VİRGİNİA WOOLF'UN İKİ ROMANI ÜZERİNE

DENİZ FENERİ, BİR ADADA GEÇER, BİRAZ DA KALIK BİR DÜŞÜNCE ADAMIYLA EVLİ OLAN MRS.RAMSEY, BU ADADA, ÇOCUKLARI VE KONUKLARIYLA DIŞGÖRÜNÜMÜYLE ALABİLDİĞİNE DİNGİN BİR YAŞAM SÜRMEKTEDİR. AMA ADA, BİR BAKIMA, KİTLEDEN KOPUKLUĞU VE KİTLENİN GENEL YAŞAYIŞINI KAVRAYAMAMIŞ OLUŞU SİMGELEMEKTEDİR.

SELİM İLERİ

Virginia Woolf ülkemizde çokça tanınan bir romancı değil; bununla birlikte dilimize şimdiye dek üç romanı çevrildi (**Deniz Feneri, Mrs. Dalloway, Dalgalar**), dergilerde bir iki kısa öyküsü, güncesinden parçalar, çok önemli bir inceleme yazısı yayımlandı. Virginia Woolf, yirminci yüzyıl romanını yönlendiren değerli sanatçılardan biridir. Yapıtlarının Joyce ölçüsünde karmaşık, ağır okunabilir olmayışı; bu yazarın, yirminci yüzyılda yazılması kaçınılmaz bir sonuç olan romanı daha yaygın biçimde temsil etmesine yol açmıştır. Romancı, ilk yapıtlarında (**Dışa Yolculuk, Gece ve Gündüz**) geleneksel roman anlayışının çemberini kırmaya çalışır. Ama bu çaba, kesin sonuçlar vermemiştir. Joyce'un **Ulysess**'i yayımlamasıyla, Woolf da önemli bir yandaş bulmanın rahatlığıyla görüşlerini açıklar. Modern roman (kurmaca metin), artık dış dünyanın genelgeçer bir tasviriyle yetinemeyecektir. Yazar, dile getirmek istediği roman kişilerinin iç dünyalarına, zihinlerinden geçenlere eğilecek ve asıl romanı bu gizli kalmış, dışa vurmamış bölgelerde arayacaktır. Böylelikle dışta geçen sahici bir yolculuktan, iç dünyadaki zihinsel yolculuklara kayılır. **Jacop'un Odası**'nda atak bir tutumla zihinsellik öne çıkartılır. Bu roman, savaşın gözü önündeki bir genç adamı dile getirirken; olayların kuru kuruya anlatılmasına, okura aktarılmasına hemen hiç yer vermez. Woolf, İngiliz edebiyatında birçok örneğini bulabileceğimiz yaşam öyküsel romanı tersyüz etmiştir. Jacop'un çocukluğuyla başlayan roman, ölümüyle sona erer. Tam bir yaşam öyküsü söz konusudur; gelgelelim romancı, yaşattığı kişiyi, tarih yazarı tavrından alabildiğine uzak durarak bize yansıtır. Aslında bir yansıtma da denemez buna. Çünkü Woolf, Jacop'u izdüşümlerle canlandırdığından, roman bittiğinde, roman kişisini hayatımızdaki gerçek insanlardan biri gibi kendi içimizde yaşatmaya, onun üzerinde düşünmeye, hattâ zaman zaman onu anımsamaya devam ederiz. Bir takım boşlukların doldurulması tamamıyla bize bırakılmıştır. Jacop, dünyası, çevresi, ilişkileri, bizim kendi değerlendirilişlerimizle yeniden anlam kazanabilecektir. Fakat bu roman, hayli karmaşık bir üslûpla kaleme alınmıştı. (Virginia Woolf) kişileri arasındaki bölümlemeyi, metin içindeki kişiden kişiye geçiş süreçlerini özellikle bulanık bırakıyor; bu yüzden de okuru hayli zorluyordu...

Jacop'un Odası'ndan sonra yazılan iki başyapıt, **Mrs. Dalloway**'le **Deniz Feneri**, romancının geleneksel roman çatısıyla yeniden ödeştiğini de belgeler. Son romanlarından **Yıllar**'sa bu büyük yazarın, geleneksel romana bir kez daha yaklaşmak gereğini duyduğunu açıkça ifade etmektedir. Öte yandan Woolf, demin andığım iki romanıyla, yapmak istediklerinin doruğuna ulaşmıştır.

DEĞERLER ÇATIŞMASINA TANIKLIK

Mrs. Dalloway, tek bir günün, bütün bir Londra'nın çevresinde odaklandırılır. Romanın hayli kalabalık sayılabilecek bir kadrosu vardır; ama bu kadro, giderek en aza indirgenir: Clarissa Dalloway'le çevresindeki bir iki kişi; ayrı bir kesimde de savaş yılgını Septimus ve karısı. Önce Mrs. Dalloway'i tanırız; evlidir, bir kızı vardır, kentsoylu değerlerine alabildiğine bağlıdır; gençliğinde Peter, Sally gibi sıkıfıkı arkadaşları olmuştur. Londra'da yaşamaktadır: Clarissa yollardan geçer... Septimus içinse Londra'da, bütün dünya gibi değersizleşmiş, yok olmuştur. Clarissa için her şey azçok uyumludur. Kuşkusuz bazı derin yalnızlıkları vardır orta yaşlı kadının: evliliği başlı başına bir yıkımdır: **"...yatağı dardı; orada yatıp uyurken -uyuyamıyordu bir türlü- çocukluğundan beri bedenini bir çarşaf gibi sarmalayan o el değmemişlik duygusunu atamıyordu üstünden."** Ama Clarissa, geleneksel-yerleşik değerlerle uyuşmayı, bir çeşit denge sanmaktadır. Tanımadığı Septimus ise, bu değerlerin, uygarlık dediğimiz ince vahşetin savaşla nasıl anlamsızlaştığını bilerek aklın öteki yakasına geçmiştir. Roman boyunca conformisme'le törel değerlerin hiçliği konusundaki bir çatışmaya tanıklık ederiz. Romancı bunu gerçekleştirirken, modern romanın amacına bağlanarak, geleneksel anlatımın karşılaştırma yöntemini bir yana bırakır. Burada Clarissa'yla Septimus arasındaki değerlendiriş karşıtlıkları, söz konusu iki kişinin zihinlerinden geçenler yoluyla verilir. Geleneksel anlatımdaysa, onların bir araya getirilerek, karşılıklı ve dolaysız bir tartışmaya sokulacakları muhakkaktır. Fakat Septimus, çok dolaylı bir yönlendirmeyle Mrs. Dalloway'in ince, kırılgan burjuvaz dünyasını tuzla buz edecektir yine de: Clarissa görkemli suaresinin sonunda törel değerlerin ikiyüzlülüğünü ayrımsar: böylesi bir hayatta her şey sahte, sırıtkan ve insan ilişkileri de, camdan bir duvarla birbirinden ayrılmıştır. Roman, Clarissa'nın sahicilik taşıyıp taşımadığını kavrayamadığımız bir yargısıyla sona erer. Hiç tanımadığı Septimus'un intiharını işiten Clarissa, "onun hayatı fırlatıp atmasına" sevinir; bunda adlandıramadığı bir başka, yeni bir değer görmekte; kendi yoz dünyalarının ötesinde, ilerisinde bir eylem sezmektedir... Clarissa'yı gören eski sevgili Peter, bu değişikliği yalnızca bir "ürkü", bir "ürperti" olarak algılayacaktır. **Mrs.Dalloway**, değerler konusundaki boslukları okurun tamamlamasını dileyen bir romandır.

UĞRUNA ACI ÇEKTIGIMİZ DEĞERLER

1927'de yayımlanan **Deniz Feneri**'yse değerlerin 'değerlilikleri' meselesinde **Mrs. Dalloway**'den daha kesin bir tutumu duyumsatmaktadır. **Deniz Feneri**, bir adada geçer. Biraz da kalık bir düşünce adamıyla evli olan Mrs Ramsey, bu adada, çocukları ve konuklarıyla dış görünümüyle alabildiğine dingin bir yaşam sürmektedir. Ama ada, bir bakıma, kitleden kopukluğu ve kitlenin genel yaşayışını kavrayamamış oluşu simgelemektedir. Mrs. Ramsey'in çevresindekiler, çok değişik, birbirine karşıt gibi görünen fikirler ileri sürerler. Ne var ki, tümü de aynı tekdüze, sınırlandırılmış, törel hayatın ahlâkî değerleriyle donanmış bir dünyada yaşamaktadırlar: bu bakımdan aralarında göze çarpmayan, daha doğrusu, gözle görülmeyen bir ortaklık vardır. Romanın sonunda Mrs. Ramsey'in tanışlarından evde kalmış bir kız olan ressam Lily Briscoe ile ailenin küçük çocuğu James Ramsey, yıllarca yaşamış oldukları hayatın değerler çatısı açısından, pek o kadar da savunulmaya değmediğinin ayırtına varacaklardır. Lily, yıllarca bitiremediği bir resmi, ancak o zaman bitirebilecektir. Ve bu resim, çoktan ölmüş olan Mrs. Ramsey'in, sanat eserinde yeniden, ama daha başka, daha değişik bir göz ve izlenimle canlandırılması anlamına gelecektir artık... Mrs. Ramsey, Clarissa'yı bir ölçüde andırır. Her ikisinde de, bağlı bulunduğumuz her türlü değerin biçimlendirdiği insanı yakalarız. Oysa hayatın daha içsel bir anlamı, orasından burasından bu -handiyse- conformiste insana çarpacak; onda maddî bir ifade kazanamamış, garip, biraz gizemci aydınlanma anları yaratacaktır. Mrs.Ramsey, Lily'nin evde kalmışlığını bir ayrıksılık olarak değerlendirir ve buna üzülür. Lily de herkes gibi evlenmeli, çoluğa çocuğa karışmalıdır. Ama Ramsey ailesini ve çevresindekileri -yine- savaş beklemektedir. Savaşın yıkımlarından sonra, insanlığın henüz aydınlanmamış olduğunu, daha çok uzun zamanlar kör değerler uğruna acı çekeceğimizi roman açık seçik vurgular. Bu vurgulayışsa, Lily Briscoe'nun yarım kalmış resmini tamamlayış sürecinde gerçekliği su götürmez bir yargıyla noktalanır: **"Basamaklara baktı; bomboş duruyorlardı; tuvaline baktı; busbulanıktı; ani bir hareketle, her şeyi tüm açıklığıyla görüvermiş gibi, oraya tam ortaya bir çizgi çekti. İşte olmuştu; tamamlanmıştı. Yorgun argın fırçasını bırakarak, 'Evet,' diye düşündü, 'gördüm sonunda'."**

Ama Woolf'un romanlarında her şeyi görmek o kadar tek özellikli değildir. Değinmeye çalıştığım değerler meselesi bile bu başyapıtlarda birçok yönsemeyle irdelenmiştir; bunun yanı sıra, tıpkı hayatın çok yönlülüğü gibi, Woolf'un romanları da çok yönlü bir irdeleyişi içerir.

Gönül işi çevirilerle dilimize de kazandırılmış olan bu iki romanı, gerçek edebiyatı, gerçek romanı yaşamak isteyenlere gönülden salık veririm. Virginia Woolf, hayat ve uygarlık konusunda bizi yıllar sonra da, **Mrs. Dalloway**'le (1925) **Deniz Feneri**'nin yazıldığı günlerdeki kadar arı düşünce ve duygulanımlarla donatıyor.

Mrs. Dalloway/ Virginia Woolf, Türkçesi: Tomris Uyar, Birikim Yayınları, İstanbul 1982,
Deniz Feneri/Virginia Woolf, Türkçesi: Naciye Akseki Öncül, Can Yayınları, İstanbul 1982, 259 s., 300 lira.

"Yatağı dardı; orda yatıp uyurken -uyuyamıyordu bir türlü- çocukluğundan beri bedenini bir çarşaf gibi sarmalayan o el değmemişlik duygusunu atamıyordu üstünden." (Mrs. Dalloway'den)

"Basamaklara baktı; bomboş duruyorlardı; tuvaline baktı; busbulanıktı; ani bir hareketle, herşeyi tüm açıklığıyla görüvermiş gibi, oraya tam ortaya bir çizgi çekti." (Deniz Feneri'nden)

Virginia Woolf

Yüksek öğrenimde sözlü ve yazılı anlatım

GÜVEN TURAN

Öğrenim yıllarımı, özellikle orta öğretimdeki yıllarımı düşündüğümde, yazmayı nasıl öğrenmiş olabildiğime şaşarım. Orta okulda, lisede, kompozisyon diye bir ders bulunurdu ya, nasıl yazılacağı üzerine tek bir ders verildiğini hiç mi hiç anımsamıyorum.

okuma şansına sahip "mutlu azınlık"tan biri olduğum için, İngilizce "kompozisyon" dersleriyle, bu konuda yazılmış kitaplardan öğrendiklerimi Türkçe'ye uygulamaktan başka bir yol bulamamıştım... Üniversitede okuduğum yıllarda böyle bir ders yoktu hiçbir yerde... Yanılmıyorsam, 1960'lı yılların son-

yor mu, bilmiyorum. Yapılmıyorsa, eksiklik sürüyor demektir...

Yüksek Öğrenimde Sözlü ve Yazılı Anlatım'ın yazarı, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi Oya Adalı, Hacettepe Üniversitesi'nde bu uygulamayı başlatanlardan biriydi. Bu nedenle de, kitabı hem yıllardan beri süren bir çalışmanın

Feylesofumuzun Zembili!

ALPAY KABACALI

"Nâkılân-ı Asâr" başlıklı yazımda (**Yazko-Somut**, 4 Şubat 1983), köklü düşünce birikiminden yoksun oluşumuz yüzünden düşün alanında aktarmacılık ve öykünmecilikten kolay kolay kurtulamadığımıza değinmiştim. Bu yazımda ele alacağım "Filozof Rıza Tevfik" örneği aktarmacılık konusunu somut olarak gözler önüne sermeyi ve aynı konunun bir başka yönü olan "kalıp-yargılar"ımıza dikkatleri çekmeyi amaçlıyor.

Rıza Tevfik'in filozof, tek filozofumuz, büyük filozof (*) olduğu yargısı günümüze değin gelmiştir. (Örneğin edebiyat, tarih, politika konularında birçok kitabın yazarı olan Ali Kemal, 1918 yılı dolayında onun "tek filozofumuz" olduğu yargısını yinelemektedir: Ruşen Eşref Ünaydın: **Diyorlar ki**, ilk bas. 1918, yeni bas. İst. 1972. Şeyhülmuharririn Burhan Felek de tam yetmiş yıl sonra, 24.11.1978 günlü **Milliyet**'te "Biliyorsunuz, Doktor Rıza Tevfik Bey memleketin yetiştirdiği en büyük şairlerden ve filozoflardan biriydi," demektedir). Bugün Rıza Tevfik'in tek kitabı **Felsefe Dersleri**'ni ve yaşadığı dönemin dergilerinde çıkmış yazılarını bulup okumak olanaksız. Onun "filozof" yönüyle kapsamlı olarak ele alındığı tek yapıta, Hilmi Ziya Ülken'in **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**'ne (2. bas. İst. 1979, S. 251-261) başvurmak zorundayız.

FİLOZOF RIZA TEVFİK

yazdığı makaleler ve kitapta Spencerci ve Agnosticiste diye tanıdığımız Rıza Tevfik'in Bergson'a ait övücü satırları, fikrinin değiştiğinin mi alâmetidir? Ne yazık ki yazının sonunda buna dair bir işaret yok." (Agy, S.257).

"ZEMBİLİMDE MAHFUZ..."

Ruşen Eşref'in yukarıda adı geçen **Diyorlar ki**'sinden, "filozofumuz"la yapılmış bir konuşmadan da birkaç cümle. **"Fazıl Ahmed'i unutmak olmaz. Fazıl pek ince, pek nükteci ve bilgi, kültür bakımından bu sınıfta bildiklerimin hepsinden üstün, zarif bir yazar ve şairdir. Biraz daha büyücek olsaydı, Türkiye'de bir Voltaire yetişmiş olurdu. Hemen hemen o Fransız yazarının ruhuna sahip sevimli ve seçkin bir çehredir"... "Öyle güzel nefesler, destanlar elime geçti ki, bugün benim nazarımda, yalnız şiir için değil, fakat tasavvuf, dinler tarihi ve felsefe tarihi için bile en kıymetli vesikalardan sayılabilecek olan şeyler zembilimde mahfuz bulunmaktadır."**

Görüldüğü gibi, "filozofumuz" yeni bir felsefe çığırı açmamıştır; yalnızca "nakilci"dir. Aktarmacılık yaparken şu ya da bu yanı tutarak, kimi zaman da ikirciklenerek kendi düşüncesini söylemekten öteye gitmez. Kendi kendisiyle çelişkiye düştüğü bile olur. Ve hep yüzeyseldir; hep 'mecaz' anlamında filozof olmaktan ileriye geçmemiştir. Ama Rıza Tevfik'in önemli bir filozof olduğu yolundaki kalıp-yargı aktarıla aktarıla günümüze değin gelmiştir.

Şimdi de, yine Rıza Tevfik dolayısıyla, ele aldığımız konunun bir başka yönü:

Ülken, Rıza Tevfik'in "serbest düşünceli, Bektaşi ve

Okuduğumuz dilbilgisi dersleri de kural ezberleme düzeyinden, bu kuralların kullanımına geçmemişti hiçbir zaman. Bu konuda yazılmış kitaplar aradığımda ise "Güzel Yazma Sanatı" gibi tersliği ve yanlışı daha adından başlayan bir iki kitapla karşılaşmıştım. İngilizce eğitim ağırlıklı bir okulda

larında Hacettepe Üniversitesi'nde başladı, sözlü ve yazılı anlatım dersleri. Bu dersin amacı, "sanatlı" ya da "güzel" yazma değildi, "doğru-düzgün" yazmaydı... Sonra, diğer üniversitelerde de konulmaya başlamıştı bu ders. Eğitimin temeli olan orta öğretimde de bu ders yapılıyor mu yapılmı-

HAFTANIN KİTAPLARI

ROMAN
Büyücü, Harold Robbins, (Çev.Azize Bergin) ALTIN Kitaplar, 400 s. 400 TL.
Kurtulanlar, Jacky Collıns, (Çev. Oya Alpal) İnkılap ve AKA Yayın ve Kitabevi 830 s. 600 TL.

ŞİİR
Yüzyıl Yanarım Yanmasını Öğrendimse, Ü.Y.Oğuzcan, Özgür Yayını, 264 s. 300 TL.
Elleri Var Özgürlüğün, Oktay Rıfat, ADAM Yayıncılık, 289 s. 500 TL.
Aşıkâne, İlhan Berk, ADAM Yayıncılık, 186 s. 350 TL.
Her Boydan, Can Yücel, ADAM Yayıncılık, 185 s. 300 TL.

ÖYKÜ
Beş Günün Öyküsü, Saadet Timur, Dayanışma Yayını, 93 s. 150 TL.
Kahkahaya Vergi Yok, Kıshon (Çev. Moşe Baraze) Bilgi Yayını, 162 s. 250 TL.

İnceleme/Araştırma/Deneme

Emlâk Vergisi Rehberi, Ali A.Doğan M.Cengiz Ünlü, 320 s. 1000 TL.
Divan Edebiyatı Antolojisi, Şemsettin Kutlu, Remzi Kitabevi, 516 s. 600 TL.
Bilim Tarihi, Cemal Yıldırım, Remzi Kitabevi, 303 s. 400 TL.
Evlilik ve Ahlâk, Bertrand Russel, (Çev. Vasıf Eranus) SAY Yayını, 250 TL.
Atatürk Dönemi Maliye Politikası, Cihan Duru-Kemal Turan-Abdurrahman Öngeoğlu, 520 s. 1000 TL.
Futbol, Ümit Urartu, İnkılap ve AKA Yayın ve Kitabevi, 160 s. 300 TL.
Popüler Elektronik Devreler, Y.E.M. İsmail Kanık, İnkılap ve AKA Yayın ve Kitabevi, 144 s. 250 TL.
Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi, H.Pirenne, ALAN, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, 180 s. 350 TL.

OYUN
Bütün Oyunları I, Necati Cumalı, Tekin Yayınevi, 184 s. 250 TL.
Bütün Oyunları II, Necati Cumalı, Tekin Yayınevi, 192 s. 250 TL.

ÇOCUK
Don Kişot, Cervantes (Çev. Nihal Önol) ALTIN Kitaplar, 158 s. 225 TL.

deneyimlerini hem de gerçek bir edebiyat tutkununun "metin sevgisi"ni kaynaştırıyor. Kitabın dilinden konu seçimine, örnek metinlere kadar şimdiye kadar Türkçe'de bir benzerini görmediğim bir yapıt bu.

Oysa Adalı, kitabının önsözünde çok doğru bir saptamayla, "yazma ve konuşma eylemleri, bütünleyicileri olan okuma ve dinlemeyle birlikte insan iletişiminin en önemli aracı olarak ele alındı" diyor. Gene Oya Adalı'nın önsözünde belirttiği yazmanın bir yetenekle bağımlı sayılma yanılgısının yanısıra okumanın bir çabaya gereksinim duyurmadığı yanılgısı da yaygındır ülkemizde. Oysa, okumak, yazmanın, bir paranın yazısı ve turası gibi, öteki yüzünü oluşturur. Oya Adalı, kitabında okumaya dikkat çekmekle, öğrenimde önemli adımlardan birini atmış oluyor kanımca. Okumasını bilememe, yazarlar arasında bile sıkça rastlanan bir hastalığımız ne yazık ki!

YAZINSAL TÜRLERDEN ŞİİR'E DE YER VERİLMELİYDİ

Oya Adalı, kitabına, konunun en geniş halkası olan "iletişim" kavramıyla başlıyor; en dar halkası olan "biçem"le (üslup) bitiriyor. "Anlatılacakların Bulunması" ana başlığı altında, "Bilginin Kaynakları" altbaşlığında, "Bilimsel Bir Kitabın Düzeni", "Özetleme", "Not Alma" gibi konulara değinirken, öteki bölümlere oranla daha genel bilgiler veriyor. Oysa, bu konuların da açılması, özellikle örneklenmesi gerekirdi sanırım. Bir de, kendi deneyimlerimden bildiğim, bizde en büyük eksikliklerden biri olan, kitaplıklardan yararlanma konusuna da değinmeliydi diyorum. Bir kitaplık kartının nasıl "okunduğunu" bilmeyenlerin hiç de az olmadığı kanısındayım. Sanırım şairliğimin gereği, "Yazınsal ağırlıklı türler"i anlatırken hiç şiire değinmeyişi, burktu yüreğimi biraz.

Yüksek Öğrenimde Sözlü ve Yazılı Anlatım, öğrenci olsun, olmasın, herkesin okuması gereken bir kitap. Ben kendi adıma, çalışma masamdan eksik etmeyeceğimi biliyorum bu kitabı...

Yüksek Öğrenimde Sözlü ve Yazılı Anlatım, Oya Adalı, Aydın Yayınevi, 1982

Ülken diyor ki: "**Rıza Tevfik makalelerine doktor, bazen feylesof diye imza atardı. Bu imza şekli bir çoklarınca öğünme gibi görülmüş, sistem sahibi (olmayan? A.K.) bir kimsenin kendisine feylesof demesinin mânâsız olduğu ileri sürülmüştü. Rıza Tevfik her ne kadar bu sıfatı bir nevi hür düşünceli anlamında alıyorsa da, kendisine isnat edildiği gibi, sistemli düşünceden de yoksun değildi. Yeni bir fikir icat etmemesi bir kusur sayılamaz, çünkü eserlerinde hangi mesleğe mensup olduğu kesin olarak anlaşılıyor.**"

Biraz aşağıda da şunları yazıyor Ülken: "**Rıza Tevfik için çok zıt ve çelişik fikirler ileri sürüldü.Bazıları O'nun büyük bir felsefe üstadı olduğunu söylerken, bir kısmı da hiçbir fikre sahip olmayan bir dillettante gözüyle bakmışlardı. Bu fikirler belirli bir fikir açısından gelmiyordu: Serbest düşünceli, Bektaşi ve Mason olmasından dolayı koyu dinciler, onu iyi karşılamıyorlardı.**"

Rıza Tevfik'in "bıraktığı eser ve yaptığı tesir" üzerinde duran Ülken, O'nu "Türkiye'de felsefeyi öğretim haline koyan ilk zat" olarak niteleyip onun "özel bir lisede, 1914'de okuttuğu felsefe dersi"ni "büyük bir yenilik" olarak gördükten sonra beş bölüme ayırdığı **Felsefe Dersleri** üzerine bilgi veriyor. Rıza Tevfik'e göre, "**Alemin gerçekliğini inkâr eden idealistler bunu kendilerine göre yontarak mânâ çıkarıyorlar. Realistler ise tam aksi mânâ çıkarıyorlar. İtiraf edelim ki, bu işin içinden kolay kolay sıyrılmak mümkün değildir.**" (Agy, S.256). Biraz daha Rıza Tevfik filozofisi: "**(Türkiye'de Bergson'u ilk kez tanıtan) yazısında kendine has dağınıklıkla önce sayfalar dolusu felsefe tarihi bilgisi veriyor, sonra onu sezgiciler (hadsiyûn) diye tanınan cereyan içine koyuyor. Buradan da niçin olduğu anlaşılmayan zikzaklardan (istitrat) sonra asıl konusu olan Bergson'a dönüyor. Bergson'un araştırmalarından iki önemli fikir çıkarıyor: Biri hafızanın ruh hayatında oynadığı rolün büyüklüğü, ikincisi yine bu fikirden çıkmak üzere iç süre (durée intérieure) hakkındaki görüşüdür: Yalnız O'nun bu fikirlere dayanarak determinizm felsefesini reddettiğini, Spencer'in mekanik evrimciliğine karşı hakiki evrim fikrini ve hürriyet felsefesini savunduğunu söylüyor. Meşrutiyet'in başından beri Mason" olduğunu belirtiyor.** "Filozofumuz" aynı zamanda Jön Türklerin ileri gelenlerindendir. Hareket Ordusu'nun önünde İstanbul'a girmiş ; İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul halkına günlerce hürriyet, eşitlik, kardeşlik üzerine konuşmalar yapmıştır. Aynı günlerde jimnastik ve **acrobatie** hocalığında da bulunmuştur (Ülken agy, S.251). Amerikalı E.E.Ramsaur da, **Jön Türkler ve 1908 İhtilâli** adlı kitabında (2. bas. İst. 1982, S. 132), "**Bazı Jön Türklerin Bektaşi oldukları, bazılarınınsa hem Bektaşi hem de Mason oldukları bilinmektedir,**" dedikten sonra "filozofumuzun" kendisine yazdığı bu konuya ilişkin mektuba yer veriyor. Prof.Dr.Tarık Zafer Tunaya, aynı kitabın önsözünde, "**Kitabın yayın tarihine değin, İttihat ve Terakki'nin ilk kurucularının hem Mason, hem de tarikatçı olduklarını söyleseydiniz, kimse inanmazdı,**" diyor (Agy, S.10.)

Tarikatçı Mason Jön Türkler olgusu, kalıp yargılara karşı çıkmak amacıyla söylenmiş "olmaz olmaz deme, olmaz olmaz" sözünü doğruladığı kadar, tarihe de kalıp-yargılar ardından bakmamak gerektiğini vurguluyor. Bu noktadan yola çıkıp bir genelleme yaparsak, diyebiliriz ki, geçmişi kötülemek de, geçmişle övünmek de -yerine göre- kalıp-yargı olabiliyor. Gerçekte geçmişle ilgili kalıp-yargılarımız pek çok. Kimisi geçmişi tümüyle tukaka eder, kimisi de yerlere göklere sığdıramaz... En ilginci, geçmişi yüceltenler arasında bile "Biz adam olmayız" kalıp-yargısını benimseyenlere rastlanmasıdır!..

Evet, kalıp-yargılarımız aktarmacılık/öykünmecilik'le sıkı sıkıya bağlantılı. Ama konunun bu çerçeve dışında kalan yönleri de var. Özellikle araştırma tutkusundan yoksun bulunuşumuz, araştırma alışkanlığı kazanamayışımız gibi nedenler söz konusu. Bu nedenler de Türkiye'nin öğretim sistemiyle bağlantılı. Giderek "ekonomik yapı" etkenine doğru yol alıyoruz... Ama, her şeye karşın biz aydınların da sorumluluk taşıdığımızı unutmayalım. "Kolaycılığımızın" sorumluluğundan hiçbir gerekçe kurtaramaz bizi... "Hata yaptıksa affola," demekle bağışlanmayacağımızı bilelim. Ah biz kalıp-yargıcılar, kolay-yargıcılar!..

(*) "Filozof" sözcüğünün anlamını gözden kaçırmayalım: "Yeni bir felsefe çığırı açan bilgin." Sözcüğün bir de 'mecaz' anlamı var: "Olayları hoşgörücü bir anlayışla karşılayan kimse."

betim yayınları
HALKBİLİMİ (folklor) dizisi: 1
Ali Rıza Balaman
gelenekler
töre ve törenler
(Renkli dialı, 168 sayfa, kitap boyu)
400 TL
Yazarın öteki kitapları:
2_EVLİLİK-AKRABALIK TÜRLERİ
(Sosyal Antropolojik Yaklaşımla)
240 TL
3_TE-VE KÖYÜ GENEL ETNOGRAFYASI
(Kültür kişilik bazlı, köy türü yaşam biçimi)
E.Ü. Sos. Bil. Fakültesi Yayınları, No.5
BETİM YAYINEVİ P.K.107 Bornova
Telefon 18 06 00 İZMİR

Cahit Sıtkı Tarancı
BÜTÜN
ŞİİRLERİ
Derleyen, Düzenleyen
ASIM BEZİRCİ
300 Lira
CAN
YAYINLARI
Ankara Caddesi 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon : 28 61 13

Simone de Beauvoir
VEDA TÖRENİ
jean-paul sartre'la söyleşiler
(ağustos-eylül 1974)
Varlık yayınları

HAVASS
yayınları
PAUL IMBERT
OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDA
Yenileşme Hareketleri
TÜRKİYE'NİN MESELELERİ
Türkçesi: Adnan Cemgil
I. Hamur Kağıda 400 TL., III Hamur Kağıda 250 TL.
Posta Kutusu 55 Teşvikiye/İstanbul
Tel. 46 13 19

KENT OYUNCULARI 47 36 34 - 46 35 89
SUNAR
ORHAN ASENA
ÖLÜMÜ YAŞAMAK
Cuma: 21.30
Cumartesi: 14.30
TURGENYEV-M.C.ANDAY
BABALAR VE OĞULLAR
Pazar: 14.30-17.00
50. OYUN
COLİN HİGGİNS
HAROLD VE MAUDE
500. OYUN
GENEL İSTEK ÜZERİNE
SON 3 OYUN
Cumartesi: 17.00
YAKINDA
İ. STONE- DAVİT W. RİNTELS
SAVUNMA
........İÇİN
CLERENCE DARROW
YILDIZ KENTER • MUSFİK KENTER • ŞUKRAN GUNGOR • KAMRAN YUCE
• GUL ONAT • MEHMET BIRKIYE • KADRİYE KENTER • SUAT OZTURNA
• AYHAN KAVAS • MUBECCEL VARDAR • ZEKAİ MUFTUOĞLU • SUZAN AKSOY
KONUK SANATÇI : MUSTAFA ALABORA

Resim satmak isteyenler
GALERİ BARAZ
Kurtuluş Caddesi No: 191
Tlf : 40 47 83

ORTAÇAĞ AVRUPASININ
EKONOMİK ve SOSYAL TARİHİ
Henri Pirenne/Çev:Uygur Kocabaşoğlu
alan yayıncılık
Genel Dağ: Cemmay
Ankara Dağ: Adaş
İzmir Dağ: Datic

Leyla Gamsız Sarptürk
Resim sergisi
3-24 Şubat 1983
URART SANAT GALERİSİ
TELEFON:480326

KISA KISA

EDEBİYATIMIZDA İSİMLER SÖZLÜĞÜ - Behçet Necatigil./ Varlık Yayınları, 1983, 516 sayfa, 400 lira.- Sözlüğün on birinci basımına 21 yeni madde eklenmiş. Hilmi Yavuz, Doğan Hızlan ve Ali Tanyeri bu maddelerle sözlüğü günümüze ulaştırmışlar. Böylece, "başlangıcından bugüne edebiyat tarihimizde ünlü kişilerin ve henüz edebiyat tarihine geçmemiş, belli başlı günümüz- şair ve yazarlarının hayat ve eserleri üzerinde faydalı bilgiler verilmesi" sağlanmış.

YÜRÜ BRE HIZIR PAŞA- Süleyman Yağız./ Üç Çiçek Yayınları, 1983, 200 sayfa, 250 lira. "Yaşayan halk ozanları"nın yaşam öyküleri ile şiirlerinden seçmeler sunuluyor. Ayrıca, kimi ozanlarla yapılmış konuşmalara da yer veriliyor. Ozanlar doğum tarihlerine ve alfabe sırasına göre tanıtılıyor. Kitabın başında, halk şiirinin ömrünü tamamladığını öne sürenlerin yanılgılarına değiniliyor ve halk şiirinin değişip gelişerek sürdüğü vurgulanıyor.

FELSEFE VE SANAT - Şahin Yenişehirlioğlu./Dayanışma Yayınları, 1982, 168 sayfa, 225 lira.- "Bu kitabında felsefe ve düşün alanlarının önemli temalarını anlaşılır kılmaya çalışan Doç. Dr. Şahin Yenişehirlioğlu, ayrıca sanat dünyasının belli çehrelerine de değiniyor. "Kitapta yer alan denemelerden birkaçının başlıkları: "Bilincin Diyalektiği, Zaman,Tarih Ve Biz; Varoluşçuluk, Marksçılık Ve Sartre, Felsefe Ve Sanat İlişkileri, Ozanın yaratıcısı, Şiir Yazmak, Olmak" vb.

AHMET HAŞİM - Yaşar Nabi Nayır./Varlık Yayınları, 1982,112 sayfa, 80 lira. Ahmet Haşim'in yaşamı, sanatı ve yapıtlarından söz açan kitabın bu yedinci basımında, "daha çok okullarımızda yeni yetişen gençliğin gereksinimi göz önünde tutularak, edebiyat tarihlerine yardımcı olmak" amacı güdülmüş. Ahmet Haşim'in yaşamı ve sanatı kısaca anlatıldıktan sonra eserlerinden örnekler verilmiş, ayrıca şiirlerin altına sözlük eklenmiş.

DOĞANIN İNSANLAŞMASI - Serol Teber./ Öncü Kitabevi, 1982, 400 sayfa, 500 lira. Yerküresinin oluşumu, canlıların evrimi, insanların gelişimi, insanlaşma süreci içindeki kültür evreleri toplumlaşma, din-sanat, ahlâk bilincinin gelişmesi gibi konuları içeren kitap evrim kuramının evrimi ile sona eriyor. Bilimsel bir araştırma olan "Doğanın İnsanlaşması", İlhan Erdost'un anısına sunulmuş.

SU ÇÜRÜDÜ, **Ahmet Telli, Şiir, Dayanışma yayını, İstanbul, 1982.**

Telli'nin beşinci şiir kitabı olan Su Çürüdü'de üç bölüm var: Soluk Soluğa, Veba, Buz Renginde.
Kendi kuşağının acılar içinde savrulan insanlarına umut taşıma çabasında Telli,. İnsansal değerlerin tümüyle yitirildiğini sandığımız bir anda yemyeşil yaşama umudunun filizlenebildiğine olan inancı şiirleştiriyor şair...

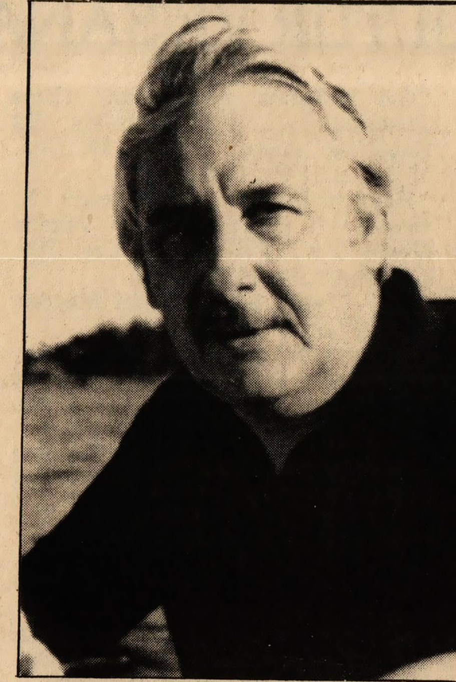
OTMOPOLİ'DE AKŞAM, Tarık Günersel, Şiir, Yaşantı Sanat Kitapları yayını, İstanbul 1982.

Bir süredir dergilerde görünen Tarık Günersel'in ilgi çeken şiirleri, ilk kitabı Otmopoli'de Akşam adı altında toplandı. Çetrefilliklerden, uzak çağrışımlardan şiir tadı çıkarmayı deneyen Günersel, ironi yüklü dizeler kurarken yer yer bilinçaltını deşmekte de yarar görüyor.

"YAZARLIK GÜVEN UMUT, AYDINLIK DAĞITMAKTIR"

Bu yazarların tüm yazılarında toplumumuza ve Atatürkçülüğe sahip çıktıklarını görerek seviniriz. Kuşkusuz teker teker herbirine ilişkin sayfalar dolusu incelemeler yapılabilir. Ben burada kısaca yalnız birisinden Oktay Akbal'dan söz etmek istiyorum...

Okuyucu yazardan iyimserlik bekler, en çok da köşe yazarlarından bekler bunu; kendisine umut verilsin ister. İyi bir yazarsan karamsarlık bulutlarını kaleminle dağıtacaksın. Çok şükür bizde böyle yazarlar var.

ARSLAN KAYNARDAĞ

Gazeteye her gün yazmak. Başka ülkelerde böyle şey yoktur sanıyorum. Bizde ise hergün gazete yazısı yazma geleneği, Osmanlı döneminden bu yana sürüyor. Edebiyat, hatta sosyal bilim alanında ün yapmış kimseler, yıllardır, nitelikli bir düzeyin altına düşmeden, gazetelerdeki belli yerlerinde yazılarıyla karşımıza çıkıyorlar.

Batılıların "kronik" dediği bu türe bizde eskiden "fıkra" adı verilirdi. Bu tür yazılar yazan ilk yazarımız kimdi, bilmiyorum. Ahmet Rasim olabilir. Ahmet Rasim, İkinci Meşrutiyet'in başlangıcından sonra uzun yıllar, "Eşkâl-i Zaman" v.b. gibi başlıklarla böyle yazılar yazmıştı. Keza Ahmet Haşim'in **Bize Göre** kitabı da yazdığı fıkraların seçilmişlerinden meydana gelmiştir.

Onlardan sonra ilk anımsadıklarım, Vâlâ Nurettin, Ulunay ve Necip Fazıl'dır. Aziz Nesin'in köşe yazarlığı biraz sonradır. Bu gelenek bugüne kadar sürüp geldiğine göre, okuyucunun, dolayısıyla toplumun böyle yazılara gereksinmesi olduğu ortaya çıkıyor.

Her gazete okuyucusunun, sevdiği tuttuğu, neredeyse tiryakisi olduğu bir köşe yazarı vardır. Her sabah günün ilk düşünce besinini bu yazardan alır. Yazarla okuyucu arasında öyle bir diyalog, öyle bir bütünlük kurulur ki, çoğu zaman, yazarın yazdığı şey, okuyucunun söylemek, ya da öğrenmek istedikleridir. Bu diyalog, bu bütünlük aksarsa okuyucu hemen tepki gösterir.

Hergün yazmak, yazdığını okutmak, büyük bir sorumluluk duygusu gerektirir. Hem yetenekli, "espri"li yazar olacaksın, hem sorumluluğunun bilincinde olacaksın.

İyi bir köşe yazarı olayları özetleyecek, o günkü toplumun olumlu ve olumsuz yönlerini. dünyanın gidişi açısından inceleyip değerlendirecek, kıssadan hisse çıkarmakta usta olacaktır.

Okuyucu yazardan iyimserlik bekler, en çok köşe yazarından bekler bunu; kendisine umut verilsin ister. İyi bir yazarsan karamsarlık bulutlarını kaleminle dağıtacaksın. İyimserlerin iyimserliğini artıracaksın. Çok şükür bizde böyle yazarlar var. İşte Oktay Akbal, Ilhan Selçuk, Çetin Altan, Mümtaz Sosyal v.b. Siz isterseniz bunlara bir iki ad daha ekleyebilirsiniz.

Bu yazarların tüm yazılarında toplumumuza ve Atatürkçülüğe sahip çıktıklarını görerek seviniriz. Kuşkusuz teker teker her birine ilişkin sayfalar dolusu incelemeler yapılabilir. Ben burada kısaca yalnız birisinden, Oktay Akbal'dan söz etmek istiyorum.

1950'den başlayarak gazetelerde yazılar yazan Oktay Akbal'ın ilk köşe yazarlığı 1956'dadır. O tarihten bugüne tam 27 yıldır sürdürüyor köşe yazarlığını. Bir edebiyatçıdır Akbal, köşe yazarlığı yapmasa da edebiyatımızda önemli yeri vardır. Öykülerini, romanlarını, günlüklerini ve denemelerini herkes bilir.

Ne var ki bu ün karın doyurmaz, geçim sağlamak için hergün yazmak gerekmektedir.

"VATAN MAHZUN, BEN MAHZUN"

Yıllardır okurum Akbal'ın bütün yazılarını, köşe yazılarının tiryakisiyim. Aynı günlerde yaşadığımız için mutluluk duyduğum birkaç yazardan birisidir. Geçen gün yeni kitabı çıktı, hemenaldım.Son köşe yazıların topladığı bu kitaba, içindeki bir yazının başlığını ad olarak vermiş: **Vatan Mahzun, Ben Mahzun.** (*) Kitaplarına ad bulmakta ustadır o. **Önce Ekmekler Bozuldu, Suçumuz İnsan Olmak, Yalnızlık Bana Yasak** onun öteki kitaplarından kimilerinin adları...

Vatan Mahzun Ben Mahzun. Namık Kemal'in Bolayır'daki mezar taşında böyle yazar diyor Akbal, "Günün birinde hepimizin mezar taşına böyle mi yazılacak?" diye soruyor. Doğrusu ben o kadar karamsar değilim. Oktay Akbal'ında karamsar olduğunu sanmıyorum. Olsa olsa bu bir sitemdir. O isterse eski ve yeni edebiyatımızda iyimserlik dolu nice şiirler, nice sözler bulabilir. Nitekim geçen gün bir gazetecinin sorularını yanıtlarken şöyle demiş: "Yazarlık güven, umut ve aydınlık dağıtmaktır."

Bakmayın siz Oktay'ın son kitabının adına. Dediğim gibi onu bir sitem olarak alın; okuyun içindekileri, kimini daha önce okuduysanız bile yine okuyun, her sayfada ışıklar, aydınlıklar bulacaksınız.

1923'de doğmuştur Oktay Akbal, altmışıncı yaşını sevgiyle kutlayalım ve daha nice sağlıklı yıllar dileyelim. O yine yazılar yazacak ve biz bu yazıları her zamanki gibi severek okuyacağız; yeni kitaplarının yayınlanmasını bekleyeceğiz.

(*) Vatan Mahzun Ben Mahzun, Oktay Akbal, anlatı, YAZKO, 140 s. 150 TL.

DERGİLERDE NE VAR NE YOK?

Bu köşede bundan böyle sizlere kültür ve sanat dergilerinden söz açacağız. Şüphesiz elimize geçebilenlerden, izleyebildiklerimizden... Ekonomik koşullar nedeniyle tümünü edinme olanağından yoksun okurlarımız için bir yararı olur düşüncesiyle de izliyoruz bu dergileri. İçlerindeki önemli yazıları belirteceğiz, belki zaman zaman eleştirel olacak tutumumuz. Hepsinin ayrı ayrı yeri ve işlevi olduğunu bilerek, unutmayarak...

ÖNER KEMAL

BİLİM ve SANAT

Şubat 1983'te çıkan 26. sayısında üç önemli yazı yer alıyor. İlki Abdi İpekçi'nin kızı Nükhet İpekçi ile yapılan söyleşi. İkinci önemli yazı ise: "Akif'i Doğru Değerlendirmek". Bu konuda hatırlayabildiğimiz bir yazı da 1965'lerde YÖN'de çıkmıştı. Cevdet Kudret aynı konuyu ele almış, işlemişti.

Aziz Çalışlar'ın çalışması ise N.Hikmet'in sanat görüşlerine ilişkin.

BODRUM SANAT

Hilmi Yavuz, Bodrum İdeolojisini inceliyor, Aralık-Ocak sayısında bu derginin. İlhan Berk'le yapılan söyleşiye Aragon'dan bir şiire yer verilmesi olumlu.

ÇAĞDAŞ ELEŞTİRİ

Hemingway ve Henry Miller ile yapılan söyleşilerden sonra (Ocak sayısı) bu kez Faulkner'la yapılan uzunca bir konuşmaya yer verilmiş. Ayrıca Fatma Akerson'un yazısı dikkatle okunmalı. Belgeler dizisinde yer alan yazılar için bu dergiyi kutlamak gerek.

ÇAĞDAŞ

13. yılının 2.sayısı (Kapakta Elif Naci'den bir desen var) elimizde. San Ajans'ın sanat dergisi olan Çağdaş'ta Tiyatro, Söyleşi, Sinema, Opera, Sergi, Fotoğraf ve Kitap bölümleri var, 50 sayfa tutarında.

FDE

Altı aylık olan bu yazın ve dilbilim araştırmaları dergisinin 9.Bahar sayısında Ahmet Oktay'ın Sezai Karakoç üstüne, gözlerden kaçabilecek bir yazısı var. Ayrıca "Marguetite Duras: Moderato Cantabile" yazısı da okunmalı.

GÖSTERİ

Bu derginin 27. sayısında ilginç bir yazı Kemal Bilbaşar üstüne Doğan Hızlan imzasını taşıyor. Ayın Dosyasında **Sanat**

SELÂHATTİN ÂDİL PAŞA'NIN ANILARI

METE TUNÇAY

Enver Koray'ın "Hatıralar Hakkında" Sunuşunun ardından, paşanın ölümü üzerine **The Times** (İngiltere) ve **The Baltimore Sun** (ABD)' çıkan haber-yazıların çevirileri veriliyor. Selâhattin Âdil'in kısacık "Ön ve Son Söz"ünden sonra gelen kitabın asıl metni ise, bir Giriş'le iki bölümden oluşmakta. Giriş yazarın 20 yaşına kadarki 'Çocukluk ve Okul Dönemi''ni kapsıyor. 1902-1923 arasındaki yirmibir yılın öyküsünü anlatan ve Askerî Hayatım" başlığını taşıyan I. Bölüm (s. 27-430), kitabın esas ağırlığını meydana getirmekte. "Ticaret ve Sanayi Hayatı" başlıklı II. Bölüm (s. 431– 519) ise, daha ileriki yıllara birkaç gönderme yapmakla birlikte, 1939'da sona eriyor. Anılar (s. 502'deki bir değinmeye bakılırsa) 1958'de kaleme alındığına ve Selâhattin Âdil bundan sonra daha üç yıl yaşadığına göre, paşanın sivil yaşamının son yirmi küsur yılının öyküsü eksik kalmış.

ANI YAYIMLAMAK

Ülkemizde anı yayımlamak oldukça seyrektir. Oysa, özellikle, yaşadıkları dönemle çatışan kişilerin anıları, geçmişe ışık tutmak bakımından çok önemlidir. Tarihi, yalnızca büyük adamların yaptığı doğru olmadığı gibi, salt onların açısından yazılan tarihler de tam değildir. Rahmetli Selâhattin Âdil Paşa, Çanakkale deniz savaşında müstahkem mevki kurmay başkanı olarak önemli hizmetlerde bulunmuş, Kurtuluş Savaşına katılmış, Mudanya Mütarekesinden sonra da Refet Paşanın yerine İstanbul Komutanlığına getirilmiş değerli bir asker. Tek-partili cumhuriyet rejimimizin de ılımlı bir muhalifi; meşrutiyetçi. Bir vesileyle Prens Sabahattin'den söz ederken, İstiklâl Savaşının ardından "Şahsa bağlı, otoriter bir idare zihniyeti, diktatörlük fikri ile tam bir merkeziyet yolu tutulmuş" olduğunu belirtiyor (s. 284-285). Cumhuriyet ilânının arifesinde kendi isteğiyle askerlikten emekliye ayrılınca, yabancı silâh fabrikalarının mümessilliğini yapmış, iş adamı ve endüstrici olmuş. Sivil yaşamında, 1924-25 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 Serbest Fırka hareketlerine girmemiş olacak ki, anılarında bunlardan söz etmiyor. Ancak 1950'de (IX. dönem) DP'den Ankara milletvekili seçilmiş. Paşanın özyaşam öyküsü 1939'dan sonrasını da kapsasaydı, 1953'te Adnan Menderes'le niçin çatışıp partisinden ve milletvekilliğinden istifa ettiğini kendi kaleminden okumak hayli ilginç olurdu.

Selâhattin Âdil, II. Abdülhamit dönemi amirallerinden Âdil Paşanın (1847-1905) oğludur. 1899'da Topçu Harbiyesini ikincilikle bitirmiştir (Sicil no.: 1315-b-Top.2). Daha sonra Enver'in (geleceğin ünlü Başkumandan vekili) sınıf arkadaşı olarak, 1902'de Kurmay Yüzbaşı çıkmıştır. (Eseri basıma hazırlayan emekli tarih öğretmeni Enver Koray'ı, yıllarca önce hazırladığı iki ciltlik Tarih Yayınları Bibliyografyası'ndan biliyoruz. Burada da genellikle faydalı ve başarılı bir çalışma yaptığını teslim etmek gerekir. Fakat 12 kişilik akademi sınıfındaki öteki subayların kimliklerini açıklamak için s.26'ya düştüğü bir notta, Sarıkamış Seferi sırasında tifustan ölen Hafız Hakkı Paşayı, bu sınıfla ilgisi olmayan Levazımcı -topal- İsmail Hakkı Paşa ile karıştırmış; s. 198/dn. 11'de de bu yanlış yinelemiş.)

Yzb. Selâhattin Âdil Efendi, Hürriyetin İlânı öncesinde, Şam'daki V. Orduda görev yapmış, sonra III. Orduya atanarak Makedonya'da eşkiya takibine katılmış, daha sonra İstanbul'daki Harbiye Mektebinde öğretmen olmuş. Burada, Karabekir'in aracılığıyla gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiş, kendisi de Rauf (Orbay) Beyi partilemiş. İkinci Meşrutiyet döneminde binbaşılığa yükselmiş, Bulgaristan sınırındaki II. Orduya gitmiş, 31 Mart'ı bastıran Hareket Ordusu'nda bulunmuş. 1910'da Bükreş askerî ateşesi olmuş, Trablusgarp Savaşına gönüllü olarak katılmış, Balkan Savaşında da Vardar Ordusundaymış. Bu acı yenilgiden sonra, askerlikten ayrılmaya karar vermiş, fakat Bâbıâli Baskını ile güvendiği bir kadronun işbaşına geçmesi üzerine (özellikle Enver'i pek seviyor), görevine devam etmiş.

Birinci Dünya Savaşının başında Çanakkale Müstahkem Mevki kurmay başkanı (yarbay) olarak, 18 Mart 1915 deniz cephesi zaferinde önemli bir rol oynamış, albaylığa yükseltilmiş. Paşa, Çanakkale'deki kara savaşları konusunda ağır ve haksız bir yargı veriyor. Ona göre (s. 246), Balkan Savaşı'nın lekesini silmek gibi bir amaçla girişilen ardarda süngü hücumları, yok yere büyük kayıplara uğramamıza yol açmıştır. (Bunda bir gerçekpayı olabilir; fakat Çanakkale'deki pahalı fedakârlık[illegible]nız olmasaydı, düşmanın daha savaşın i[illegible]lı dolmadan İstanbul'a girmesi önleneb[illegible]miydi? Boğazların, yani İtilâf devletlerin[illegible] bağlaşıkları Çarlık Rusya'sına yardım yolunun açılması, gelecek olayların gelişmesini acaba nasıl etkilerdi?) Selâhattin Âdil Bey, Çanakkale'den sonra Doğu Cephesine gönderilmiş. Mondros Mütarekesi yapıldığında ise, İzmir'deki XVII. Kolordu komutanıymış; (sakallı) Nurettin Paşanın İzmir'e vali ve kumandan olarak gönderilmesi üzerine, bu görevinden çekilmiş. Damat Ferit Paşa hükûmeti sırasında sekiz ay açıkta bekletildikten sonra, kısa bir süre İmâlat-ı Harbiye Umum Müdürlüğüne getirilmiş.

ANADOLUYA GEÇİŞ

Kuvâ-yı Milliye çetelerine katılması için yapılan önerileri kabul etmeyen Miralay Selâhattin Âdil Bey, nihayet İstanbul'da kalırsa tutuklanacağı endişesiyle Anadolu'ya geçmiş. Ankara'ya giderken, 20 Haziran 1920 günü vardığı Eskişehir hakkında şunları yazıyor (s. 321): "Gece sivil veteriner Yako Efendinin evinde pansiyoner olarak kalan bir subayın davetine ben de katıldı isem de, ne bu içki âlemini ne de bugün ilân edilen bolşeviklik ve yeni kurulan sosyalist Fırkası tarafından yapılan gösterileri hoş bulmayarak saat birde beraber inmiş olduğumuz istasyon karşısındaki Osmaniye Oteline döndüm. 21 Haziran sabahı Mustafa Kemal Paşa da Eskişehir'e geldi..." (Anıları basıma hazırlayan Enver Koray, telâşla bir dipnotu düşüp, "Burada bir ifade sürçmesi olsa gerek" diyerek "Türkiye'de ne o zaman ne de bugüne kadar bolşevik idaresinin kurulması"nın düşünülmediğini uzun uzun açıklamaya çalışmaktadır. Bense, Anadolu'da 1920 yazındaki sol gelişmeler hakkında bir şeyler sezebilen bir araştırıcı olarak, Paşanın yazımladığı bu gözleminin yanlışlığından pek o kadar emin değilim.)

Ankara'ya varır varmaz, Selâhattin Adil Bey İcra Vekilleri Heyeti kararıyla Güney (Adana) Cephesi Komutanlığına atanmış. Ertesi yaz, başında bulunduğu kolorduyla birlikte Batı Cephesine aktarılmış ve Sakarya meydan savaşına katılmış. Burada pek başarılı olamamış; ama kendisi bunu, askerlerinin savaş yeteneklerinin zayıflığına bağlıyor. (s. 384'teki dipnotunda, Koray'ın küçük bir yanlışı daha var: 3. Kafkas tümeni komutanı Halit Akmansü, hiçbir zaman general olmamıştır.) Sakarya ertesinde, hemen bütün fırka kumandanları mirlivalığa yükseltilirken Selâhattin Âdil atlanınca, Polatlı'ya gidip İsmet Paşayı bulmuş ve emekliye ayrılma dilekçesini sunmuş. Biraz tartışmışlar, "bu sırada Mangal Dağı tahliyesinin hiçbir zaman Altıntaş yenilgisiyle kıyıslanamayacağını da anlatmaya mecbur olmuştum." (Yani onca, kendisinin Sakarya Savaşı sırasındaki başarısızlığı, İsmet Paşanın Kütahya-Eskişehir savaşlarındaki başarısızlığı kadar önemli değildir.) Sonunda, 15 Ekim 1921'den geçerli olmak üzere general yapılmış. (Mirlivalık aslında tuğgeneralliktir; ama intibak yasası gereğince, tümen komutanlığı yapmış olanlar için tümgenerallik sayılmıştır.) Bu olaydan sonra, İsmet Paşa ile anlaşmazlığa düşen Ali İhsan (Sabis) Paşanın görevden alınmasında, bizim paşa ve Garp Cephesi kumandanını desteklemiş; fakat kendisinin bağlandığı II. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşanın aşırı titizliğine dayanamayarak, isteği üzerine 1922 Mayıs sonunda Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarlığına atanmış.

BİR OLAY

Selâhattin Âdil Paşa, Büyük Taarruz öncesi hazırlıklardan söz ederken, iki albayın (Saffet Arıkan ve Nuri Conker) Almanya'ya mühimmat mübayaasına gönderilmesi konusunda şunları anlatıyor (s. 401): "Ne yazık ki hemen (hemen) bir milyon altın liraya mal olan bu girişim beklenilen sonucu vermemişti. Büyük fedakârlıklarla Rusya üzerinden getirtilen bu cephane ve savaş malzemesinin ancak onda birinden faydalanılabilmiş, birçok sandıkların Almanya'daki bir hangarın terkedilmiş eşyalarıyla doldurulmuş olduğu görülmüştü." (Sabahattin Selek ise **Anadolu İhtilâli**'nde, söz konusu meblağın yüzbin altın olduğunu; iki arkadaşın bu parayı borsada oynayarak batırdıklarını, ama kötü niyetli olmadıkları gözönünde tutularak bağışlandıklarını yazar. İlk baskı, 1965, cilt I. s. 119/dn. 49. Ben, Selek'in verdiği rakkamın daha gerçekçi olduğunu sanıyorum. Ama artık, şu işin doğrusunu belgesel kaynaklardan bir öğrenebilsek!)

EMEKLİLİK

Kurtuluş Savaşının zaferle sonuçlanmasından üç ay kadar sonra, 22 Kasım 1922'de, Selâhattin Âdil Paşa İstanbul komutanlığına atanmış ve on aydan uzun bir süre boyunca, İstanbul'un tahliyesi için işgal kuvvetleriyle ilişkileri yürütmüş. Kendisi, bu görevi sırasında, önemli bir iş olarak, millî harekete katılmadıkları için ordudan veya idareden atılan (hatta emekli aylıkları kesilen) subay ve memurların durumunu düzeltmekle uğraştığını söylüyor (s.414; bu konuda, benim **Kanunu Esasinin 100. Yılı Armağanı**'nda çıkan -SBF, 1978- "Heyet-i Mahsuslar" üstüne yazıma bakılabilir) "Son zamanlarda meydana gelen olaylar ve yeni bir tahakküm ve zorbalık devrinin hazırlıklarını gösteren gidişatı memleket için hayırlı bir yön olarak görmüyor, yeni görev ve sorumluluklar almayı uygun bulmuyordum" (s. 423) diyen Paşa, bu nedenle, Harb Akademisi komutanlığına atanmayı kabul etmemiş ve emekliliğini isteyerek 29 Eylül 1923'te askerlikten kesinlikle ayrılmış.

"Zamanla bütün gücü başkanlığa geçmiş olan "BMM Hükûmeti'ne son verilerek Cumhuriyet ilân" olunmasının arifesinde Selâhattin Âdil Paşa şöyle düşünmektedir (s. 407-8): "Bütün millî hareketler sırasında meydana gelen olayları, değişiklikleri izlemekten doğan fikir ve kanaatlerim sebebiyle şahsî hâkimiyetle yönetimin birleşmesinden ürkmüştüm. Ötedenberi, özellikle Latin Amerika devletlerinde görülen ve bugüne kadar devam eden kişisel ihtiraslar sonucu kişisel tahakkümlere yolaçan bir rejimden ziyade, İngiltere'de yüzyıllardan beri uygulanan veya çok kısa bir zamanda memleketi ilkel halinden büyük ve kuvvetli bir devlet durumuna getirdiğine tanık olduğumuz Japonya'daki hükümet şekline benzer bir meşrutiyet idaresinin sosyal, moral, dinî ve geleneksel birçok cihetlerden milletimize daha uygun olduğu fikrinde idim. Hatta o günlerde, genelkurmay başkanlığı binasında kendilerine karşı büyük saygı ve sevgi beslediğim Fevzi (Çakmak) ve Kazım (Karabekir) Paşalarla yaptığımız bir görüşmede bu görüşümü açıkça ve etraflı bir şekilde tartışmıştık. "Vatanın hayat ve geleceğinden başka herhangi bir kişisel düşüncenin etkili olmadığı bu görüşme sırasında her iki rejimin fayda ve zararları ve tarihteki örnekleri bahis konusu olmuş ve ben sonunda "Allah millet için hayırlı etsin, isterseniz beni gerici sayınız' diyerek kendilerinden ayrılmıştım."

Selâhattin Âdil Paşanın kendi sivil yaşamı hakkında daha geniş bilgi vermemesi, hayıflanılacak bir durum. Çünkü onun işadamlığı, bizi, "eski askerler ne olmalı?" daha doğrusu, "ne olmamalı?" gibi çok önemli bir soruyla karşı karşıya getiriyor. 43 yaşında bir general emekli olunca ne iş yapabilir? Onun manevî nüfuzundan ve kendisine 'hayır' demeye yüzü tutamayacak tanıdıkları olmasından yararlanmak isteyen yerli-yabancı iş çevreleri bu durumdan yararlanmak istemezler mi?

Em.General Selâhattin Âdil, ilkin, İzmir Yangınından arta kalan hurda demirleri toplayıp ihraç eden bir Ermeni şirketinin idare heyetine girmiş. Ayrıca, İstanbul'daki yabancılara ait elektrik şirketine (emekli aylığının dört katı maaşla) "müşavir" olarak atanmış. Aynı zamanda, esbak Maliye Nazırı Cavit Beyin "İnkişaf-ı İktisadî" şirketine ortak olmuş. Bu işlerin hiçbiri uzun sürmemiş. İzmir'deki demirler bitmiş; elektrik şirketinin bakanlıklardaki işlerini takip etmesinin hükûmetçe iyi karşılanmadığını hissedince, danışmanlıktan da ayrılmış; İttihatçılığın baskı altında tutulması üzerine, ekonomik gelişme ortaklığı da kendi kendini tasfiye etmiş. Selâhattin Âdil Paşa, asıl, İsveç Bofors silâh fabrikalarının Türkiye mümessilliğini almak istiyormuş; nitekim, çok geçmeden -1924'te- almış da. Avrupa'ya çeşitli iş gezileri yapmış, ailesiyle birlikte iki yıl (1929-30) İsveç'te yaşamış. (Acentalığını yaptığı grubun Türkiye'deki tek müşterisi, doğal olarak, Milli Savunma Bakanlığı'dır.) Bu arada, başka taahhüt işlerine de girişmiş. Ayrıca, Yervant Çizmeciyan'la ortaklaşa, İstanbul'da bir kablo fabrikası kurmuş. 1931'de de, bağımsız olarak yazıhane açıp dış ticaret komisyonculuğuna başlamış.

Selâhattin Adil Paşanın anıları, 1939 Mart ayında MSB ile kendi arasında çıkan ve besbelli olan pek dokunan bir olayın hikâye edilmesiyle sona eriyor. Dr. Refik Saydam hükûmeti 1939 başında komisyonculuğu yasaklayınca, Milli Savunma Bakanı (Em. Korgeneral) Naci Tınaz, Selahattin Âdil Paşaya bir mektup yazarak, sekiz Alman Heinkel uçağından alacağını öğrendiği 25.000 lira komisyon ücretinden vazgeçmesini ve bunun fiyattan düşülmesini istemiş: "...devletin müdafaa kuvvetlerine suikastta bulunuyorsunuz. Eski bir generalin fakir milletin hazinesinden hâlâ böyle para almak isteyişi beni çok müteessir etmiştir" (s. 512-13); aksi takdirde bu mübayaadan vazgeçileceğini bildirmiş. Selâhattin Âdil Paşa, söz konusu satış için kendisinin Alman hükûmetinden 40 milyon Reich Mark kredi sağladığını ileri sürerek haklarını almakta ısrar etmiş. Fakat yaklaşan savaş yüzünden satış anlaşması zaten uygulanamamış, Selâhattin Âdil Paşa da herşeye küsüp bütün işlerini tasfiye ederek, bir tek krom maden işletmesiyle geçinmek zorunda kalmış.

Bu yazıyı, Selâhattin Âdil'in Naci Paşa ile çatışmasında kimin haklı olduğunu tartışmayacağımızı belirterek bitirelim.

Hayat Mücadeleleri (İstanbul, Zafer M. 1982), 519 s+ Kuşe kağıda basılı, ikisi renkli 20 resim; ciltli 350 TL.)

Nedim Saban

BEŞ KAFADARLAR TİYATROSU

GENÇ, AKILLI, İYİ NİYETLİ TİYATRO OYUNCULARI ARIYORUZ.

Bir mektupla, Beş Kafadarlar Tiyatrosu PK 1220 - İstanbul adresine başvurunuz.

Tanak SANAT GALERİSİ

MUAMMER DURMUŞ

RESİM SERGİSİ

2 – 26 Şubat 1983

Nispetiye cad 44/2 Etiler-İstanbul Tel: 651935

hodri meydan kültür merkezi

"Dünyanın en güzel aşk öyküsü"
L.ARAGON

CEMİLE

Yönetmen : İrina Poplovskaya
Oyuncular: Natalya Hrinbasarova
Suymenkul Cokmorov

"Aytmatov'un tüm lirizmini, duyarlılığını ortaya koyan sinema"
A.DORSAY

Yakında

ARABULUCU

Yönetmen : Joseph Losey
Oyuncular : Alan Bates
Julie Chiristie
Dominic Guard

Tel: 66 74 19-67 04 96

Edebiyatta Yeni Akımlar'ın konusunu çok ilginç bulduk.

MİLLİYET SANAT

Derginin bu sayısı **Abdi İpekçi Haftası'** na ve **Hitler iktidarının 50.yılı**'na ayrılmış ağırlıklı olarak.

Can Yücel, Tomris Uyar'a "çeviri şiir kadın gibidir, güzeli sadık olmaz" diyor konuşmasında. Tahsin Yücel'in özenli, öğretici yazısı Stendhal üstüne. A.Özkırımlı, Kemal Bilbaşar için bir (görev) yazısı yazmış. Ferit Edgü'nün söyleşisi ile Marquez'in Nobel konuşması da okunacak yazılar arasında.

OLUŞUM

64. sayısında Gürsel Aytaç'ın bir yazısı var. Bu yazar Aziz Nesin'in tüm yapıtlarını inceliyor sanırız. Başka dergilerde de A. Nesinüstüne incelemeleri yayımlanıyor. Ece Ayhan, 'Günce'sini "Yeni Dip Yazıları" adı altında bastırıyor. (Gösteri'de de var)

TAN

Ergin Günçe'nin geçen yıl Tan yıllığında yer alan bir şiiriyle başlıyor TAN seçkisi. Hulki Aktunç'un 'Adını Yok Eden Hikaye'sinin üstünde durulacağını umarız.

TÜRK DİLİ

Aziz Nesin'den bir şiire ve 'Metnin Yapısında Biçemin Yeri' (T.Todorov) adlı önemli bir yazıya yer vermiş Türk Dili. Ramis Dara'nın, İlhan Berk'in, Mehmet Seyda'nın yazıları da ayrı ayrı ilginçlikler taşıyor.

VARLIK

Kemal Özer'in yayın danışmanlığı ile yeniden eski böyutuna döndü VARLIK. **Aragon bölümü ile Ustaların seçtikleri bölümü** dikkati çekiyor.

Özer, yazısında dinamizmin önemine değinerek bunun iki yoldan sağlanabileceğini belirtiyor. Birinci yol şöyle:

"Üretkenliğin önünü açan sorunların üstüne giden etkin bir dergicilik."

YABA

26. sayısı Ocak 83 tarihini taşıyor. "Genç kuşağın yazın dergisi" olduğu belirtiliyor. 1982 sanat takvimi ile Enver Gökçe şiiri üstüne bir polemik yazısı yer alıyor.

YARIN

Aragon ve Şadi Dinçcağ'ın ölümleri üstüne çeşitli yazılar ve Arif Damar, Ataol Behramoğlu, Metin Demirtaş'tan şiirler var.

YAZKO EDEBİYAT

Ayın dergileri arasında şiiriyle öne çıkan imzalardan biri de Edip Cansever, bu kez Yazko Edebiyat'ta görünüyor. 'İlkyaz Şikayetçileri' ana başlığını taşıyan bu şiirlerden bazı parçalar daha önce Gösteri'de yer almıştı.

Yazko Edebiyat'ta yer alan 'Türk Edebiyatı Kaynakçası' (Atilla Özkırımlı) herkese yararlı olabilecek bir çalışma.

YEDİTEPE

Fakir Baykurt'un 'Yunus Emre'nin Sesi' yazısı ile Ergin Günçe'nin eski bir şiiri yer alıyor H.Bozok'un özenle çıkardığı Yeditepe'de...

SANAT ÇİZELGESİ

HAFTANIN KÜLTÜR VE SANAT OLAYLARI

DEVLET TİYATROLARI

İSTANBUL

"Barış Gezegeni" AKM Oda Tiyatrosu /19 Şubat Ctsi. 20 Şubat Pz. : 11.00
"İki Efendinin Uşağı" AKM Büyük Salon /25 Şubat Cuma: 20.30
"Kösem Sultan" AKM Büyük Salon /18 Şubat Cuma: 20.30, 20 Şubat Pz. 18.30
"Rita" AKM Oda Tiyatrosu/ 22 Şubat Sl. ve 23 Şubat Çrş. : 18.30
"Rosmersholm" AKM Oda Tiyatrosu /19 Şubat Ctsi. ve 20 Şubat Pz. : 15.00

ANKARA

"Cin Oyunu" Oda Tiyatrosu/Cuma, Ctsi. Pazar: 20.00
"Daha Dün Gibi" Küçük Tiyatro/ Cuma, Ctsi. ve Pazar
"Görüşme-Kutlama-Çağrı" /Altındağ Tiyatrosu/ Ptsi. hariç her gece 20.00
"İlkbaharda İntihar Yasak" /Altındağ Tiyatrosu / Cuma, Ctsi. ve Pazar
"İlkbaharda İntihar Yasak"/Küçük Tiyatro/Ptsi. hariç her gece: 20.00
"Rita"/Yeni Sahne/Cuma, Ctsi. ve Pazar
"Önemli Adam"/Yeni Sahne/Ptsi. hariç her gece
"Ya Devlet Başa, Ya Kuzgun Leşe/ Sl. Cuma, Pazar: 20.00

İZMİR

"Fazilet Eczanesi"/İzmir Devlet Tiyatrosu/Cm, Ctsi, Sl, Çrş.
"Oyun Bitti"/İzmir Devlet Tiyatrosu/24 Şubat Prş. ve 25 Şubat Cuma

ADANA

"Ayakta Durmak İstiyorum"/Adana Devlet Tiyatrosu/ 18,19,20 Şubat
"Daha Gün Gibi/Adana Devlet Tiyatrosu/ 22 Şubat'tan itibaren Ptsi. hariç her gece

BURSA

"Görüşme-Kutlama-Çağrı/Ahmet Vefik Paşa Tiy./18,19,20 Şubat
"Sarı Naciye"/Ahmet Vefik Paşa Tiy. /22 Şubat'tan itibaren Ptsi. hariç her gece

AYDIN

"Köklerdeki Kurtlar"/Aydın Tiyatrosu /18 Şubat Cuma

İZMİT

"Rosmersholm"/İzmit Tiyatrosu/ 25 Şubat Cuma

ÇORUM

"Ayakta Durmak İstiyorum" /Çorum Tiyatrosu /24 ve 25 Şubat

ZONGULDAK

"Köse Kapmaca"/ Zonguldak Tiyat-

"Gel Kulağına Söyleyeyim" (Enis Fosforoğlu) /E. Fosforoğlu Tiy. /22 Şubat'tan sonra / Çrş. 15.30, Ctsi. 15.30, 21:15 Pz. 15.30, 18.30
"Hayırdır İnşallah" (T. Aşkıner) /N. Serezli - T. Aşkıner Tiy. / Taksim Venüs Tiy. /Ptsi. 21.30, Çrş. Prş. Cm. 19.00, Pz. 18.30, 21.15
"Itri" (Taner Şener)/Hodri Meydan Kül. /Ptsi., Sl. 21.15
"Kaldırım Serçesi" (Başar Sabuncu) /G. Sururi- E. Cezzar Tiy. /Hodri Meydan Kül. /Prş. 21.30, Cm. 18.00, 21.30, Ctsi. 20.15 , Pz. 16.00, 21.30
"Kelebekler Özgürdür" (H. Dormen) /Yeditepe Oyuncuları (Kadıköy Halk Eğitim Mer.) /Ptsi, Sl. Prş. 20.30 Çrş. 16.00, 20.30
"Kırkından Sonra" /G. Ülkü- G. Özcan Tiy./Ptsi. hariç her gece 21.00, Ctsi. Pz. 16.00, 21.00
"Küçük Sevinçler Bulmalıyım" (I. Özgentürk) /Dostlar Tiy. /Çrş, Cm. 18.30, Ctsi. 15.30, 18.30, Pz. 15.30
"Kükreyen Fare" (Z. Diper) /Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.) / Ctsi. Pz. 15.30, Cm. 20.30
"Nemo Bankası" (L. Verneuil- L. Kırca) /Hodri Meydan Kül. Merkezi /Ctsi. 15.00, 18.00; Pz. 13.00, Çrş. 19.00
"Nasrettin Hoca ve Eşeği" (Z. Diper) /Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.) /Pz. 11.00-13.15, Çrş. 14.30
"Ölümü Yaşamak" (Orhan Asena)/ Kent Oyuncuları/ Cuma: 21.30, Ctsi. 14.30
"Şeytanın İşi Yok" (Tevfik Gelenbe) /T. Gelenbe Tiy. /Ptsi. hariç her gece: 21.15, Çrş, Ctsi: 15.30, Pz. 18.00
"Turizm Patlaması"(Kandemir Konduk) /E. Fosforoğlu Tiy. /Ctsi. 15.30, 21.15, Pz. 18.30, 15.30
"Üç Oyun"/ Rockaby (Samuel Beclutt). Pencereler (Turgay Kantürk), Trajedi Değil (Lutzarthenow) / (Genç Oyuncular) /Dostlar Tiy. /Her Pz. 18.30 Türk- Alman Kültür Enstitüleri ortak yapımı

ANKARA

"Ayının Fendi Avcıyı Yendi" (Çocuk Oyunu) /AST/Ctsi. Pz. 13.00
"Banker Tanker" /Ankara Halk Tiy. /Çrş. 18.30, Sl. Prş. 20.45
"Bir Filiz Vardı" (Orhan Kemal) /Ankara Halk Tiy. /Cm, Pz. 18.30, Ctsi. 18.30, 20.45
"Bremen Mızıkacıları" /Ankara Halk Tiy. /Ctsi. Pz, Çrş. 10.30
"Küçük Adam N'oldu Sana" (Hans Mallada) /AST /Sl. 20.00
"Resimli Osmanlı Tarihi" (Turgut Özakman) /AST/Cm: 20.00, Ctsi. 15.30, 18.15
"Yaz Misafirleri" (Maksim Gorki) /AST/Çrş, Prş. 20.00, Pz. 15.30, 18, 15

(Sarptürk), Resim Sergisi (25 Şubat'a kadar)
Urart Sanat Galerisi: Galeri Koleksiyonu, Resim Sergisi (25 Şubat - 3 Mart)
Ümit Yaşar Sanat Galerisi: M. Can Köksal, Resim Sergisi (25 Şubat'a kadar)

ANKARA

Alman Kültür: "Münih - Bir Kültür Beldesinin Belgelenmesi" Fotoğraf Sergisi (18 Şubat son gün)
Artizan Galeri: Zühtü Müridoğlu, Desenve Heykel Sergisi
Devlet Güzel Sanatlar: (2. Salon) Cevdet Batur, Muzaffer Akyol Resim Sergisi (18 Şubat son gün)
Dost Galeri: Ankara'dan Sanatçılar, özgün baskı sergisi (19 Şubat son gün)
Evrensel Galeri: Nevin Çokay, Resim Sergisi (Şubat ayı)
Fransız Kültür: Mimar Dr. Mübin Beken, "Side: Rüya ve Gerçek" Suluboya ve Fotoğraf Sergisi (18 Şubat - 5 Mart)
İngiliz Kültür: Sadettin Çulan, Resim Sergisi (18 Şubat son gün)
İş Galeri: Fotoğraf Sergisi (gurup), Ö. Esmer, K. Cengizkan, A.R. Akalın, T. Çakar, E. Öztürk, D. Günel
Leonardo Sanat Galerisi: Sabri Akça, Suluboya Resim Sergisi (18 Şubat son gün)
Pedil Sanat Galerisi: Karma Sergi (İ. Altınok, M. Ayaz, H. Bilgin, Z. Büyükişleyen, N. Akoral, Z. Gençaydın, Y. Gökçebağ, V. Günay, H. Aydoğdu)
Sanatevi Sanat Galerisi: Karma Sergi (Z. Büyükişleyen, Z. Gençaydın, H. Akın, S. Özer, H. Bilgin V. Günay, H. Misman, H. Aydoğdu, L. Çetin)
Turkuvaz Galeri: Rosina Wachtmeister (Özgün baskı sergisi)
Vakko Sanat Galerisi: "Bir Koleksiyondan Seçmeler" Resim Sergisi (26 Şubat'a kadar)

İZMİR

Akbank Konak Sanat Galerisi: Mehmet Tabanlıoğlu, Resim Sergisi 24 Şubat tarihine kadar açık.

KONSERLER - RESİTALLER OPERA

İSTANBUL

"Franco Medori" Piyano Konseri/ Schuman ve Brahms'ın eserleri sunulacak / İtalyan Kültür Mer. / 18 Şubat Cuma: 18.00
"Işık Lisesi Çocuk Korosu" Resitali /AKM Konser Salonu /24 Şubat Prş: 19 00
"İstanbul Devlet Senfoni Ork. Konseri/ (Şef: Hikmet Şimşek, Solist: Oktay Dalaysel) / AKM Konser Salonu /25 Şubat Cuma: 18.00

TÜRKİYE'DE İLK SANAT DERGİSİ

Güzel Sanatların önemi ve yararı

(Geçen sayıdan devam)

İnsanların yaptığı, sevdiği, şaştığı ve beğendiği bir takım şeylerin bulunduğunu ve bunların işe yarar şeylerden olmadığını hiç düşündünüz mü? Size sorarım: bir kat elbise üstüne takılan işleme neye yarar?

Yapılması çok zaman alır. Ayrıca elbisenin ne daha sıcak, ne daha kullanışlı olmasına yol açar. Bir tabağın üstüne işlenmiş çiçeklerin yararı nedir? Bununla tabağın sağlamlığına bir şey eklenmez.

Birçok eski dolapları süsleyen o derin oymalar, o tahtaların ortasına işlenmiş aynalar neye yarar? Ya da bir evin en güzel porselen kaplarını, sergileyen vitrinin ince bir işle süslenmiş parmaklıklarının bulunmasının ne yararı olabilir? Bir dolap, düz tahtalardan yapılsa daha mı çürük olur? Ya da kötü mü kapanır? Tabaklar, kadehler, sofra takımları parmaklıksız, süssüz, beyaz tahtadan yapılmış adi bir dolapta daha mı kötü korunmuş olurlar? Bütün eski sandık ya da dolap kilitlerinde anahtar deliğinin etrafındaki demir parçaya bakınız. Sıradan bir demirci işi olmasına karşın bunun da süslü ve oya gibi işlenmiş olduğunu görürsünüz. Şimdi yapıldığı gibi dörtgen, adi bir demir parçasıyla yetinilmeyip neden bununla zaman yitirilmiş?

Zamanın herşeyi bozan elinde yaldızları biraz sönen, mermerleri kararan Sultan Ahmet Çeşmesi'ni içinizde bilmeyen var mıdır? Bu, en güzel ve en görkemli yapıtlardan biridir. Duvarlarını örten çeşitli süslemeler arasından güçlükle seçilebilen delinmemiş bir incidir... Suyunu bir fıskiye havuzuna boşaltacak, bir musluğu bulunan adi, küçük bir çeşme de aynı işi göremez miydi?

Bana diyeceksiniz ki: Doğru, bunların hiçbir yararı yoktur. Fakat çekilen zahmet boşuna değildir. İyi işlenmiş bir kat elbise güzel bir şeydir. Süslenmiş bir tabağın görüntüsü düz beyaz bir tabağınkinden daha hoştur. Oymalı ve güzel eşya gözleri dinlendirir, en sıradan eve neşeli bir hava verir. Bu da az çok değerli bir şeydir. Çeşmeye gelince; onu görmek için onca yol tepmiş olan birçok gezginciyi çeken bu yapıt o kadar güzel bir şey, yurdumuz için öylesine büyük bir gurur kaynağıdır ki yapımı için harcanan paraya bedeldir. Şimdi onu elden çıkarmak bile istemeyiz!

Hakkınız var. Dünyada birtakım şeyler vardır ki bir işe yaramazlar. Yani gözle görülür, elle tutulur bir işe yaramazlar. Ancak bunlar, en değerli gömülerden de değerlidir. İşte işlemelere, güzel şeylere, levhalara, kakmalara, oymalara sanat denir.

Sanat, narin, güzel ve seçmeli olmaktan başka bir işe yaramayan şeylerden ibarettir. Sanat yapıtları insana hiçbir çıkar sağlamaz, kesemize para eklemez. Fakat daha iyisini yapar: bize, kendisinden başka bir şeyin veremeyeceği mutluluğu, güzel bir şeyin karşısında bulunduğumuzda ruhumuzu yücelten mutluluğu verir.

Denizin sonsuzluğu gibi, dağların görkemi gibi, ya da serin ve aydınlık, sıradan bir yaz sabahı gibi, yanan bir günbatımı gibi, ayın, yıldızları etrafına alıp havanın açık olduğu bir kış gecesinde durgun gökyüzünde yükselmesi gibi görkemli doğal görüntüler karşısında hangimiz etkilenmeden durabiliriz?

Öyle büyük ve mükemmel bir görünüm karşısında

ustadır. Sistemli bir becerisi vardır. Köstebeğin açtığı uzun geçitlere, kunduzların kurdukları setlere, örümceklerin ördükleri şaşırtıcı ağlara, bir arı kovanının peteklerinde görülebilecek düzenli geometriye, kısacası hayvanların harikulade becerilerinin daha binlerce örneğine bakınız.

Ancak şu var ki, bir hayvan bazen bir mühendis kadar becerikli olmasına karşın hiçbir zaman bir sanatkâr değildir.

Yuvasını süslediğini, sırf zarif ve güzel bir şey yaratayım diye boşuna uğraştığını hiçbir zaman görmezsiniz.

Tam tersine, en kaba, en vahşi bir adam, Afrika'nın zencisi, Amerika'nın yerlisi, Avustralya ormanlarında yaşayan bir adam, kendi bölgesinin koşullarında, kendi aleminde sanat yapıtları yaratır. Baltasının sapını işler, gerdanlıklar bilezikler yapar, yüzünü boyar, Çadırının derisi üstüne nakışlar işler.

Sanat ortak bir dildir. Herkese açık bir kitaptır. Halbuki edebiyat, lehçelerin ayrılıkları yüzünden dağınıktır. Mimari bir yapıt ne zaman yapılmış olursa olsun, ve nerede yapılmış olursa olsun doğrudan doğruya bütün ülkelerin insanlarına seslenir. Sanat, en sade ruhlardan en seçkin kişilere varıncaya kadar ve kopuklardan ilkeli insanlara kadar düzeylerine göre seslendiğinden daha derin bir ortak dildir. Başka zamanlardaki inanç ve eğilimleri yüzünden araları pek açık olan düşünceler bile bu ortak alanda elele yürür, dost olurlar.

Güzel sanatları araştırmanın en önemli yönü, onun, yaşamdaki kavgalara ve uğraşılara yabancı oluşudur. İnsanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve kavgalar, birbirleriyle temelinde uyuşmayan konulardan, felsefi ve siyasi konulardan kaynaklanır. Bu ayrılıkların dışında kalan ve onların üstüne bile çıkan güzel zevkler insanları birbirlerine yakınlaştırır. Bu öyle özel ve tarafsız, katıksız ve derin bir zevktir ki, düşgücüyle yargılama, etki etme ve düşünme gereksinimleri, beğenme dürtüsü ve şaşkınlık gibi manevi güçlerden, bizlerde en ince ve en yüce olanlarını, heveslerimizi, ruhumuzu hem uyarır, hem de rahatlatır. O kadar duygulu ve çok yönlü olan düşünsel bir eylemin ortaya çıkardığı kargaşanın garip bir özelliği de sertlikten ve kötülükten uzak bir şiddetinin bulunması ve ayaklandırdığı arzuları da hafifletir gibi olmasıdır. Güzelliğin insan ruhu üstünde öyle bir egemen olma gücü vardır ki ruh, kendisine aitken ortaya çıkan zevkleri

rosu/Çrş, Prş. ve Cuma

ŞEHİR TİYATROLARI

"Avanak" (George Feydeau) /Tepebaşı Ş. Tiy. /Cuma: 21.00; Ctsi. Pz. 15,30; 19.00
"Dün Neredeydiniz" (Necati Cumalı) /Üsküdar Ş. Tiy. /Cuma: 21.00, Ctsi. 15.30, 19.00
"Haensal ve Gratel" (Çocuk Oyunu) /Harbiye Ş. Tiy. /Çrş. 14.30 Ctsi. 11.00
"Hafta Başı" (Fazıl Hayati Çorbacıoğlu) Harbiye Ş. Tiy. /Cuma: 21.00, Ctsi. 15.30, 19.00
"Kralın Kısrağı" (Jean Conolle) /Fatih Ş. Tiy./Çrş, Prş. 21.00 Pz. 15.30, 19.00
"Polianna"/Üsküdar Ş. Tiy. /Çrş. 14.30, Ctsi. 11.00
"Sevgilerin En Güzeli" E. de Litibbo) /Üsküdar Ş. Tiy. /Çrş. Prş. 21.00 Pz. 15.30, 19.00
"Yağmurcu"/Fatih Ş. Tiy. / Ctsi. 15.30, 19:00

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"Altın Karpuz" Nokta Virgül Tiy./Sl. 21.15, Çrş. 15.30, 21,15 , Prş. Cm. 21.15, Ctsi. 15.30, 21,15 Pz. 15.30, 18.30
"Aman Aman-Elele Kız Oğlan" (Çocuk Oyunu)/Hodri Meydan Kül. Merkezi/ Çrş, Ctsi. Pz. 11.00
"Aşkın Gözüne Gözlük" (Ferhan Şensoy)/Tuncay Özinel Tiy./Ptsi. hariç her gece: 21.15 Ctsi: 15.30, 19.00
"Babalar ve Oğullar" (Turgenyev) /Kent Oyuncuları/ Pz. 14.30, 17.00
"Bit Yeniği mi?" (A. Erbulak) / A. Erbulak- E. Günaydın Tiy./ Taksim Venüs Tiy. / Sl, Çrş, Prş. Cm.: 21.15 Ctsi: 18.15, Pz. 15:00
"Deliler Boşandı" (Aziz Nesin) / A. Poyrazoğlu-K. Abay Tiy. / Ptsi. hariç her gece 21.30, Ctsi. , Pz. 19.30 Çrş. 18:30 (Kenter Tiy.)

SERGİLER

İSTANBUL

AKM: Bulgaristan Fotoğraf Sanatı, Sergisi (19 Şubat - 5 Mart)
Akbank Nişantaşı Galerisi: Devrim Erbil, Resim Sergisi (24 Şubat'a kadar)
Akbank Bahariye Galerisi: B. Sıtkı Olçar, Çini desenleri sergisi (25 Şubat'a kadar)
Akbank Bebek Galerisi: Nimet Hisar, Kurutulmuş çiçek sergisi (25 Şubat'a kadar)
Akbank Osmanbey Galerisi: Sibel Akyıl, Resim Sergisi (15 Şubat - 4 Mart)
Caddebostan Sanat Galerisi: Karma ResimSergisi (H. Arpacıoğlu, T. Artemel, E. Bulut, İ. Doğan, İ. Erfındık, C. Tandoğdu O. Yazıcı (17 Şubat - 9 Mart)
Devlet Güzel Sanatlar Galerisi: İkili Resim Sergisi, (Aysel Yelgar, Zeyit Bozdoğan) 28 Şubat'a kadar.
Galata Sanat Galerisi: Mithat Şen, Resim Sergisi (19 Şubat son gün)
İstanbul Türk - İngiliz Kültür Der. Lokâli: Nursen Karas, "Ben Avrupa'dayken", Fotoğraf Sergisi (18 Şubat son gün)
Lebriz Sanat Galerisi: Cemal Tollu, Resim Sergisi (16 Şubat - 12 Mart)
Maçka Sanat Galerisi: Seyhun Topuz, Heykel Sergisi (26 Şubat'a kadar uzatıldı)
Maçka Sanat Galerisi: "Osman Hamdi'ye Saygı" Resim Sergisi
Taksim Sanat Galerisi: Resim Sergisi, (Mehmet Akbaba, Yusuf Katipoğlu, Ömer Eyüp Yüksel) 16 Şubat- 2 Mart)
Tanak Sanat Galerisi: Muammer Durmuş, Resim Sergisi (26 Şubat'a kadar)
Tiglat Sanat Galerisi: Adnan Turani, Resim Sergisi (17 Şubat - 15 Mart)
Urart Sanat Galerisi: Leyla Gamsız

"La Boheme" (G. Puccini) /AKM Büyük Salon/ İstanbul Devlet Operası /23 Şubat Çrş:20.00
"Mavi Tuna" (J. Strauss) /AKM Büyük Salon/ İstanbul Devlet Balesi Sanatçıları /22 Şubat Salı: 20.00
"Romeo ile Juliette" (Gounod) /AKM Büyük Salon/ İstanbul Devlet Operası/24 Şubat Prş: 20.00
"Venedik'te Bir Gece" (J. Strauss) /AKM Büyük Salon/İstanbul Devlet Operası/ 19 Şubat Ctsi: 15.30

ANKARA

Konser Salonu: Konser/Şef: Vojcıech Michnıewski, Solistler: Ertuğrul Tanca (Viyolonsel), Mikael Helasvoo (Flüt), Eserler: Mozart (Fülüt Konçertosu), Lalo (Viyolonsel Konçertosu), Dvorak (8. Senfoni Op. 88) 18 Şubat Cuma: 20.30 19 Şubat Ctsi. 11.00
Konser Salonu: Konser / Şef: Veronica Dudarova / Eserler: Çaykovski (Fındıkkıran Balesi Süiti), C. Franck (Re Minör Senfoni) 25 Şubat Cuma: 20.30

KONFERANS - AÇIK OTURUM

İSTANBUL

"Bruno Taut'un mimarisinde dilbilimsel çeşitlilik üzerine" Konulu Konferansı/ Prof. Dr. Bülent Özer/İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Konferans - Salonu (23 Şubat Çrş. 17.30)
"Heyan: 250. doğum yılı" Konulu Konuşma / Leyla Pınar / İstanbul Filormoni Der. / 21 Şubat Ptsi. 18.30

ANKARA

"Bir Filiz Vardı" Konulu Oyun Tartışması / Yön: Ünsal Piroğlu / Sanat Kurumu - Töbank / 21 Şubat Ptsi. 18.00
"Ulusal Sinemanın Oluşumu ve Geleceği" Konulu Panel / Yön: Çetin Öner / Töbank Sanat Kurumu / 19 Şubat Ctsi. 14.30
"Spinoza" Konulu Felsefe Oturumu / Yön: Sevgi İyi / Töbank Sanat Kurumu / 23 Şubat Çrş: 18.00

şaşkınlıktan şaşkınlığa düşmeyen kimdir? Halbuki bunların hepsi doğal güzelliklerdir. Bunlarda insan katkısı yoktur. İnsanın yeryüzünde henüz bulunmadığı milyonlarca yıl önce bu güzellikler yine vardı. İnsanın hayattan ayrılmasından sonra da sonsuza dek bu güzellikler yeryüzünde kalacaktır. Ancak, insan doğaya şaşmakla kalmamış, ona öykünmüştür de. Etrafında gördüğü şeylere benzer şeylerden kendi de yapmak istemiş, bir başka güzellikler dünyasını oluşturan yapıtlar yapmış; insanlık sanatı yaratmıştır.

İnsanı hayvandan ayıran birçok özelliğin bulunduğunu biliyoruz. Bunların başlıcaları akıl ve dildir. Yeryüzünde yalnızca insanda bulunan bir başka nitelik tanır mısınız? Bu ise sanattır.

Hayvan beceriklidir. Hatta bazan sizi şaşırtacak kadar

bozabilecek etkileri ya ortadan kaldırır, ya da kendisine uydurur. Bunun içindir ki çeşitli devirlerde ve çeşitli toplumsal koşullar altında insanları yüceltmek ve onların beğenisini kazanmak niteliği yalnızca sanata aittir.

Roma İmparatorluğuna ve Yunan Cumhuriyetine görkem sağlayan, Orta Çağ'ların kıpırdayan toplulukları arasında yayılan, Ondördüncü Lui'nin büyüklüğünün gölgesi altında ışıldayan, hep aynı sanattır. Kısacası sanat bir yapıcıdır, geçmişe haklı olarak saygı göstermekle yurtseverlik düşüncesini güçlendirir ve aydınlatır.

Düyun-ı Umumiye mektupçusu ve Güzel Sanatlar
Okulu Sanat Tarihi Öğretmeni
Vahid

ADAM Yayıncılık 1. Yıldönümü

139 kitap

1 yılda değerli 139 kitap

ADAM Yayıncılık, edebiyatın bütün dallarında değerli çağdaş ve klasik eserleri belli bir sistemle yayımlamak üzere 1981 yılında kuruldu.

İlk ADAM kitapları, Şubat 1982'de yayımlandı. Aradan bir yıl geçti. Şimdi, şiir, öykü, roman, oyun, deneme, anı, inceleme ve bilim türlerinde 139 ADAM yayını var. Yani, 1 yılda 139 değerli kitap...

Yalnız ülkemizde değil, dünya ölçüsünde az rastlanır bir yayın yoğunluğunu temsil eden bu sayı, ADAM Yayıncılığın 1. yıl hedefi idi... Gerçekleşti.

ADAM kitaplarının türlere dağılımı

Şiir	: 38 kitap	(10'u çeviri)
Roman	: 32 kitap	(20'si çeviri)
Öykü	: 19 kitap	(3'ü çeviri)
Oyun	: 14 kitap	(7'si çeviri)
Deneme	: 10 kitap	(2'si çeviri)
İnceleme	: 8 kitap	(3'ü çeviri)
Bilim	: 8 kitap	(2'si çeviri)
Anı	: 5 kitap	
Yazılar	: 4 kitap	
Röportaj	: 1 kitap	

2. yılda yeni hedefler

ADAM Yayıncılık, şimdi 2. yılına giriyor.
1983'te ADAM, mevcut yayın türlerine yenilerini ekleyecek.
Yeni diziler, yeni girişimler... 1983'te kitaplıklar, yeni ADAM'larla daha da zenginleşecek.
Değerli kitaplar edinmek için, 1983'te de ADAM'ı gözleyin, ADAM'ı izleyin.

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. Büyükdere Cad. 93 Üçyol Mevkii Maslak, İstanbul

TÜRKİYE GENEL DAĞITIMI:
YADA Yayın - Dağıtım A.Ş.
Doktor Şevki Bey Sok. No: 6
Divanyolu, İstanbul Tel: 207472

ANKARA DAĞITIMI:
YURT Yayıncılık A.Ş.
Esat Cad. No: 44 Küçükesat,
Ankara Tel: 252595 - 250837

İZMİR ve EGE DAĞITIMI:
DATİC A.Ş.
452. Sokak No: 5 Konak,
İzmir Tel: 138786

ÇÖZÜMLER

ÇİFTE—ÇETREFİL (ANAKROSTİŞ)

B	O	Ğ	A	Z	İ	Ç	İ	■	Ş	I	N	G	I	R
■	M	I	N	G	I	R	■	A	H	■	B	E	Y	O
Ğ	L	U	■	V	A	H	■	B	E	Y	O	Ğ	L	U
■	H	A	Y	D	A	R	■	H	A	Y	D	A	R	■

Çözüm: Salâh Birsel'in üç yapıtı: "BOĞAZİÇİ ŞINGIR MINGIR"
"AH BEYOĞLU, VAH BEYOĞLU"
"HAYDAR HAYDAR"

A. Bİ, B. ŞEYH, C. GIRGIR, D. BANDIRMA, E. OĞUZ, F. ELOĞLU, G. AHİ, H. HAYDN, I. YAHYA, J. ÇIĞ, K. BRAVO

ÇAPRAZ BULMACA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	T	A	L	İ	P	A	P	A	Y	D	I	N
2	E	L	O	D	İ	■	E	■	U	R	F	A
3	V	■	S	A	Y	■	R	U	N	■	■	K
4	F	M	■	V	E	L	İ	K	A	N	I	K
5	İ	İ	■	■	S	A	Ş	A	■	U	N	A
6	K	R	I	K	■	H	A	■	L	G	U	Ş
7	F	E	L	A	T	U	N	B	E	Y	■	H
8	İ	L	K	■	O	T	■	A	■	A	K	A
9	K	■	A	V	N	İ	■	L	A	S	A	Y
10	R	■	R	A	G	■	H	İ	S	■	R	D
11	E	R	E	N	U	S	■	N	A	İ	M	A
12	T	İ	M	U	Ç	İ	N	A	F	Ş	A	R

YANILMA PAYI

CEMAL SÜREYA

TÜRKÇE BİLENİN İŞİ RAST GİDER

1920'lerde, 1930'lardaki yazarları okurken onlarda Türkçe yanlışları bulduğumu sanırdım. Sözgelimi Ahmet Hikmet Müftüoğlu'da. Ahmet Haşim'in "Bize Göre"si, "Gurabahanae-i Laklakan'ı bile bu yönden beni düşündürmüştür. Türkçe yanlışları diyemesem de, anlatım eksiklikleri, zorlamalar görmüşümdür. Halide Edip Adıvar için de aynı durum söz konusuydu. Zamanla bunun nedenini anladım. Kendime göre bir açıklama yolu buldum. Derdim de bitti. ;O evrede Türkçe cümlenin yapısı bugünkü kadar açık seçik değildi. Bazı öğeler atlanabilirdi. Şimdi iki cümlede anlattığımız şeyin virgülle ayrılarak tek cümle halinde verilmesine izin vardı. Noktalı virgülün yerini "ve" tutabilirdi. Bir önceki cümleyle bağlantılı olarak, "o", "onu", "onda" gibi sözcükler kullanılmayabilirdi.

Derdim bitti dedim ya, bütünüyle bitmemiş. Çünkü bu kez de aynı dönemlerde yazmış bazı başka yazarlarda benim eksiklik dediğim şeyin olmadığını ayrımsadım. Yahya Kemal'in "Eğil Dağlar"-ındaki cümle bugün için de taş gibiydi. Falih Rıfkı Atay günümüzün kara cümlesiyle yazmıştı. Çok daha eskilerden gelen bir yazarda, Hüseyin Cahit Yalçın'da da öyle.

Yalınlıktan, sözcüklerin anlam sınırlarında söz etmiyorum burada. Sorun, dilin yapısını gerçek anlamda görebilme sorunudur. Demek, bazı yazarlar bunu görebilmiş, bazıları görememişlerdi. İşte Ahmet Haşim, işte Halide Edip, daha bu yana gelelim, işte Abdülhak Şinasi Hisar. Günümüzde öz Türkçe yazmaya çalışıp da bu konuda sıkıntıları olan yazarlara benzetiyorum onları. Çok kısa süren bir evredeki dil oluşumunu sarsılmaz bir yazı dili olarak benimsemişler, ötesini düşünmemişlerdir. Bu durum Ahmet Haşim'de bilinçsizlik, Halide Edip Adıvar'da aşırı bir savrukluk, Abdülhak Şinasi Hisar'da inançsızlık ve horgörü biçiminde belirmekte.

Oysa adamakıllı oturmuş bir yazı dili bile günümüzde sokaktaki değişimlere kayıtsız kalamaz.

Bir süre önce "La Nouvelle Revue Française"in yöneticisi Georges Lambrichs'le yapılmış bir konuşma okumuştum. Lambrichs, edebiyatın, 68 Mayıs olaylarından sonra yazı dilinden sözel bir plana kaydığı , bu konuda derginin tutumunun ne olacağı yolundaki bir soruya şöyle karşılık veriyordu: "Dergimiz, sözel kavramı adına yapılan dil sapmalarıyla mücadele edecektir. Ama edebiyatın hayatla bağlantısını da yadsıyamayız elbet. Herşey değişiyor. Sokaktaki konuşma biçimi bile. Edebiyat taşlaşıp kalabilir mi?..."

Daha elverişli başka olumsuz örnekler dururken sözü neden Ahmet Haşim'e, Halide Edip Adıvar'a, Abdülhak Şinasi Hisar'a kadar vardırdım? Ahmet Haşim cins bir şair. Şiir beğenisi yüksek bir şair. Ama öteden beri büyük bir düzyazı ustası olarak da tanıtıldı bize. Halide Edip'in anlatımı "kılçıklarına" karşın, "leziz" bir yapı olarak sunuldu. Abdülhak Şinasi Hisar hâlâ Türk Proust'u. Ne yazık ki Türk Proust'u, Türkçe'de "leziz" sözcüğünün artık sadece "maddesel" bir anlam içermeye başladığını öldüğü gün (1963) bile kabul edemiyordu. Türkçe'nin gelişim süreci içinde, bir Ahmet Mithat'ın katkıları onunkileri kat kat aşmakta. Üstelik Ahmet Mithat ne zaman yaşamış.

Bugün bizler de Türkçe'nin akışı içinde yeni bir evredeyiz. Hızlı bir akış bu. Oluşumun getirdiği sarsıntılar da var. Gün gelecek, benzer ayrımlar bizlerde de bulunacak. Ama bunun o denli fazla olmayacağı kanısındayım. Hiç değilse yapı açısından. Sözcükler değişebilir, sözcük ağırlıkları, içerik sınırları değişebilir. Asıl olan dilin diri yanının bir kez yakalanmış bulunmasıdır, diyorum. Yakalanmıştır. Artık kimse Yakup Kadri gibi "Birtakım opera parçası terennüm ediyordu" demeyecek.

Türkçe'yi son aşamada enikonu toparlayan yazarlar kimlerdir bilir misiniz: Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Sait Faik, Ataç, Orhan Veli ve arkadaşları... Bugün sadeleşme evresine ve "milli edebiyat" dönemine göre çok daha şanslı olduğumuz söylenebilir.

OKURKEN YAZARKEN

AHMET OKTAY

AYDINLAR VE GRAMSCİ ÜZERİNE

Aydınların, toplumsal kuruluşta **görece ayrıcalıklı bir konumları** olduğu, bu **özel konumları dolayısıyla** kendilerinden önemli **görevler beklendiği biliniyor. Gelgelelim,** büyük çoğunlukça paylaşılan **bir tür "görev anlayışı"**-nın, **entelektüel** faaliyetle emekçi kitleler, **daha kapsamlı bir** sözcükle halk arasında bir **karşıtlık gördüğü de gözden** kaçmıyor. Bu yaklaşımın, **aslında aydınla kitleleri değil** kitlelerle **kültürü** ters **düşürdüğü söylenebilir. Emekçilerin** kimi kültürel ürünleri ve **aydınlarca kullanılan kuramsal dili** güncel toplum bağlamında anla (ya) madığı özellikle belirtiliyor elbet. Dolayısıyla, kültür edinme sorunu da teorik/pratik açıdan, ancak belli bir dönem için **ertelenmiş** oluyor. Çünkü, bilginin "yaratıcısı" ve "taşıyıcısı" olduğuna inanılan kitlenin üretim ilişkilerinden ve toplumsal örgütlenme biçiminden kaynaklanan kültür eksikliğinin, daha iyi bir yaşam için verilen mücadeleyi etkilemeyeceği, hâttâ "entelektüelliğin" bu mücadeleyi **kararsızlaştıracağı** varsayılıyor. Aydınlara düşen, böylece; sadece kitlelerin durumunu betimlemek ve somut dileklerini dile getirmekten ibaret oluyor. Bu bakış açısının aydınla kitleler, bilgiyle gerçek arasındaki **dolayımlaşmayı** ortadan kaldırıp kaldırmadığı sorulabilir. Bu türden bir dolayımsızlık içinde yürütülecek güncel etkinliğin, ister istemez; kısa vadeli hedefleri öngöreceği, aydınların değil kitlelerin kendiliğinden hareketliliğine güveneceği öne sürülebilir. Güncel etkinliğin ortak bir tabanda, başka türlü söylersem bir **consensus** üzerinde yürütülmesini sağlayacak olan, sağlaması gereken aydınlar, bu yoldan kısa sürede bir grubun ya da örgütün bağımlısı, **memuru** durumuna dönüştürülür. Memur olarak yürütülecek **ideolojik** üretim ve etkinlikle aydın olarak yürütülecek ideolojik etkinlik arasında oldukça derin bir ayrım olduğunu söylemek bile fazla. Aydını sosyo-ekonomik yapının **edilgin** yansısı saymak ve onun entelektüel ideolojik üretimini ve "rolünü" küçümsemek, kimi zaman, halkla örgütün bütünleşememesi gibi sonuçlar verir. Çünkü yönetici kadroların tarihsel / güncel durumu yorumlayışı ve değerlendirişi bilimsel ölçütlere ve gerekli consensus'a dayanmıyor, sadece o kadroların dileklerini ve beklentilerini yansıtıyor olabilir. Örneklerini çokça gördüğümüz üzere.

Aydınların toplumsal yeri ve kültürel/ideolojik işlevi üzerine uzun boylu düşünmüş kuramcılardan biri de Antonio Gramsci. Ömrünün sonuna kadar güncel etkinlik içinde yer alması, daima somut durumu göz önünde bulundurması, Gramsci'nin kuramsal çözümlemelerinin önemini daha da artırıyor. Onun siyasal sorunlardan yazınsal/sanatsal sorunlara yayılan bakış açısından çok zengin sonuçlar çıkarılabilir. Yukarda söylediklerim de, Gramsci'nin düşüncelerini irdeleyen bir kitabın esinledikleri olarak görülmeli. H. Portelli'nin **Gramsci ve Tarihsel Blok** adını taşıyan bu kitabı, İtalyan düşünürün en temel kavramlarını, yeni "tarihsel blok", "sivil toplum" "politik toplum" ve "hegemonya" kavramlarını eklemlenmeleri içinde çözümlüyor. Üzerinde önemle durulan bir alan da aydınlar ve tarihsel blok içindeki yeri ve işlevi. Aydınların bağımsız, özerk bir **sınıf** oluşturmadığını, tam tersine; bir temel sınıfın **üstyapı** "memurları" olduğunu öne süren Gramsci, çözümlemesi boyunca **hegemonyanın** işleyebilmesi/kurulabilmesi için aydınların etkinliğinin ve ideolojik üretiminin tek **önkoşul** olduğunu gösteriyor. Dahası, bu "memurluk" nitelemesinin sanıldığı gibi bir **"memurluk"** kanıtlamaya yöneliyor Gramsci. Aydınlar, alt-yapı ile üst-yapı arasındaki "organik bağı" kuruyor ona göre. Kültürel/ideolojik hegemonyanın tarihsel blok içinde çok **önceden** kurulmasının gerekliliğini belirten Gramsci, böylece , entelektüel üretimin önceliğini ve önemini **de** vurgulamış oluyor. Aydınların bağımsız olmadığını söylerken , onlara ve sanatçılara **özerklik** tanımaktan da geri kalmıyor ama bu ünlü düşünür. Özellikle siyasi ile yazın /sanat arasına karmaşık bir **dolayım** koyduğu kesin. Şu sözler üzerinde **yeniden** düşünmenin yararlı olacağına inanıyorum; "Sanatçı, ister istemez, belli bir anda, kişisel olanı, uyducu olmayanı, gerçekçi bir biçimde canlandırır. Bu yüzden de, siyasal açıdan, siyaset adamı hiç bir zaman sanatçıdan hoşnut kalmayacak, kalamayacaktır. Ona hep çağının gerisinde kalmış çağdışı ve gerçek akışın ardında bir adam gözüyle bakacaktır."

Gremsci'nin üst-yapılar çözümlemesinin önemi, son 15 yıl içinde daha iyi anlaşıldı. Batıda bir çok çalışma ve seminer yapıldı İtalyan düşünürü üzerine. Şu sıra, Türkiye'de de **özel** bir ilginin odağında yer aldığı görülüyor. Andığım kitabın yanı sıra bir kitap daha yayınlandı: N. Bobbio ile J. Texier'in irdelemelerini bir arada sunuyor bu çalışma: **Gramsci ve Sivil Toplum.** Bilgilerin ve deneylerin yeniden gözden geçirilmesinin gerekli olduğuna inanılıyorsa, Gramsci'nin görüşleri enine boyuna irdelenmeli, tartışılmalıdır. Herkesin **şabloncu** olmayan bu düşünürden öğrenecekleri var.

İlgilenecekler için Antonio Gramsci'nin Türkçe'deki kitaplarının ve onunla ilgili başlıca çalışmaların adlarını tarih sırasıyla veriyorum: **Hapishane Mektupları** 1966—Gerçek Yayınevi, **Aydınlar ve Toplum** 1967- Çan Yayınları, **Felsefe ve Politika Sorunları** 1975- Payel Yayınları Maria **Antonietta Mecciochhi: Hegemonya Tarihsel Blok,** Devlet 1977- Birikim 26.2 Bobbio-J. Texier: **Gramsci ve Sivil Toplum** 1982- Savaş Yayınları , H. Portelli: **Gramsci ve Tarihsel Blok** 1982- Savaş Yayınları. Konuya yakınlık duyanlar, kimi eleştirel yaklaşımlar için şu kitaba da başvurabilirler: K. Bumin : **Sivil Toplum ve Devlet** 1981 Yazko Yayınları. Özellikle IV ve VII. bölümler.

TİYATRO

GÖLGE USTASI

SEVDA ŞENER

Yeşim Müderrisoğlu ile Yıldırım Türker'in birlikte yazdıkları 'Gölge Ustası' Devlet Tiyatrosu'nun Oda Tiyatrosu'nda

Oğul yalnızlığını daha derinden duyar.

Bu gelişim, oyunda ikişer sahneden oluşan iki kısa bölümde ele alınmıştır. İki bölümde de ilk sahne öğle saatlerini, ikinci sahne geceyi kapsar. İki bölüm arasında bir ay kadar geçtiği belirtilmiştir. Birinci bölüm, dört kişi arasında büyülü bir iletişim kurulması ve son anda bu büyünün bozulması ile son bulur. İkinci bölümün başında bir hesaplaşma yer alır. Daha sonra yabancı-

in sanatı için çekici bir malzemeden mi ibarettir? Yoksa Cengiz, onların gerçeğinde kendi gerçeğini mi bulmaya çalışmaktadır? Tardu için ise sorun, gerçeği bulmak değil, çok iyi bildiği bir gerçeği taşıyabilmektir.

Yeşim Müderrisoğlu ve Yıldırım Türker oyunun bir atmosfer oyunu olmasını istediklerini belirten açıklama-

PLASTİK SANATLAR

ULUSAL VE ULUSLARARASI ORTAMDA TÜRK PLÂSTİK SANAT ETKİNLİKLERİ SÜRÜYOR

sergileniyor. Oyunu Kenan Işık yönetmiş. Dekorları Sertel Çetiner, kostümleri Nur Uzmen yapmışlar. Macide Tanır, Sevinç Niş, Cüneyt Çalışkur, Turgay Tanülkü oynuyorlar.

Çoktandır özlemini çektiğimiz bir oyun **Gölge Ustası**. Yıldırım Türker ile Yeşim Müderrisoğlu, iletilmesi güç duyguları aşınmış kalıplara başvurmadan iletmeyi başarmışlar. Örtük anlamlar için özgün göstergeler bulmuşlar. Oyunun içtenliği ve diriliği, yılların usta sanatçısı Macide Tanır'ı, Sevinç Niş, Cüneyt Çalışkur, Turgay Tanülkü'den oluşan genç üçlüyü ve yönetmen Kenan Işık'ı da coşturmuş olmalı ki, ortaya tüm boyutları ile yaşanan ve seyirciyi heyecanlandıran güzel bir oyun çıkmış.

Gölge Ustası çağdaş Ingiliz oyunlarını anımsatan bir durum oyunudur. Oyun kişileri arasındaki gizli gerilimin dokuduğu iç devinimle gelişir. Bu devinimi dar bir mekânda tutuklayan oda, oyunun tek ve değişmeyen mekânıdır. Bu oda mutfağa ve yatak odasına açılan kapılarla iç mekândan, sokak kapısı ile dış mekândan ayrılmıştır. Tek küçük penceresi beyaz boya ile boyandığı için odaya çok az ışık girer. Bu loş oda, düş kırıklıklarını, utançlarını, öfke ve acılarını içlerine gömmüş bir ailenin sığınağıdır. Elli, elli beş yaşlarındaki anne Musaver Hanım duldur, iğne yaparak yaşamını kazanır. Yirmi altı yaşlarındaki oğlu Tardu içine kapanık bir küçük memurdur. Ondan birkaç yaş küçük kız kardeşi Seniha ruh hastasıdır. Tecavüze uğramış, sakat bir çocuk doğurmuş, çocuğu bir süre sonra ölmüştür.

Perde açıldığında bu ailenin evden taşınmak üzere olduğu görülür. Eşyalar toplanmıştır. Taşınma durumu, bir değişim eşiğini, bu değişimin yarattığı korku ve tedirginliği sezdirir. Olay, odaya Cengiz adındaki bir konuğun gelmesi ile başlar. Onun aile bireylerinin her biri ile kurmaya çalıştığı ilişki, ailenin eski ilişkilerinin irdelenmesine, örtük duyguların açığa vurulmasına yol açar. Cengiz'in gelişi bu üç mutsuz kişide sevgi, aşk özlemini tutuşturur. Aynı özlemi duymuş olan Cengiz de bu ailede düşlerini gerçekleştireceğini ummaktadır. Umut, hepsine bir canlılık getirir. Anne, geçmişteki anılarını tazeleyerek ölmüş kocası ile geçen mutlu günlerini yeniden yaşar. Genç kız, aşkı ve çocuk sahibi olma isteğini şiddetle duyar. Oğul, kendi cinsinden bir dosta tutunmanın tadını yaşar. Ya da yaşar gibi olur. Ne var ki umarsız bir durumda olanlar için umutlanmak demek, umutsuzluğun bilincine daha çok varmak demektir. Çok kısa süren, belli belirsiz yaşanan mutluluğa değme anlarını, düş kırıklıkları, öfkeler, acılar izler. Genç kız daha yoğun şizofreni krizleri geçirir. Anne kendini daha da yorgun hisseder.

konuk dışlanır ve aile baştaki durumuna döner. Cengiz'in eve gelişi ile taşınma olayına yeni bir anlam eklenmiştir. Bu, bir yürekten ötekine taşınma, iletişim kurma anlamıdır. **(Her sözcük bir taşınmadır odalardan odalara/Her gülüş bir taşınmadır odalardan odalara)** Bir gece yakılan mumlarla oda masalsı bir görünüm kazanmıştır. Gecenin sonunda bu oyun bozulur. Başka bir eve taşınmak üzere toplanmış denkler, aile bireylerinin kendi üzerlerine bükülüp kapanmasını anımsatır.

Oyunun usul savaşımı bir satranç maçı ile simgelenmiştir. Karşılıklı hamlelerle gelişen oyun önce Cengiz'in başarısı ile son bulmuştur. Konuk genç, Musaver Hanımın ölmüş kocasının rolünü üstlenmeyi, hasta kızın güvenini kazanmayı, Tardu'ye yakınlaşmayı başarmıştır.

"Cengiz- Kurduğun düzeni sarsabilecek hiç bir şeyi yanına yaklaştırmıyorsun.

Tardu- Son iki gündür yaşadıklarım buna dahil değil ama. (Cengiz büyük bir sevecenlikle uzanır ve Tardu'nun yüzünü avuçları arasına alır)"

Ne var ki çok geçmeden Cengiz bu yakınlaşmanın gerçek bir ulaşma olmadığını anlayacaktır. Tıpkı satranç oyununun yaratıcı bir düşünce ürünü olmadığını anlamış olduğu gibi. Utançlardan örülü kozalarının içine gizlenmiş insanların gerçeklerine inebilmek kolay değildir. Hassas dengelerde yaşamak zorunda olan insanlar ürkek ve alıngan olurlar. Cengiz suçu odaya ışık sızdırılmamasında bulur. Tardu ise, bir sanatçı olan Cengiz'in gölgeleri yeğlediğini, acı gerçeklere dayanamadığını ileri sürer. Acaba bu ailenin mutsuz yaşamı Cengiz'lar yapmışlar. Kenan Işık bu isteği özenle yerine getirmiş. Sertel Çetiner'in dekorundaki toplanmış eşya, bağlanmış denkler, eski hantal radyo, hem ailenin yoksulluğunu gerçekçi bir biçimde veriyor, hem de masalsı bir hava yaratmayı başarıyor. Keşke satranç taşları da metinde belirtildiği gibi 'abartılı büyüklükte' olsaydı. Bu masalın düş boyutu, özellikle mumlarla aydınlatılan, şarkılarla süslenen eğlence sahnesinde gerçekleşiyor. Bir ampulün yakılması, bir kadehin kırılması ile büyüsü bozuluveren bu sahnede, umuttan acıya, düşten gerçeğe geçişler, yazılışı ve oynanışı ile son derece ustalıklıdır. Genç yazarların, bu kısa soluklu oyunda oyun kişilerine can verebilmiş olmaları özellikle övgüye değer. Konuk delikanlının odaya taşıdığı taze hava içinde gençliğini solumaya başlayan, hatta kızı ile bir rekabet çizgisine deyip geçen Musaver Hanım rolünde Macide Tanır, ölçülü heyecanı, sahneden seyirciye duygu aktarmadaki başarısı ile seyirciyi büyülüyor. Yıllardır sahnede görmeye hasret kaldığımız bu büyük sanatçının çok genç iki yazarın umut verici oyununda rol alması ne iyi olmuş! Sevinç Niş, ruh hastası genç kızı inandırıcı olarak ve dramatik gerilim yaratacak bir dikkatle oynuyor. Hastalığının krizlerini yaşarken de, ötekilerle iletişim kurarken de, içtenlikle ustalığı bağdaştırıyor. Yaşıt iki gencin çatışma ile anlaşma, kuşku ile cinsel çekim arasında gidip gelen ilişkisini Cüneyt Çalışkur ve Turgay Tanülkü sağlam bir ritm duygusu içinde ve heyecan verici bir biçimde geliştiriyorlar. Bir büyük usta sanatçı ile üç genç yeteneği böylesi bir uyum içinde yönetmeyi başaran Kenan Işık'ı, dekor ve kostümleri için Sertel Çetiner'i ve Nur Uzmen'i kutlamak isterim.

SEZER TANSUĞ

Maçka Sanat Galerisi'nde 25 Ocak günü taş yontu ve metal malzemeyle oluşturduğu soyut heykel çalışmalarını sergileyen Seyhun Topuz, aralarında Ferit Özşen, Metin Haseki, Hayri Karay, Koray Ariş, Vedat Somay, Bihrat Mavitan gibi sanatçıların bulunduğu ve anıt faaliyeti dışında maddi olanak koşullarının oldukça elverişsiz olduğu bir alanda heykelci yeteneklerinin gürbüzlüğüne tanık olduğumuz bir kuşağa katılıyor. Seyhun Topuz'un hacim dünyasını hangi üslup çerçevesine sığdırdığıysa kolayca algılanabilir ve çözümlenebilir bir sorun yansıtmıyor. Nedenini bu faaliyet alanının malzeme ve teknik yönden güçlüklerle dolu olmasına da indirgeyemeyiz. Heykel sanatçılarımız kişisel eğilimleri belirgin olmakla birlikte, üslup bütünlüğünü oluşturan değer ölçütü araştırmalarını, biz ilgilileri sarsabilecek bir düzleme, bütün güçlüklere karşın yerleştirmek zorundadırlar. Böyle bir gereksinmeyi Gürdal Duyar gibi maharetin doruklarında bir heykeltraş ya da Füsun Onur gibi araştırma ve uygulama bilincinin canlı kıvraklığını koruyan bir başkasından ötesinde karşılayabilmek zordur. Z.Müridoğlu hoca, Hüseyin Gezer, Halûk Tezonar, Tankut Öktem gibi deneyimli heykeltraşlar bile, etkin anıt faaliyetlerine yoğun bir üslup araştırma bilinci katmalıdırlar. Tamer Başoğlu bir ölçüde ilgi çekici bir tavır ortaya koymuştur, aloş bile fantastik motif şaşırtmacası vererek bizleri oyalayabiliyor. Ama daha fazlası gerekiyor diyoruz ve resim alıcılarının heykeli de seramiği de göz ardı etmelerinin yanılgı olduğuna dikkatleri çekmek istiyoruz.

Genç kuşak resim sanatçılarımız arasında müstesna bir yer kazanmaya başlayan biri de Viyana'da çalışmalarını sürdüren Mehmet Gün'dür. Mehmet Gün bir yandan hocası Anton Lehmden'in de aralarında bulunduğu Avusturya fantastik ekolüne katılırken, öte yandan bu ekolle dolaysız bazı bağların kurulabildiği sürrealist sanat akımına değişik bir boyut getirmenin, gene Viyana çevrelerinde "dahiyane" olarak nitelenen çabalarına girişmiştir. Avusturya'nın ünlü sanat adamlarından Rudolf Hausner'in de ilgisini esirgemediği bu sanatçı, sanırım bundan sonraki çalışmalarında çok büyük övgüleri hakeden ve Türk sanatçısının yeteneklerini kanıtladığı yurt dışındaki büyük tanıtım programlarının çerçevesi içinde önemli değerleri pekiştiren işlevini de ortaya koyacaktır. (Sergi: Viyana-Galerie Infeld 12. Ocak-12. Şubat 1983)

Yurt dışında Türk sanat gücünü kanıtlama ve dünyaya tanıtma programına içtenlikle ve üstün yetenekleriyle katılan Burhan Doğançay'ın Newyork, Paris, Zürich gibi büyük sanat merkezlerindeki 1983 sergilerini de belirtmeden geçmeyelim. Burhan Doğançay bu yıl Kasım ayında babası usta peyzaj ressamı haritacı Em. Albay Adil Doğançay'la birlikte Galeri Baraz'da bir sergi düzenleyecek. Sanırım Galeri Baraz her yıl önemli bir etkinlikle kutladığı yıldönümlerinin sekizincisini bu çok anlamlı ve önemli sergiyle vurgulayacak. Bu arada ilerde daha geniş bilgi vermek üzere Burhan Doğançay'ın halen Amerika'nın büyük kentlerinde sergilenen ve Hz. Muhammed'in 1400. doğum yıldönümünü anma amacıyla düzenlenmiş bulunan büyük bir islâm sanatı sergisinde çağdaş resim sanatının temsilcisi olarak seçilen iki sanatçıdan (diğeri İranlı) biri olduğunu da belirtelim.

Eski DGSA Istanbul Sanat Bayramlarındaki Yeni Eğilimler sergileri, ülkemizde düzenlenen diğer yarışmalı plâstik sanat etkinliklerinin bir düzey kıstası olmuştur diyebilirim. Çünkü bu sergilerin çeşitli sanat akımlarının özümlendiği dinamik bir niteliği vardır. 1977, 1979 ve 1981'deki Yeni Eğilimler sergilerinin değişmemiş tek jüri üyesi olarak yarışmalı diğer sergilere yaklaşımım oldukça net bir kesinlik kazanmıştır. Abdi İpekçi Dostluk ve Barış ödülü yarışmalı sergisinden bu yıl edindiğim izlenimler olumlu, ancak yeterli değildir. Sadece Sadık Karamustafa'nın afişte birincilik kazanan yapıtı, bu sıcakyürekli sanatçının giderek dünya grafik sanatlar çevrelerinde benimsenebilecek bir yeteneğe sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Resimde Aydın Ayan'ın birincilik kazanan yapıtı Müslüman ve Hıristiyan simgeleri kaynaştıran (kırık mezar taşı ve dibinde bir kaptan su içen iki güvercinli refrigerium motifi) trükler yönünden ilgi çekiyor, ancak mansiyon kazanan Burhan Uygur, piktüral yoğunluk yönünden çok dikkat çekici bir deneyimin izleriyle karşımıza çıkabiliyor. Heykelde birincilik kazanan yapıt, gelecekte anıt deneyimlerine hazırlandığı anlaşılan yetenekli bir gencin işi. Bu arada Atina'da aynı program çerçevesinde de yarışmalı bir sergi açıldığını öğreniyoruz. Fakat isterdik ki Türk ve Yunanlı sanatçıların yapıtları tek bir sergi düzeni içinde birlikte yer alsın, herhalde daha anlamlı olurdu.

MÜZİK

GEÇMİŞTEN GELECEĞE DOĞRU

SAMİH RİFAT

Günümüzün müzik sorunlarını anlayabilmek için geçmişi ve geçmişten bugüne uzanan gelişme çizgisini gözlemek tanımak, bilmek zorundayız. İnsan geriye doğru çok dikkatle bakmazsa, güncel olguların nedenleri yakın geçmişteymiş izlenimine kapılabilir ve bundan yanlış değerlendirmelere gidebilir. Oysa titiz ve ayrıntılara inen bir gözlem, olguların genellikle ve büyük kopmalar söz konusu olmadığı durumlarda, zincirleme bağlantılarla çok eskilere, çok derinlere gittiğini çabucak ortaya çıkarır. Bugünü anlamanın, geleceği görmenin sanırım en önde gelen yöntemi, geçmişi incelemek, geçmişe bakmaktır.

Sanat tarihi_ ülkemizde yeni ve eksik bir bilim dalı. Başlıca eksikliği de bilimsel anlamda, müzik tarihiyle, aşağı yukarı hiç kimsenin uğraşmaması, (Şu günlerde uğraşan varsa beni bağışlasın) hiçbir doğru dürüst yayın, başvuru kitabı bulunmaması. Bu konuda bir bilgi ararsanız ancak yabancı kitaplarda bulabilirsiniz, onlara ulaşma olanağınız varsa... Yerli bir-iki çalışma dağınık, kimsede bilmeksizin, bir köşede kaybolup gitmiştir. Bunların sonucunda da aydınlar, giderek müzikçiler arasında geniş bir bilgisizlik söz konusudur. Kuşkusuz kimi zamanlara, kimi bölümlere değin bilgiler vardır elde. Ama toplu bir bilgi kaynağından söz edilemez. Üstelik birçok dönem es geçilmiş, ilgi görmemiş, unutulmuştur.

Günümüze dek müzik tarihçileri Avrupa ve dünya müziğinin köklerinin eski Yunan uygarlığına dayandığı düşüncesinde birleşiyorlardı. Bugün Yunan Uygarlığı adını verdiğimiz, görünüşte homojen, gerçekte son derece karmaşık uygarlık yapısının da Ortadoğu, Ön Asya ve Ege Adalarında daha önce ortaya çıkıp kaybolan başka uygarlıkların bir bileşkesi olduğunu biliyoruz. Ve bilim Yunan "mucize"sinin nedenlerini, köklerini gün geçtikçe ışığa çıkarıyor, çözümlüyor, açıklıyor. Sonuçta Yunan müziğinin bir dönemin başlangıcı olduğu kadar, çok önemli bir başka dönemin sonu ve noktalanması olduğunu gittikçe daha iyi anlıyoruz. Yunan müziği, çok uzun bir tarih öncesi döneminden, müzik olgusunun toplumsal, töresel ya da dinsel bir anlam kazandığı İlkçağ uygarlıklarına uzanan bir dönemin sonu, belki de bir anlamda sentezidir.

Tarih öncesine baktığımız zaman, insanın geçmişinde ne kadar gerilere gidersek gidelim, müzik olgusunun bir biçimde var olduğunu görüyoruz. Belki de konuşmadan önce gelen bir müzik dilinin, kutsallık düşüncesiyle atbaşı, ilk insanın yaşamında önemli bir yer tuttuğunu biliyoruz. İlkel insan (örnekleri bugün de dünyamızda var) dansediyor, bağırıyor, yüzünü gözünü boyuyor ve bu yolla ötelerin güçlerini kimi zaman yanına çekmeye kimi zaman kovmaya çalışıyor. Çığlığın, yinelenen çığlıkla tartımın (ritmin) bu her türlü müziğin iki ana öğesinin anlatım ve iletişim gücünü buluyor. Tartımı inceltiyor, çeşitliyor, düz çığlıktan değişen, inen çıkan seslere, ezgiye, gırtlak oyunlarına gidiyor, nesnelerin ve hayvanların çıkardığı sesler de bu yapıya katılınca müziğin bugün tanıdığımız tüm anaöğeleri ortaya çıkmış oluyor.

Kanımca bu dönem müzik tarihinin en az tanınan ve bilinen dönemi olmasına karşın en önemli dönemidir. Temeldeki herşey bu dönemde bulunmuş, kulak ve müzik duyumu binlerce yıllık bir açınımla bu dönemde oluşmuştur. Çağımızda yaşayan ilkel toplulukların kaba-saba ama olağanüstü yükler taşıyan müzikleri buna tanıktır. Ve 20. yy'da birçok besteci, (başka sanat dallarında olduğu gibi) ilkel insanın müziğine ulaşmaya, o katıksız anlatımı, çiğ ama yoğun, gerçek dışavurumu bulmaya çaba göstermişler, ilkelliğe öykünmüşlerdir.

Bütün halk müziği türleri ilkel insanın müziğinden yankılar taşırlar. Bugün bizim ülkemizin de bazı uzak köşelerinde halâ tarih öncesinin karanlıklarından gelen sesleri duymak, çığlık niteliği taşıyan ezgiler dinlemek olasıdır. Belki çok uzak yankılardır bunlar. Ya da kırsal düzende, dağlar taşlar arasında yinelenerek süregiden ezgi kalıntılarıdır. Duydunuz mu taş kesilirsiniz, tıpkı ilkel insanın duyduğu gibi korkuyu, acıyı, sevinci duyarsınız. Ne yazık ki bilinçsiz ve istemsiz toplumsal gelişme bu izleri, bu kalıntıları silmek ister. Ülkemizde de halk müziği ile uğraşanların çoğu ya bilinçsiz düzeltmelerle, biçemlemelerle ya da bilinçli, bir kalıba sokma, aynı elbiseyi giydirme çabalarıyla kaba-saba, çirkin buldukları bu ilkelliği, silmek, güzelleştirmek, cilalamak yoluna gitmişlerdir. Neler yok olmuştur bu çabada, bilseniz. Ne gömüler unutulmuş, yitmiş, gitmiştir. Oysa arı ve öz müziktir, bu sözünü ettiğimiz. Müzik orada başlamıştır. Kimbilir belki de orada bitmiştir. Bugün bize düşen bu sesleri arayıp bulmak, yüklerini duymaya çalışmak ve ne pahasına olursa olsun, korumaktır. Kısa bir süre sonra susabilirler.

GELECEK YAZI: İlkçağ uygarlıkları ve müzik.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

İkinci Viyana Kuşatması'nın 300. yıldönümü Avusturya'da "Türk Yılı" ilan edildi

SAVAŞTAN, ÜRETKEN DOSTLUĞUN KÜLTÜR İLİŞKİLERİNE

İkinci Viyana Kuşatması'nın 300. yıldönümü (1683) dolayısıyla bu yıl, Avusturya'da "Türk Yılı" ilan edildi. Bütün bir yılı kapsamına alan programda Türk tarihine ve Türk kültürüyle sanatına ilişkin sergiler, dizi konferanslar, çeşitli sanat etkinlikleri yer alıyor. Bu konuda İstanbul'daki Avusturya Kültür Temsilcisi Prof. Hans E. Kasper ile yaptığımız bir konuşmayı aşağıda veriyoruz.

SORU- Sayın Prof. Kasper, önce belki de tuhaf karşılayacağınız bir soru: Biz eskiden beri, özellikle Orta Avrupa'da, annelerin uyumayan ya da yaramazlık eden çocuklarını "Türkler geliyor!" diye korkuttuklarını duyarız . Küçüklüğünüzde yemek yemediğinizde, ya da saatinde yatmadığınızda, sizin de hiç "Türkler geliyor!" diye korkutulduğunuz oldu mu?

YANIT- "Türkler geliyor" korkutması, benim hiç duymadığım bir şey. Bana söylenmediği gibi, Avusturya'da herhangi bir yerde kullanıldığına da şahsen tanık olmadım. Şu noktayı da belirteyim ki, bu korkutma konusunda örneğin Otuz Yıl Savaşları, Türk savaşlarından çok daha derin biçimde Avusturya halkının belleğine yerleşmiştir.

SORU- Sizce II. Viyana Kuşatması'nın 300. yıldönümüne Avusturya'da neden bu denli önem veriliyor?

YANIT - Her ulusun tarihinde dönüm noktası niteliğinde olaylar vardır. 1683 yılında Viyana'nın Türklere karşı başarıyla savunulmuş olması da Avusturya tarihi açısından işte böyle bir olay. Çünkü bu olayın ardından tarihimizde gerek politik, gerekse kültürel anlamda bir yükseliş dönemi başlar.

böyle bir fırsatım olsaydı, tarih derslerinde olguları ihmal etmeksizin, ağırlık noktasını savaşların tarihinde değil, kültür ve sanat tarihinde toplardım. İnsanlığın gelişmesi için tarihin akışı boyunca savaşlar değil, "yaratıcı insan" yönlendirici olmuştur. 30 yıl önce Türkiye'ye geldiğimde, bu ülke halkının kültürü konusunda bildiklerim çok azdı.

Önümde benim için yepyeni bir çok çekici bir dünyaya kapı açılmıştı. Çalışmalarımın tek amacı, Avusturyalıların tarih derslerinde ne yazık ki bugün de daha çok savaşlar ve fetihler açısından tanıdıkları bu ulusu, asıl tanınması gereken yönleriyle tanımalarını sağlamak. Bundan böyle de tüm gücümle bunun için çalışacağım.

"Türkiye'de aydınlar var" cümlesi TRT'den geçmedi

SOMUT'un yeniden yayınlanmaya başlaması nedeniyle TRT televizyonuna verilen reklam metninde yer alan "Türkiye'de aydınlar var" cümlesi, uygun bulunmadı.
TRT ilgililerinin karşı çıktığı metnin ilk biçimi, şöyleydi:
"SOMUT/Yazko'nun yeni yayını. Haftalık sanat, edebiyat, kültür dergisi. Kaç adet satılır dersiniz ?100.000 basılıyor. Türkiye'de aydınlar var." Son cümle daha sonra: "Kültürde adımız var" olarak değiştirildi.

KÜTÜPHANELER ÇALIŞMIYOR

Çeşitli düzeylerdeki kamu kitaplıkları, bilimsel yöntemlerle sürekli geliştirilmesi gereken kurumlardır. Bu yapılmadığı takdirde, "kitapsız kültür" ve "kitapsız bilim" kavramları, ülkemizde yerleşecektir.

AHMET CEMAL

Ülkemizdeki kütüphanelerin karşı karşıya bulunduğu sorunlar, bu kurumların işlev yerine getirmesini kimi zaman tümüyle engelliyor.

Kütüphanelerin işleyişi, özel eğitim görmüş elemanlar, kaynaklar ve mekan olmak üzere başlıca üç temel koşulun gerçekleşmesine bağlıdır. Ülkemizde özellikle ilk iki koşul açısından durum pek parlak değil.

Üniversitelerimizde verilmekte olan kütüphanecilik eğitimi hizmetleri, şu anda işler durumdaki kitaplıkları uzmanlarla donatabilmek açısından yetersiz. Ayrıca, bu hizmetler için ayrılmış kadroların aylıkları, çoğunlukla üniversite bitirmiş bir insanın en ilkel gereksinimlerini bile karşılayabilmekten uzak. Bu nedenle, üniversitelerdeki klinik, fakülte ya da enstitü kitaplıklarında bile uzmanlardan yana büyük açık bulunmakta. Bilimsel kurumların kitaplıklarına başvurulduğunda, çalışma saatlerinde kapalı kapılarla karşılaşılması, kapıları açık olanlarda çalışan kimi "görevli"lerin kitaplıklarda neyin olup neyin olmadığından haberlerinin bulunmaması, ender rastlanan durumlar değil.

Öte yandan kitaplıkların ayakta kalabilmesinin, müzeye dönüşmemesinin temel koşulu, bunların sürekli "beslen-

GÖRECE

MEMET FUAT

İKİ YÖNLÜ YOZLAŞMA

Seçkin aydınların, başka bir söyleyişle, sanat eğitiminden geçmiş mutlu azınlığın özlediği, inçelmiş beğenilerin sanatına "örnek sanat" diye mi bakmalı? Günümüzde çeşitli katlardan, değişik öğrenim düzeylerinden insanlar, "değişik" sanat ürünlerine yakınlık duyuyorlar. Yaşama çevresinin, yaşama düzeyinin açık etkilerinin yanı sıra, öğrenim düzeyi de büyük oranda belirleyici oluyor. Bunca "değişik" sanat ürünü arasında, yalnız mutlu azınlığın değerlendirdiği mi "örnek sanat"?

Sözgelimi, bir uçta klasik Batı müziği dururken, sıradan bir yaratıcılık, hatta kopyacılıkla üretilen Arabesk müziği nasıl değerlendireceğiz? Halkımızın bir kesimi bu müzikle mutlu oluyor, sanatsal doyum sağlıyor. Yozlaşmış, ucuz bir müziğin etki alanında, yozlaşmış bir beğeni oluşturdukları, böylece sanatsal bir çamura saplanıp kaldıkları söylenip geçilebilir mi?

Okuma yazma öğreterek, okur yazar sayısını yükselterek, bir ülkede sanat eğitiminin gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Daha da ilerisi, sanat eğitimi, ancak çok düzenli bir öğretim ortamı kurabilmiş ülkelerde ilk ya da ortaöğrenimde başlatılabiliyor. Bizde yükseköğrenimde bile yok, ancak özel uyanmalarla belli çevrelere ulaşan küçük arkadaş topluluklarında sanata yönelme görülmekte.

Yığınlara dönük sanat eğitimi için çağdaş iletişim araçlarının bilinçle kullanılması geliyor insanın aklına. Örnekse, müzikte ya da başka bir dalda, bugün etkili bir sanat eğitimi televizyonla sağlanabilir. Ama böyle bir eğitimi uygulama özleminin TRT'de bulunmadığını, ayrıca sanatçılara duyulan güvensizlik yüzünden, birçok dallarda en başarılı sanat ürünlerimizin televizyondan iletilemeyeceğini biliyoruz. Nitekim okullarda da çağdaş edebiyatımız bir türlü öğrenim programlarına giremiyor.

Kısacası, memleketimizde okullar aracılığıyla ya da TRT araçlarıyla yaygın bir sanat eğitimi yapılamamak-

Ayrıca hiçbir ulusun yabancı bir gücün egemenliğine girmek istememesini de doğal karşılamak gerekir. Yalnız, bu yılki yıldönümü programlarının, önceki yıllara oranla çok değişik bir yanı var. Önceleri olayın daha çok askeri yanı üstünde durulurdu. Şimdi ise olaylara, Türkiye ile Avusturya arasında varolan, çok üretken bir dostluk ortamında gelişen kültürel ilişkiler açısından bakılıyor. Ne yazık ki gerek Avusturya'da, gerekse bütün Avrupa'da Türklerin geçmişine uzun süre yalnızca savaşlar ve fetihler açısından bakıldı, buna karşılık çok yüksek düzeydeki Türk kültürü yeterince değerlendirilemedi. Bu nedenle bu yılki programlarda Türk kültürünün geçmişine ve bugününe ilişkin düzenlemelere ağırlık tanındı.

SORU- Program konusunda biraz bilgi verebilir misiniz?

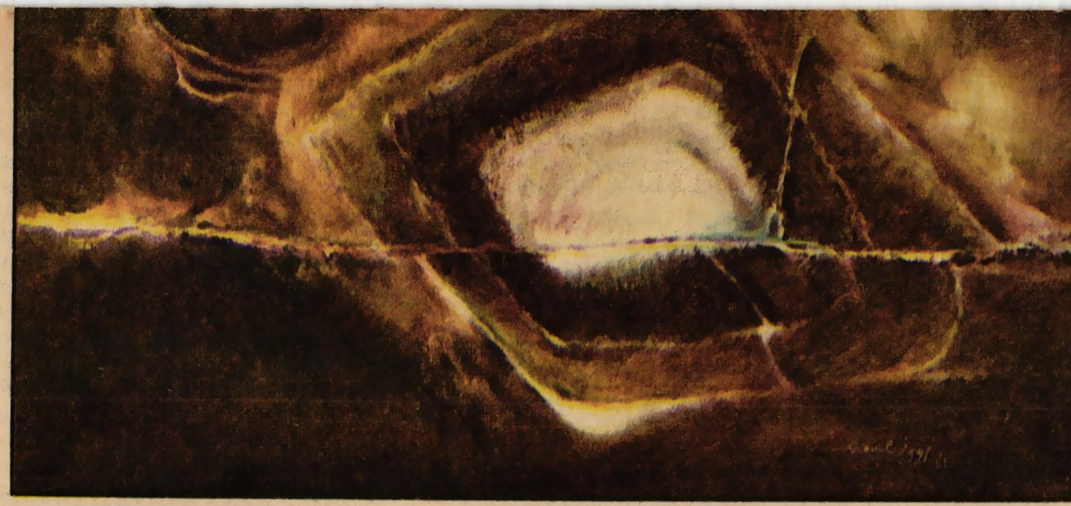
YANIT- Çok geniş kapsamlı olan programdan yalnızca bazı örnekler üstünde durabilirim. Viyana Festival Haftaları'nın açılış konserine, solist olarak Suna Kan katılacak. Adnan Saygun'un Yunus Emre Oratoryosu çalınacak. "20. Yüzyıl Müzesi"nde günümüz Türk sanatçıları yapıtlarını sergileyecekler. Türk Halk Oyunları ekipleri Viyana'ya gelecek. Sanat, kültür ve edebiyat dergileri, özel sayılar vebölümler çıkaracak. Biz de İstanbul'da, nisan ayında "Avusturya ve Türkiye- Bir Dostluğun Oluşumu" başlığı altında, 10 Avusturyalı, 20'nin üstünde Türk bilim adamının ve başkaca uzmanların katılacağı bir sempozyum düzenledik. Amacımız, 15. yüzyıldan bu yana ortak geçmişimizi incelemek, bu arada özellikle Batı açısından, bugüne kadarki değerlendirmelerde bazı düzeltmeler yapma gereğini de hasıraltı etmemek. Bugün çok şükür iki ulus arasında yoğun dostluk bağları var. Ama bu, bizi hep bu dostluğun geleceği için çalışmaktan alıkoymamalı; üstüne titrenmeyen dostluk ilişkileri, zamanla gevşeyebilir.

SORU- Bugün, üçyüz yıl sonra, Viyana'da ve Viyanalıların yaşamında varlığını sürdüren "Türk izleri" var mı?

YANIT- Hiç kuşkusuz var; hem Viyana'da, hem de Avusturya'nın başka yerlerinde var. Viyana'da bir "Türk Caddesi"ne, bir "Türk Siperleri Parkı"na rastlayabilirsiniz. Viyana telefon rehberini açarsanız, soyadı "Türk" olan kabarık sayıda aile görebilirsiniz. Hiç kuşkusuz en önemli iz, tadını Türklere borçlu olduğumuz kahve. Avusturya'da bulunan Türk işçileri de bazı çağrışımlar uyandırmakta. Ama bunların sayısı fazla olmadığından, bir sorun yok. Avusturya'da, Türk işçileri hakkında her zaman olumlu şeyler duymuşumdur.

SORU- Otuz yıldır ülkemizdesiniz. Şimdi Avusturya'ya dönseniz ve tarih öğretmenliğine başlasanız, Türk-Avusturya savaşları üzerine neler anlatırdınız?

YANIT- Artık ne yazık ki öğretmenlik yapamayacak kadar yaşlıyım. Ama

Gönül İzgi

Soyut resim çalışmalarını sürdüren Gönül İzgi, bu yolda uğraş veren sanatçılar arasında duyarlık yönünden seçkin bir yer alıyor.

Ulusal Sinema Paneli yapılıyor

"Ulusal Sinemanın Oluşumu ve Geleceği" konusunda 19 şubat cumartesi saat 14.30'da Ankara Sanat Kurumu'nda bir panel yapılacak. Çetin Öner'in yöneteceği panele Cihat Çiftçili, Çetin Karamanbey, Mahmut Tali Öngören, Prof. Dr. Oğuz Onaran, Nejat Ulusay, Selçuk Uluergüven, Yücel Çakmaklı konuşmacı olarak katılıyor.

AYKO'nun 3. Genel Kurulu yapıldı.

S.S. Ankara Yayın Üretim Kooperatifi (AYKO)'nun 3. olağan Genel Kurul toplantısı yapıldı. Yönetim Kurulu üyeliklerine, Özgen Seçkin, Adnan Yücel, Cahit Bakan, Mehmet Öz ve Selim Balcı seçildiler.

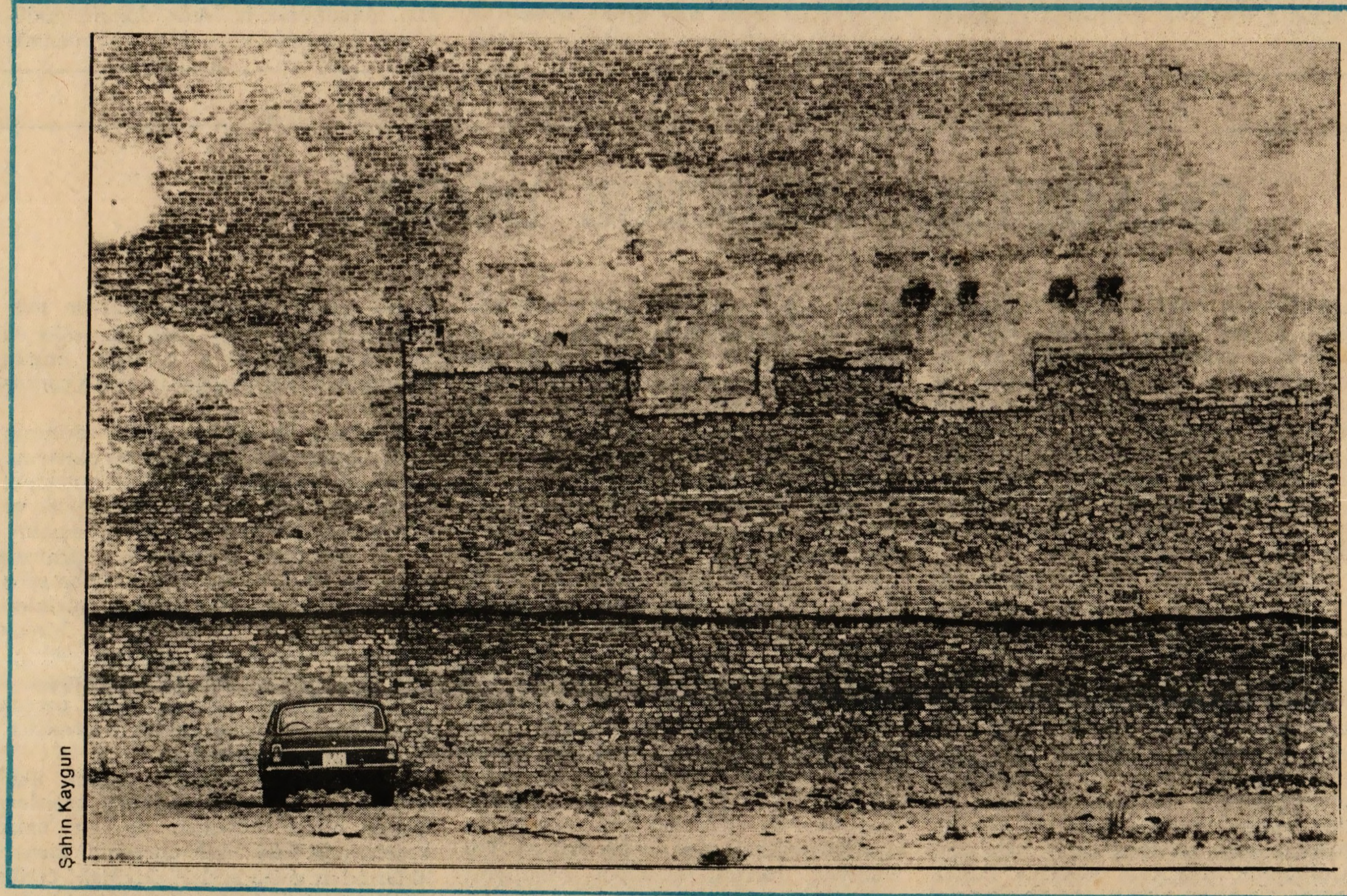
Alman Kültür Merkezi kitaplığı açılıyor

İstanbul'daki Türk-Alman Kültür Merkezi'nin sekiz yıldır kapalı olan kütüphane bölümü, 10 Mart günü Ocakule'de okurların hizmetine girecek. Dört binin üstünde yapıtın bulunduğu kitaplıkta çeşitli disiplinlerden ürünler yer alıyor.

Müşfik Kenter "Savunma" adlı oyunu sergileyecek

Müşfik Kenter, Irving Stone'un **Clarence Darrow for defense** adlı romanından David W. Rintels tarafından tiyatroya uyarlanan **Savunma** adlı tek kişilik oyunu 25 şubat cuma günü saat 18.00 de Kenter Tiyatrosunda oynamaya başlayacak.

Müşfik Kenter'in yönetip oynadığı oyunu Muazzez Menemencioğlu, Türkçeye çevirdi, dekor ve giysilerini Osman Şengezer hazırladı.

Şahin Kaygun

mesi, başka deyişle yayın akışının kesintisiz sürmesidir. Bunun gerçekleşebilmesi de doğal olarak kitaplıkların düzenli (ve yeterli) ödeneklerinin bulunmasına bağlıdır. Oysa bu açıdan baktığımızda, halk kitaplıkları bir yana, bilimsel kurumlarin kitaplıklarının durumlarının bile epey "içler acısı" olduğunu görüyoruz.

1982'de İstanbul'da, Meral Alpay ve Safiye Özkan imzalarıyla yayımlanan "İstanbul Kütüphaneleri" başlıklı inceleme, kitaplıklarımızın işleyişi bakımından gerçekten ilginç ve somut verilerle dolu. Bu incelemede üniversiteler bünyesindeki kitaplıklar konusunda şu saptamalara rastlıyoruz:

- "Son bir yıldır bütçe darlığı nedeniyle dermenin gelişmesi durmuştur."
- "4 yıldır kitap ve süreli yayın alınmadığından derme çoğalmıyor. Artık ölü bir kütüphane sayılabilir."
- "1972'den sonra gelen yayınlar dolapsızlıktan depoda duruyor, hizmete sunulmuyor."

Üniversiteler dışındaki kitaplıklar bölümünde ise örneğin şöyle saptamalara rastlıyoruz:

- "Kütüphane 5 yıldır eleman yokluğu nedeniyle kapalıdır."
- "Binanın onarımı yapılmadığından yağışlı havalarda su sızmaktadır. Binanın elektrik tesisatı bozuk olduğundan okurlar karanlıkta kalmaktadır."
- "Tarihsel bir yapı olan kütüphanenin damı, kurşunlar hırsızlar tarafından çalındığından akmaktadır."

Resimlerden ve zaman zaman da TRT ekranlarından görebildiğimiz kadarıyla, özellikle üniversitelerimizin çoğu yapıları ve toplantı salonları, "görkemli" denebilecek düzeyde. Bu harcamaların küçük bir yüzdesini olsun, bilimin temeli olan kitaplara yöneltmek için ne beklenmektedir acaba?

"Gılgameş" Devlet Tiyatrolarında sergileniyor

Orhan Asena'nın **Gılgameş** adlı oyunu, İstanbul Devlet Tiyatrosunda oynanacak. Raik Alnıaçık'ın sahneye koyduğu oyunun dekorlarını Refik Eren, giysilerini Hale Eren, müziğini İlhan Usmanbaş hazırlıyor.

M.Ö. Üç bin yıllarından gelme bir Sümer destanından konusunu alan oyunda insanın ne denli güçlü olursa olsun, tanrılara yenileceği konusu işleniyor.

Gılgameş, ilk kez 3 aralık 1954 yılında Devlet Tiyatrosunda **Tanrılar ve İnsanlar** adıyla oynandı. Daha sonra libretto biçimine getirilen Orhan Asena'nın bu yapıtı Nüvit Kodallı tarafından opera olarak bestelendi.

Asena, eski Sümer destanını evrensel bir çağdaş bir efsane düzeyine çıkarıyor.

Gılgameş oyununda: Şahin Çelik, Sumru Yavrucuk, Tülin Oral Boratap, Cem Kurdoğlu, Suna Tuna, Mesude Şenol, Numan Tala Pakner, Sadrettin Kılıç, rolleri paylaşıyorlar.

..., yapılması da duyulmamaktadır. Bu durumda, seçkin aydınların kendi değerli buldukları yapıtları yığınlarla paylaşmaları, onları "yoz" saydıkları sanat ürünlerinden uzaklaştırmaya çalışmaları da söz konusu edilemez.

Sürüp giden bu kopukluk içinde ise, iyi sanatçıların yaşamdan etkilenme oranı düşebileceğinden, seçkin aydınlar için yaratılan sanat yapıtları da bir yozlaşma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu yalnız bizde değil, dünyanın birçok ülkesinde görülmüş, yaşanmış olan bir durum. Seçkin aydınların oluşturduğu mutlu azınlık iyi bir değerlendiriciyse de, sapmalar, yaşamdan kopmalar karşısında iyi bir denetleyici olamamakta, özellikle biçimsel başarılara kolayca kapılıp ters yönde yozlaşmaları önleyememektedir.

Seçkin aydınlarla yığınlar arasındaki uzlaşma, değişik sanat anlayışlarında doyum arama, önce bir dengesizliği, giderek iki yönlü yozlaşmaları doğurmaktadır. Bunca değişik sanat ürünü arasında, yalnız seçkin aydınların değerlendirdiği sanatlara "örnek sanat" diye bakmak hiç de kolay değildir.

Köylerden kentlere göçün gecekondulara getirip yerleştirdiği, fabrikalara, küçük işyerlerine, sokaklara serpiştirdiği insanların, yeni çevrelerine ayak uydururken, arkada bırakmak istedikleri şeyler arasında, geleneksel sağlamlıklarıyla mutlu azınlığı da doyurabilen şiirlerinin, müziklerinin de yer alması, içine düştükleri duruma çok daha uygun buldukları acılı, acıklı, ağlamaklı sözler üzerine oturtulmuş bir müziğe yönelmeleri anlaşılmaz bir şey değildir. Okur yazarlıklarını resimli serüven romanlarıyla değerlendirmelerine de şaşmamak gerekir.

Ayrıca, bu yöndeki tek düşündürücü yozlaşmanın alt tabakalarda görüldüğü de söylenemez. Başka bir kesimde, yalılarda, villalarda, apartmanlarda, sıradan aşk romanlarına düşkünlükleriyle, sayıca seçkin aydınları çok geride bırakan varlıklı okur yazarların, hızla gelişen bir yayın endüstrisini beslemekte oldukları bilinen bir gerçektir.

Sanat üretiminin de, ticaretin de serbest olduğu bir ülkede, sanat olarak istediğini üretip satmak, alıcı bulduğu kadar da işin üstüne gitmek, kimsenin engelleyemeyeceği bir şey... Bu kesin.. Öyleyse, bu yozlaşmalar nasıl önlenecek?

Kendi içindeki yozlaşmayı denetleyemeyen mutlu azınlığın, besleyebildiği birkaç yayınevi, bir iki gazeteyle, ülkemizin sanatsal gelişimini yönlendireceğini, ortaöğrenimdeki, yükseköğrenimdeki sanat eğitimi açığımızı kapatabileceğini düşünmek büyük bir yanılgı olur.

Sanatçılara duyulan güvensizlik sürdüğü, okul kitapları, televizyon, radyolar çağdaş sanatlarımızın başarılı ürünlerine kapalı tutulduğu kadar, bu iki yönlü yozlaşmaların önü alınamayacaktır.

Yetenekli sanatçıların, yığınların karşısına çıkarılmaları, hem seçkin aydınları, yani mutlu azınlığı, hem de -varlıklı varlıksız- sanat eğitiminden geçmemiş büyük çoğunluğu doyurmak zorunda bırakılmaları, her türlü yozlaşmayı önlemenin tek sağlıklı yoludur.